

P. E.

1

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

ANUL XXXIV 1984

C U P R I N S U L

Redacția : Uniunea Principatelor la vîrsta de 125 ani. — — — 3

STUDII

- Pr. prof. DUMITRU ABRUDAN : Cartea Iov și valoarea ei antropologică. — — — — — 7
- Dr. DAN-ILIE CIOBOTEA : „Iisus Hristos — Viața lumii” celebrat și mărturisit la Vancouver. — — — — — 21
- Pr. dr. MIRCEA BASARAB : Înnoirea omului în concepția ortodoxă 36

AMVONUL PREOȚILOR

- Pr. GABRIEL CERNĂUȚEANU : Virtutea stăruinței. — — — 47
- Pr. VASILE MUNTEAN : Valoarea ființei umane. — — — 49
- Pr. IQNEL OPREA : Cum putem intra în Împărăția lui Dumnezeu. 52
- Pr. prof. SORIN COSMA : Cuvînt de învățătură despre Taina Preoției. — — — — — 54

PROBLEME PASTORALE ȘI LITURGICE

- Arhim. dr. IRINEU CHEORBEJ'A : Importanța icoanelor de cult. Pictura bisericească. — — — — — 60
- Prot. dr. VASILE PETRICA : Timp și dimensiune în cuvîntarea bisericească. — — — — — 68

ANIVERSĂRI

- Pr. ANDREI LUGOJANUL : Bănățenii și Unirea Principatelor de la 1859. — — — — — 71

URME DIN TRECUT

- IOAN SABĂU-LUÇACI, teolog : Din trecutul parohiei Reșița-Montană. — — — — — 77

TREpte ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

- Realizări bănățene în agricultură și zootehnie. Produse asimilate în fabricație. Instalație de mare randament în minerit. Agregat de înaltă complexitate. Produse noi. Lucrări de investiții. Mașini agricole. Recuperarea metalului din zgură. Capacități miniere. Recondiționarea bateriilor de acumulator. Apartamente peste prevederi. Cinematograf nou. Confirmare internațională. — 83

P. 6. 1

MITROPOLIA BANATULUI

1-2

ianuarie—februarie 1984

ANUL XXXIV

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

COMITETUL DE REDACȚIE

- Președinți :** I. P. S. NICOLAE, Mitropolitul Banatului.
P. S. VISARION, Episcopul Aradului.
- Vicepreședinți :** P. S. Episcop-vicar TIMOTEI LUGOJANUL.
P. S. Arhiepiscop-vicar GHERASIM HUNEDOREANUL.
- Membri :** Preot ILIE MAIER vicar administrativ la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot FLOR TEODORESCU, vicar administrativ la Episcopia Aradului.
Preot PETRU DOROBANȚU, consilier la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului.
Preot SORIN COSMA, profesor la Seminarul teologic din Caransebeș.
- Redactor responsabil :** Arhid. dr. SILVIU ANUICHI.
- Redacția și Administrația :** Arhiepiscopia ortodoxă română, 190^a Timișoara I, bd. Victoriei nr. 7. Cont virament BNSR, filiala Timișoara, nr. 45.10.8.192.

UNIREA PRINCIPATELOR LA VÎRSTA DE 125 ANI

Plămădit unitar în spațiul carpato-danubiano-pontic, dar greu încercat în vîltoarea vitregiei vremurilor, poporul român se alimentase în permanența multor veacuri cu dorința fierbinte a restituirii unității ancestrale trăită și cultivată de strămoși. Vestigiile civilizației și culturii traco-geto-dacilor, care stăpîneau acest pămînt din timpuri imemorabile, vehiculează pînă în zilele noastre adevărate simboluri ale unor permanențe definitorii pentru structura spirituală a celor ce-și iubeau pînă la sacrificiul suprem meleagurile natale, libertatea și independența proprie, cu respectul demnității și al păcii. Burebista și Decebal întruchipează peste milenii chipurile robuste ale unor oameni hotărîți și energici, harnici, viteji, dîrji și demni. Vechea unitate geto-dacă s-a perpetuat în unitatea spirituală a poporului român care prelua deopotrivă și caracteristicile profund umane ale strămoșilor săi, cu valabilitate generală și de actualitate incontestabilă.

Originea comună a românilor din Moldova, Muntenia și Transilvania, trăsăturile lor unitare, miracolul supraviețuirii în istorie a poporului român, permanența și statornicia sa pe meleagurile mioritice, tradiția orală și scrisă a obîrșiei de neam, omogenitatea limbii constituie secretul restituirii unității noastre statale antice. Nu împrejurările istorice, atît de defavorabile, ne-au păstrat unitatea „în cuget și simțiri“, nici capriciile marilor imperii feudale limitrofe spațiului nostru strămoșesc, ci conștiința de sine a unui popor demn care și-a păstrat identitatea și structura spirituală proprie, în ciuda granițelor artificiale care-l fragmentaseră și a discriminărilor sociale, naționale și religioase pe care a trebuit să le înfrunte. Rîvnind spre vechea unitate în independență, corifeii Principatelor medievale românești Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Dimitrie Cantemir și alții ca ei nu inventaseră

nimic nou, nu spusese ră nimic neașteptat pentru contemporanii lor, ci s-au făcut ecoul conștiinței și vrerii unanime a aceluiași popor din mediul geografic intra și extracarpatic. Miron Costin, Ion Neculce, mitropoliții Varlaam și Simion Ștefan, reprezentanții Școlii Ardelene și alți maeștri ai condeiului atrăseseră permanent atenția asupra unității structurale a poporului nostru. Gânduri identice au nutrit și revoluționarii Horea, Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu și Avram Iancu a căror viață a ars ca o torță pe altarul patriei. Așa se explică de ce eșecurile înregistrate odinioară în lupta pentru asemenea idealuri, deopotrivă naționale și profund umaniste, n-au consternat și înfricoșat pe nimeni ; dimpotrivă, ele au fortificat și oțelit întregul popor, convingerea lui ființială că marile aspirații trebuiau să se împlinească. Dintre toate personalitățile amintite, se impun în special două, prin sacrificiul și eroismul lor de epopee : Mihai Viteazul și Nicolae Bălcescu. Primul este autorul unirii medievale românești, cel de al doilea revoluționarul vizionar care a luptat prin cuvânt și faptă pentru idealul unirii tuturor românilor.

În urmă cu 125 ani, lumea europeană consemna primul act de dreptate a istoriei pentru poporul nostru : Unirea Principatelor Moldovei și Munteniei într-un singur stat, îngemănarea definitivă a zimbriului moldav și a vulturului muntean într-o unică efigie reprezentativă. Ziua de 24 Ianuarie 1859 aducea surparea primei brazde artificiale create între români, prăbușită prin voința spontană a maseilor din ambele provincii, în ciuda și spre stupefacția marilor puteri ale vremii doritoare să mențină vechea stare de lucruri. Alexandru Ioan Cuza a devenit unicul domn al ambelor principate, nucleul viitorului stat unitar al tuturor românilor de pe străvechea lor vatră strămoșească. Centralizarea administrativă, economică și juridică, făcută aproape imediat, răspundea unor imperioase necesități interne și a fost de asemenea rodul dorințelor românești de pe ambele părți ale Milcovului, oferind premisele cuceririi independenței de stat în 1877. Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Brătianu, Ion Bălăcescu, Dimitrie Rallet, Vasile Boerescu, entuziaști clerici ai Bisericii noastre printre care mitropoliții Nifon și Sofronie, episcopii Calinic cel Sfânt și Filotei, învățatul arhiereu Filaret Scriban, protopopul Gheorghe Dimitriu din Tecuci, preotul Dimitrie Mateaș din Roman, etc., sînt doar cîteva nume din imensul ocean al românilor care au militat cu trup și suflet pentru Unirea Principatelor.

Deopotrivă cu ceilalți români, bănățenii au susținut și salutat cu entuziasm Unirea Principatelor, în ciuda autorităților habsburgice provinciale și centrale alarmate de amploarea mișcării de adeziune ce îmbrăcase diferite forme. Starea de spirit locală era pregătită de relațiile permanente cu emigrația revoluționară de la 1848, care a militat energic pentru idealul unității naționale. Colonelul Ștefan Stoica, Moise Nicoară, Zaharia Golumb, Constantin Diaconovici Loga, Vasile Maniu și Damaschin Bojincă sînt cîteva exemple ilustrative pentru prezența, efortul și participarea concretă a bănățenilor la înfăptuirea marclui eveniment din urmă cu 125 ani.

Evenimentul nu a constituit nici o clipă un act de ostilitate la adresa altor persoane și teritorii. Dimpotrivă, a fost un act irenic, un mesaj adresat altor popoare aflate în situație similară, în acord cu virtuțile românești care s-au afirmat mereu pe planul creației pașnice în economie, cultură și civilizație, vehiculînd pretutindeni un sentiment generos de solidaritate umană. Istoriografia autohtonă și străină i-a definit dintotdeauna pe români cu atributul de apărători ai țării, spiritualității proprii și formelor de viață, niciodată cu calificativul de cuceritori. Nimic mai firesc, prin urmare, decît ca opinia publică internațională să primească cu satisfacție hotărîrea maselor largi moldave și muntene, în contrast cu interesele cercurilor imperialiste care-și vedeau stînjenite sau compromise proiectele de hegemonie în această parte a lumii.

Importanța Unirii Principatelor, ca moment politic de referință în istoria țării noastre, este considerabilă. Pe bună dreptate sublinia-se Președintele Nicolae Ceaușescu, cu remarcabila sa capacitate de a pătrunde în esența fenomenelor istorice, în semnificațiile unor evenimente cruciale, că actul Unirii de la 1859 „a avut o uriașă însemnătate pentru evoluția social-politică a poporului nostru, a deschis noi perspective dezvoltării forțelor de producție, angajării României pe drumul civilizației moderne, constituind un moment epocal în procesul plămădirii statului național unitar român“.

Marile momente ce jalonează istoria țării noastre sînt efectele luptei de veacuri ale întregului nostru popor, care prefăcează evenimentul epocal al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, cînd România și-a deschis zorii unei vieți noi, în deplină unitate și libertate. Anul 1984 este un an jubiliar mai ales din acest punct de vedere, un an de bilanț al rea-

lizărilor obținute. În acești ani, România nouă a pus în valoare mai mult ca oricând și cu o vigoare necunoscută în istorie întreaga vocație de pace a poporului nostru.

Actul Unirii Principatelor este deopotrivă și rod al eforturilor Bisericii noastre Ortodoxe strămoșești care a odrăslit în sânul poporului român odată cu el. Slujitorii și închinătorii altarelor ei au îmbrățișat în permanența vremii aspirațiile și idealurile de unitate ale întregului nostru popor, întreținând mereu vie flacăra unității de neam și „lege românească“. Cultivarea egală a limbii și scrisului românesc, a unei arte bisericești unitare în esență și a tuturor formelor proprii de exprimare a aceleiași credințe religioase reprezintă contribuția Bisericii Ortodoxe Române la cauza unirii, pe lângă sacrificiul multora dintre exponenții ei care și-au înscris numele în galeria eroilor neamului.

Militînd pentru Unirea Principatelor, clerul de odinioară fusese conștient de urmările ei ce trebuiau să se resimtă concret și în organizarea bisericească. Prin unirea teritorială și administrativă, vechea unitate spirituală primise girul și valențele practice ale unei organizări pe potrivă. Mitropolitul de la București devenea mitropolit primat, într-o primă etapă a ascensiunii spre unificarea tuturor organismelor și așezămintelor bisericești. „Exarhul plaiurilor“ din evul mediu, care polarizase permanent interesul și atenția întregii vieți bisericești intracarpatică, s-a transformat într-un for tutelar reprezentativ pentru întreaga Ortodoxie românească. Următoarele decenii, nu lipsite de alte lupte și sacrificii, aduceau autocefalia bisericească și unificarea atît de așteptată și rîvnită a întregii vieți bisericești în cadrul Patriarhiei Române.

Cu aceste gînduri, la 125 ani de la Unirea Principatelor, Biserica Ortodoxă Română, alături de întregul nostru popor iubitor de pace și strîns unit sub flamura unor idealuri comune, își omagiază și cu acest prilej înaintașii care și-au sacrificat viața pe altarul celor mai nobile idealuri din permanența istoriei sale.

Redacția

CARTEA IOV ȘI VALOAREA EI ANTROPOLOGICĂ

de: pr. prof. DUMITRU ABRUDAN

Cartea Iov ocupă, prin originalitatea cuprinsului ei, un loc aparte în cadrul canonului biblic al Vechiului Testament. Intrată în grupa cărților didacto-poetice, ea se deosebește totuși substanțial de acestea¹, deoarece respectă un plan minuțios întocmit, o gradatie logică în exprimarea ideilor². Ea alcătuiește o istorisire bine încheiată, autorul ei făcând dovada unui spirit profund creator³. Sub toate aspectele, cartea Iov este apreciată ca fiind „coroana cărților didacto-poetice și una dintre cele mai de seamă creații ale geniului uman”⁴. După aprecierea lui Th. Carlyle, nimic în Scriptură sau în afară de ea nu egalează valoarea literară a acestei cărți⁵. Un cercetător vede în ea „una dintre capodoperele care a rămas modernă pentru toate generațiile”⁶, iar un altul o compară cu scrierile lui Homer⁷.

Toate aceste aprecieri sînt desigur justificate, cartea Iov intru-nind calități artistice superioare. Înțelegem însă că Evangheliile au fost exceptate de către cei ce se pronunțau în termeni atît de elogioși, Evangheliile depășind în valoare orice altă scriere de cuprins religios.

Cuprinsul cărții

I. Prologul (în proză) cuprinde capitolele I—II, în care sînt înscrise date generale în legătură cu Iov, eroul principal al poemului dramatic. El este caracterizat ca om integru, drept, temător de Dumnezeu.

¹ Adolphe Lods, *Recherches recentes sur le livre de Job*, art. în „*Révue d'Histoire et de Philosophie religieuses*”, 1934, p. 506.

² Pr. Popescu Mălăiești, *Scurte studii introductive în literatura biblică a Vechiului Testament*, în „*B. O. R.*” nr. 11(524)/1925, p. 642.

³ F. Prat, *Livre de Job*, art. în „*Dictionnaire de la Bible*”, III, partea II-a, Paris, 1926, col. 1561; B. Mangăru, *Cartea Iov*, art. în „*B. O. R.*” nr. 9/1911, p. 1041.

⁴ C. H. Cornill, *Einleitung*, Fribourg-in-Brisgau, 1896, p. 233, H. H. Rowley, *From Moses to Qumran*, *Studies in the Old Testament*, London, 1964, p. 1411.

⁵ On Heroes, Lecture 2, *The New Universal Library edition*, p. 67.

⁶ M. Büttenwieser, *The Book of Job*, 1922, p. 3.

⁷ J. Neyrand, *Etudes*, CLXXIII, 1922, p. 124.

zeu și evitînd răul (Iov 1, 1). Ca răsplată a virtuților sale, a fost dăruit de Dumnezeu cu o familie numeroasă (avea șapte băieți și trei fete), cu bunăstare materială, și cu o poziție socială deosebită (era „cel mai de seamă dintre toți răsăritenii”, Iov 1, 2—3). Dar satan, dușmanul lui Dumnezeu și pismuitorul oamenilor, intervine brutal în viața eroului, cauzîndu-i nefericire și multă suferință. Iov își pierde domiciliul, zăcînd plin de bube la marginea cetății. Deși este încercat peste măsură, el nu se revoltă, nu hulește ci suportă totul cu răbdare. Fiecare încercare este întîmpinată cu cuvintele: „Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvîntat” (Iov 1, 21). Cînd femeia sa, copleșită de nenorocirea abătută asupra casei lor, își pierde cumpătul și îi aruncă expresii grele („Blestemă, mai bine, pe Dumnezeu și mori”, Iov 2, 9), el găsește și de această dată putere să rămină neclintit: „Vorbești ca o femeie fără minte. Oare dacă primim cele bune de la Dumnezeu, nu se cuvine a le primi și pe cele rele?” (Iov 2, 10).

Trei prieteni ai lui Iov — Elifaz din Teman, Bildad din Suah și Tofar din Naamah — aflînd despre nenorocirea acestuia, vin să împărtășească durerea lui. Adînc impresionați de starea jalnică a prietenului lor nu găsesc cuvinte potrivite spre a-și exprima compasiunea. În deplină tăcere, ei varsă lacrimi. Priveliștea tristă încheie prologul cărții.

II. *Tratarea* (în versuri), cuprinsă între cap. 3, 1 — 42, 6, caută dezlegarea problemei centrale a cărții: suferința dreptului în această lume.

În tratare se pot distinge trei părți, inegale ca întindere dar care se îmbină și se completează armonios.

A. Partea I, cea mai extinsă (cap. 3, 1 — cap. 31, 40), constituie cadrul în care se desfășoară întreita dispută dintre Iov și prietenii săi cu privire la cauzele nenorocirilor ce se abat asupra oamenilor.

Prilejul pentru deschiderea disputei îl oferă Iov, care încearcă altă stare sufletească decît avusese anterior. Părîndu-i-se că dreptatea divină întîrzie să apară, încercările depășind puterile sale, el blestemă ziua în care s-a născut și se întrebă de ce n-a murit cînd se afla în sinul maicii sale.

Prima reacție vine din partea lui Elifaz, care îl mustră pentru deznădejdea sa și dă expresie convingerii predominante în sinul poporului evreu că Dumnezeu numai pe păcătoși îi pedepsește, pe cînd pe cei drepi îi răsplătește încă în această lume: „adu-ți aminte care nevinovat s-a prăpădit și unde le-a pierit urma celor drepi în fața lui Dumnezeu?” (Iov 4, 7). Dacă Dumnezeu îngăduie totuși ca și cel drept să fie încercat, aceasta este spre binele lui, „căci fericit este omul pe care Dumnezeu îl mustră” — conchide Elifaz. În răspunsul său, Iov arată că omul avînd trup muritor nu poate sta totuși neclintit în fața valurilor involburate ale vieții. El este convins că pedeap-

sa de la Dumnezeu, venită pe neașteptate, depășește gravitatea faptelor săvârșite, simțindu-se fără vină: „cercetați din nou. Nu este nici o viclenie! Dreptatea mea este mereu aici” (Iov 6, 29).

Acum intervine în discuție Bildad, cel de al doilea prieten al lui Iov, care se arată tributar aceleiași concepții că numai păcătoșii sînt pedepsiți, iar celor drepti Dumnezeu le face pînă la urmă dreptate. Dacă Iov este fără vină, Dumnezeu „va clădi la loc casa dreptății sale”. Cît despre feciorii săi, dacă aceia au murit, înseamnă că au păcătuit față de Dumnezeu și El „i-a lăsat să se prăbușească sub povara nelegiurii lor” (Iov 8, 4). Intervenția lui Bildad n-a avut darul de a mîngîia inima zdrobită a lui Iov. Dimpotrivă, auzind verdictul în privința sfîrșitului fiilor săi, el se întristează și mai mult, după care descrie, la început, în culori vii puterea lui Dumnezeu, glorioasă în toată manifestarea ei. Dumnezeu „a creat Carul Mare, Ralița, Pleiadele și cămările stelelor din miazăzi. El a făcut lucruri mari și nepătrunse și minuni fără de număr” (Iov 9, 9—10). În fața măreției divine omul apare ca o ființă efemeră. Dumnezeu este prea departe de el ca să-l bage în seamă și să stea să cîntărească faptele sale. Pesimismul, ușor sesizabil, este desigur rezultatul suferinței de care are parte. Copleșit de chinurile sufletului și ale trupului, el se adresează Domnului, cerîndu-i îndurare: „nu mă osîndi. Lămurește-mă, să știu pentru ce te cerți cu mine... Nu sînt zilele mele destul de puține? Dă-te la o parte ca să pot să-mi vin puțin în fire, mai înainte ca să plec spre a nu mă mai întoarce din ținutul întunericului și a umbrelor morții, țara de întunec și de neorînduială unde lumina este tot una cu bezna” (Iov 10, 20—22).

Strigarea disperată a lui Iov este interpretată de Țofar, cel de al treilea partener de dialog, ca o îndrăzneală plină de fățarnicie. Acesta arată că Dumnezeu nu poate fi tras la răspundere, deoarece depășește în măreție cerurile. Deși transcende lumea, Dumnezeu nu ignora existența creaturilor și în special a omului. El vede nedreptatea păcătoșilor și ține seamă de faptele celor ce trăiesc din înșelăciune. Pe cei ce se pocăiesc, Dumnezeu îi iartă și înlătură de la ei tot răul. De aceea, Țofar îl asigură pe Iov că și el va găsi îndurare: „atunci — vei ridica fruntea ta fără pată pe ea, vei fi din nou puternic și fără frică, vei uita necazul tău de azi și-ți vei aduce aminte de el numai ca de niște ape care au fost și au trecut. Și viața ta va înflori mai mindră decît în miezul zilei” (Iov 11, 15—17).

Ascultînd cuvintele lui Țofar, asemănător celorlalți doi antevorbitori, Iov se adresează acum tuturor, acuzîndu-i pe toți trei de uzurparea unui drept pe care nu-l au: s-au transformat în apărători ai lui Dumnezeu și judecători ai unui semen al lor aflat în suferință. Iov nu le recunoaște acest drept și reproșîndu-le lipsa de înțelepciune, rămîne ferm în apărarea nevinovăției sale. Apoi, el se adresează direct lui Dumnezeu, contrariat de faptul că Dumnezeu acordă atîta importanță unor greșeli care poate sînt ale nepriceperii sau, în orice

caz făcute de o făptură limitată și nedesăvirșită: „Vrei oare să însămînți o frunză pe care o bate vîntul? Sau vrei să te îndirjești împotriva unui pai uscat?” — se plînge el (Iov 14, 1—2).

Disputa dintre Iov și prietenii săi nu se încheie aici. În aceeași ordine, dar într-o atmosferă de mai mare încordare, începe al doilea ciclu de cuvîntări.

Elifaz din Teman avea deja pregătită mustrarea împotriva lui Iov, acuzîndu-l de lipsă de cucernicie. Îl previne că oricine „a îndrăznit... să facă pe viteazul față de Cel Atotputernic” n-a rămas nepedepsit (Iov 15, 25). Iov reacționează la aceste însinuări și recunoaște că suferințele sale și chipul său înroșit de plîns ar putea lăsa impresia că este un păcătos care își ispășește nelegiuirea. Dar, „cu toate acestea, în mîinile mele nu este nici o silnicie și rugăciunea mea este curată” (Iov 16, 17). Sufletul său este pătruns de o speranță: sus, în cer, se află un martor care va da pentru el bună mărturie. Acela este Dumnezeu (Iov 16, 19). Totuși, echilibrul recîstîgat de Iov durează foarte puțin. El se lasă din nou copleșit de necazurile care îl împresoară.

La fel de necruțător față de Iov se arată și Bildad care îl oprește din tînguiuri și pe un ton apăsător amintește și el de pedeapsa care îl așteaptă pe cel nelegiuit. Iov intervine și încearcă să-i determine pe cei trei să tacă. Se referă din nou la starea sa jalnică, dar nu recunoaște că aceasta ar fi rezultatul păcătoșeniei sale ascunse. Chiar dacă în această viață nu se va dovedi nevinovăția sa, el speră că în ziua cea de apoi, la înviere, lucrul acesta să iese la lumină. Sînt impresionante cuvintele pe care le rostește acum: „Dar eu știu că răscumpărătorul meu este viu și că el, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această piele a mea ce se destramă. Și afară de trupul meu voi vedea pe Dumnezeu. Pe El îl voi vedea și ochii mei îl vor privi, nu ai altuia” (Iov 19, 25—27).

Țofar din Naamah îl imită pe Bildad în exprimarea aceleiași idei a nestatorniciei fericirii celui păcătos, cuvinte socotite de Iov ca „deșarte mîngieri”, deoarece sub masca lor stă bănuiala că cel căruia îi sînt adresate ar fi un păcătos. Nimeni nu are dreptul să se pronunțe în numele și în locul lui Dumnezeu: „Nu cumva îi vom da noi învățătură lui Dumnezeu?” (Iov 21, 22). Singur Dumnezeu cunoaște tainele inimii fiecăruia și este în măsură să-l declare pe cineva drept sau păcătos.

Cel de al treilea ciclu de cuvîntări cuprinde numai intervențiile lui Elifaz și Bildad și răspunsurile lui Iov. Țofar dispăre din conversație. Acum Elifaz vorbește deschis despre vinovăția lui Iov. Se referă direct la unele păcate pe care le-ar cunoaște: zăloage luate de la alții, prigonirea văduvelor și orfanilor, lipsa de îndurare față de cei însetați și flămînzi. Singura șansă ar fi întoarcerea la Dumnezeu, smerenia și îndepărtarea nedreptății din cortul său (Iov 22, 23). În locul strîmbei judecăți a oamenilor, Iov ar dori să se supună judecății

imparțiale a lui Dumnezeu, „El ar lua aminte la omul drept care vorbește în fața Lui și astfel aș fi iertat pe vecie” (Iov 23, 7).

Bildad are acum o intervenție foarte scurtă. Hotărîrea de a spune ceva i-a fost impusă de dîrzenia cu care Iov se menține ferm pe aceeași poziție a nevinovăției pe care o pretinde. Indirect, îi răspunde că este totuși păcătos deoarece „cum ar putea un om să fie fără de prihană înaintea lui Dumnezeu sau cum ar putea să fie curat cel ce se naște din femeie?” (Iov 25, 4). Păcatul strămoșesc se prelungește în toți oamenii. Singur Dumnezeu este mai presus de orice întinare. Nici luna și nici stelele nu pot fi socotite curate și desăvîrșit strălucitoare, în comparație cu slava lui Dumnezeu cea necuprinsă. Iov găsește intervenția lui Bildad lipsită de consistență. Este convins de puterea și înțelepciunea lui Dumnezeu fără limite. El înțelege că ceea ce putem cunoaște despre Dumnezeu este infim în raport cu ceea ce este El în ființă: „Cît de puțin lucru este ceea ce străbate pînă la noi!” — constată Iov (cap. 26, 14).

Încheierea disputei este marcată de două monologuri ale lui Iov.

În primul, el își apără încă odată nevinovăția cu toată fermitatea. „Țin cu tărie la dreptatea mea și nu voi lăsa-o să-mi scape. Inima nu se rușinează de zilele pe care le-am trăit”, (Iov 27, 6). Vorbește apoi despre cuceririle omului, despre superioritatea lui în raport cu toate celelalte fapte. Un singur lucru n-a aflat omul: izvorul înțelepciunii, deoarece înțelepciunea nu este din lumea aceasta, ci vine de la Dumnezeu. „Frica de Dumnezeu, aceasta e înțelepciunea — conchide Iov — iar în îndepărtarea de cel rău stă priceperea” (Iov 28, 28).

Al doilea monolog este momentul culminant al autoapărării lui Iov. El zugrăvește în chip măiestrit întreaga icoană a vieții sale plină de încercări. Concluzia finală: nenorocirea care s-a abătut asupra lui este consecința păcatelor de care este învinuit pe nedrept. Înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor conștiința sa este curată. Cu aceasta, Iov încetează să mai vorbească. Va lua cuvîntul doar la sfîrșit, cînd drama vieții sale se încheie în chip fericit.

B. Partea a II-a a cărții este cu mult mai scurtă, fiind cuprinsă între cap. 32—37. De altfel, aici vorbește o singură persoană: Elihu, fiul lui Baracheel din Buz. Martor ocular al disputelor anterioare, a tăcut mereu pînă acum, acordînd prioritate celor mai vîrstnici, dar nu mai poate răbda: s-a aprins de minie atît împotriva lui Iov cît și a celorlalți trei.

În prima sa cuvîntare, Elihu se referă la una dintre afirmațiile lui Iov cînd s-a declarat întru totul fără de păcat. El repetă din memorie cuvintele acestuia. Orice om — afirmă Elihu — care ar vorbi așa n-ar avea dreptatea de partea lui, deoarece nu există om fără de păcat. Dreptatea lui Dumnezeu nu poate fi pusă la îndoială. El depășește în măreție toate creaturile. Planurile Sale sînt mai presus de înțelegere. În orice caz, Dumnezeu voiește întotdeauna binele oame-

nilor. La îndemîna Sa stau atîtea căi și mijloace spre a-i îndruma, mustră, încuraja sau chiar certa.

În cuvîntarea a doua, Elihu se referă la alte afirmații ale lui Iov. El pretindea că „omul n-are nici un folos dacă se străduiește să fie plăcut lui Dumnezeu” (Iov 34, 9). Cu alte cuvinte, Dumnezeu este insensibil la ceea ce face omul. Or, a susține așa ceva înseamnă a ignora un fapt evident pentru oricine și anume că lumea aceasta există tocmai pentru că Dumnezeu poartă grijă de ea, se interesează de ea, o cîrmuiește cu înțelepciune. „El supraveghează cărările omului și vede toți pașii lui. Pentru El nu este nici un întuneric, nici umbră unde să se poată ascunde cei ce lucrează nelegiuirea” (Iov 34, 21—22).

În a treia cuvîntare, Elihu îl mustră pe Iov pentru că se îndoiește de foloasele pietății. La drept vorbind, Dumnezeu n-are nevoie de binele pe care îl săvîrșește omul. Pe El, în chip direct, nu-L afectează nici păcatele acestuia. Dacă omul este drept, aceasta este în folosul său, iar dacă este păcătos, este în paguba sa. Domnul este judecătorul tuturor, al celor buni și al celor răi. El este fără greșală în cîntărirea faptelor știute și neștiute ale fiecăruia.

S-ar cuveni — continuă Elihu în cea de a patra cuvîntare — ca Iov să ia aminte la atîtea destine umane cîte s-au perindat în istorie. Au fost conducători puternici care s-au trufit în sinea lor, pe care Dumnezeu i-a smerit pedepsindu-i pentru abuzurile și nedreptățile pe care le-au săvîrșit. Pe cei care s-au îndreptat, i-a iertat și i-a scos la liman, încît au ajuns să se bucure din nou de zile senine. Încă odată, Elihu accentuează ideea că „pe Cel Atotputernic nu putem să-L ajungem cu pricepresa noastră. El este atotîntal în putere și bogat în milă și nu calcă niciodată judecata în picioare” (Iov 37, 23).

C. Partea a III-a a cărții se cuprinde între cap. 38, 1—42, 6. Aflăm de aici că ceea ce a cerut Iov cu insistență s-a realizat: Dumnezeu pe care L-a dorit să-L aibă ca judecător se arată la vedere și grăiește despre toate lucrările Sale cele minunate.

La început, Dumnezeu îi reproșează lui Iov că „pune pronia sub obroc, prin cuvinte fără înțelepciune”. Apoi îl întreabă direct: „Unde erai tu, cînd am întemeiat pămîntul?” (Iov 38, 2—4). Prin alte felurite întrebări despre creația lucrurilor, despre forțele naturii, despre originea și viața animalelor, Dumnezeu îl convinge pe Iov de neștiința lui. În fața cuvîntului autoritar al lui Dumnezeu, Iov recunoaște că a greșit. „Dacă am fost ușuratic, ce răspuns să-ți mai dau? Voi pune mîna pe gura mea. Am vorbit odată dar încă odată nu voi mai vorbi...” (Iov 40, 4—5).

Simpla recunoaștere a unor greșeli săvîrșite, nu este suficientă înaintea lui Dumnezeu. Omul trebuie să se hotărască să nu le mai repete. Dumnezeu rostește o nouă cuvîntare în care arată că omul nu trebuie niciodată să se justifice pe sine acuzîndu-L pe Dumnezeu,

cu atît mai mult cu cît omul este o ființă limitată care nu poate stăpîni toate creaturile, unele depășindu-l în putere.

Iov își mărturisește vina sa. „Cu adevărat am vorbit fără să înțeleg lucruri prea minunate pentru mine și nu știam... Din spusele unora și altora auzisem despre Tine, acum ochiul meu te-a văzut. Pentru aceea mă urgisesc eu pe mine însumi și mă pocăiesc în sac și cenușă” (Iov 42, 3, 5—6).

III. *Epilogul* (cap. 42, 7—42, 17) este în proză. Iov a găsit iertare înaintea lui Dumnezeu, care i-a rînduit o stare mai fericită decît cea anterioară. În ciuda slăbiciunii firii sale, el s-a luptat vitejește și iată a biruit, primind astfel o dreaptă răsplată.

Unitatea cărții Iov și autorul ei.

Unitatea cărții Iov a fost apărută constant de către toți cercetătorii și comentatorii biblici.

Criticii au exprimat îndoieli în privința autenticității unor fragmente. Astfel, versetul din Iov 28, 28 și pericopa din cap. 39, 13—25 au fost considerate interpolări ulterioare. Despre cuvîntările lui Elihu (cap. 32—37) se afirmă mereu insistent că ar fi fost atașate și ele mai tîrziu la planul inițial al cărții și ar întîrzia oarecum intervenția lui Iahve, care se adresează lui Iov „peste capul acestui pretențios orator”, lăsînd impresia că îl ignoră complet⁹.

Lectura atentă a cărții nu justifică totuși asemenea opinii. Dimpotrivă, părțile din care este alcătuită cartea se succed în chip cu totul firesc. Cuvîntările lui Elihu, departe de a întrerupe firul istorisirii, ne ajută să înțelegem mai bine ansamblul narațiunii. Ele sînt de fapt un preludiv al intervenției directe a lui Dumnezeu.

Credința vechilor evrei era că această carte este unitară, fiind scrisă de unul și același autor. Aceeași credință au împărtășit-o și Sfinții Părinți ai Bisericii la care au aderat apoi cei mai mulți și mai însemnați teologi pînă în ziua de astăzi. Unul dintre ei se exprimase astfel: „Fiecare parte a cărții Iov a fost compusă spre a se îmbina cu întregul. Ea n-a existat separat niciodată. Dezvoltarea compoziției este pur internă. Nu este aceea a unui bulgăre de zăpadă care învîrtindu-se adună noi straturi, prin care se îngroașă. Este dezvoltarea plantei care crește prin viața sa proprie și păstrează aceeași sevă pînă la deplina ei maturizare. Cum să înțelegem cuvîntările lui Elihu în afara cărții Iov? Unde să plasăm mărețele tablouri schițate de Iahve, după cuvîntările lui Elihu, dacă nu în cadrul în care le găsim, acela al cărții lui Iov? Discuția dintre Iov și prietenii săi poate fi separată de prolog și epilog? Ea n-ar avea fără aceste părți nici un sens¹⁰”.

⁸ Migne, P. G. LXVI, col. 697.

⁹ *Introduction à la Bible, Edition nouvelle, tome II, Introduction critique à l'Ancien Testament* sous la direction de Henri Cazelles, Paris, 1973, p. 582.

¹⁰ Paul Dhorme, *Le livre de Job*, Paris 1926, p. XLIX-L.

Intr-adevăr, studiată cu atenție, cartea Iov se înfățișează ca o scriere unitară, aparținând unui singur autor, care își desfășoară planul său în mod logic și temeinic. Atât fondul cât și forma scrierii pledează în favoarea admiterii unui autor unic de la care ne-a rămas această lucrare perfect încheată.

La întrebarea: cine este autorul în cauză, răspunsurile au variat foarte mult, deoarece în carte nu găsim nici cel mai mic indiciu care să ne orienteze în vreo direcție. S-a pornit doar de la simple presupuneri, avându-se în vedere caracterul limbii, stadiul de dezvoltare al gândirii teologice pe care îl reflectă cartea, apropierea ei, din punct de vedere formal, de o scriere sau alta a Vechiului Testament, etc.

În timpurile străvechi, cartea era atribuită lui Iov însuși sau unuia dintre prietenii săi¹¹, supoziție astăzi părăsită. Lectura cărții ne încredințează că altcineva decât eroul principal a descris încercările vieții acestuia. Este evidentă redarea unei tradiții care a circulat inițial pe cale orală¹². Unii dintre vechii cărturari și unii Părinți ai Bisericii îl designează pe Moise ca autor al cărții¹³, dar alți exegeți îl consideră pe acesta doar traducător al ei, cartea fiind scrisă, după aceștia, la început în arabă, de către un autor necunoscut¹⁴. Nici această opinie nu se bucură de credit. Limba cărții este mult evoluată în raport cu limba Pentateuhului. Forma literară desăvârșită ne face să presupunem o epocă mult ulterioară lui Moise. Cartea Iov nu lasă defel impresia că ar fi o traducere. E. Renan scrie: „Limba cărții Iov este ebraica cea mai limpede, cea mai precisă, cea mai clasică. Se întâlnesc în carte toate calitățile stilului vechi: concizia, tendința spre enigmă, o întorsătură energică a frazei..., o largime a sensului departe de orice uscăciune, care lasă întotdeauna spiritului nostru câte ceva de ghicit. Întâlnim, peste tot, un timbru încântător care seamănă cu acela al unui metal pur”¹⁵.

Sf. Grigorie de Nazianz și Sf. Ioan Gură de Aur atribuie cartea lui Solomon¹⁶. Alți exegeți se gândesc la un autor care a trăit ceva mai târziu, dar fără a depăși epoca lui Iezechiel (sec. VII), când limba ebraică se afla în plină perioadă de înflorire. Nu puțini sînt cei care fixează data scrierii cărții în epoca lui Ieremia¹⁷ sau la sfîrșitul perioadei regalității¹⁸.

¹¹ F. Prat, o. c., col. 1565; Dr. Vasile Tarnavski, *Introducere în slintele cărți ale Testamentului Vechi*, Cernăuți, 1928, p. 514.

¹² H. Rongy, *Le livre de Job* în *Revue ecclésiastique de Liège*, XXV, 1933, p. 171: „L'auteur génial de Job a pu emprunter son héros à la tradition”.

¹³ *Talmudul babilonian*, *Bava bathra* 15 a; Sf. Grigorie cel Mare, *Moral. lib.*, Praef, cap. I, 3, Migne P. L. LXXV, col. 515.

¹⁴ Vasile Tarnavski, o. c., p. 515.

¹⁵ *Le livre de Job*, étude prélim., Paris, 1859, p. XXXVI.

¹⁶ Sf. Grigorie cel Mare, *Orat.* XIX, 5, Migne P. L. XXXV, col. 1061; Sf. Ioan Hrisostom, *Synopsis Script. Sacr.* Migne P. G. LVI, col. 362.

¹⁷ E. König, *Das Buch Hiob*, 1929, p. 495; J. Goettsberger, *Einleitung in das A.T.*, 1928, p. 229.

¹⁸ E.C.S. Gibson, *The Book of Job*, 1899, p. XXII.

În majoritate, exegeții protestanți văd în autorul cărții lui Iov o persoană greu de identificat care a trăit în timpul post-exilic¹⁹, opinie împărtășită și de teologul romano-catolic Paul Dhorme. El fixează data scrierii ei între anii 500—450 î. d. Hr. Anul 500 ar reprezenta data apariției cărții profetului Zaharia, a cărei influență ar fi vizibilă asupra cărții Iov, iar anul 450 ar fi anul apariției cărții profetului Maleahi, la rîndul ei influențată de cartea Iov. Opinia lui Dhorme a găsit audiență în cercuri tot mai largi din Biserica apuseană, teologii romano-catolici fiind de acord să dateze scrierea cărții Iov la sfîrșitul secolului V î. d. Hr.²⁰

Există însă și unele rezerve. Timpul post-exilic este perioada de declin a limbii ebraice, cînd este greu de conceput să se fi alcătuit o scriere literară de un asemenea nivel artistic. Profetul Iezechiel, care a trăit și a scris în timpul exilic, îl amintește nominal pe Iov în cartea sa (cap. 14, 14—20), deci cartea Iov trebuie să fi fost anterioară scrierii acestui profet și foarte bine cunoscută generației exilului. Pornind de la aceste considerente, am putea spune că perioada de dinainte de exil, fie ea chiar sfîrșitul epocii regalității în Israel, s-ar impune ca datarea cea mai probabilă pentru cartea Iov. Plasarea ei în canonul ebraic îndată după Psalmi pledează în favoarea acestei datări.

În ceea ce privește autorul cărții Iov, foarte greu de identificat, putem afirma că acesta a fost un iudeu din Țara Sfîntă, care sub raportul pregătirii lasă impresia unui erudit a unui bun și profund cunoscător al Legii și în egală măsură al istoriei și culturii timpului său. Cartea relevă „înalta elevație și distincție a spiritului său, spirit profund religios și moral, capabil de reflecțiuni de o mare finețe psihologică, dotat cu mișcătoare simpatie pentru cei nefericiți”²¹. Unele detalii ale cărții cum ar fi: minuțioasa descriere a lucrărilor de extracție a minereurilor, metalelor prețioase și pietrelor scumpe din minele din Sinai (cap. 28, 1—11); luxul de amănunte despre hipopotam (behemot) și crocodil (leviatan) (Iov 40, 15—41, 26); referirile la bărcile de papură (Iov 9, 26), la papyrus (Iov 8, 11) și la lotus (Iov 40, 21—22) ar sugera, după unii, o relație a autorului cu Egiptul²². S-a acreditat părerea că poetul ar putea fi unul dintre acei scribi de origine semitică folosiți în administrația egipteană. Presupunerea pare ispititoare, atîta vreme cît se știe că hipopotamul și crocodilul, ca și elementele de floră amintite sînt specifice zonei africane străbătute de Nil. Din felul cum descrie înfățișarea animalelor respective și mediul luxuriant în care își duc existența se poate ușor constata că el n-a aflat despre toate acestea din auzite, ci li sînt familiare, le-a

¹⁹ H.H. Rowley, o. c., p. 173.

²⁰ *Introduction à la Bible...*, p. 598.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

văzut a avea și de nenumărate ori, trăind în preajma lor (Iov 40, 15—23).

Concluzia firească ce se impune ar fi că avem în față un tablou cât se poate de veridic al văii Nilului. Contextul ne obligă însă să ne gândim la altă țară decît Egiptul. Este Țara Sfîntă pe care o străbate Iordanul, căci despre acest fluviu este vorba în cap. 40, 23, unde se spune clar : „Dacă fluviul vine mare, fără de veste, el (hipopotamul) nu se sinchisește ci stă liniștit pe loc, chiar dacă ar fi ca Iordanul să-i urce năvalnic pînă la gură”. Deci autorul cărții Iov vorbește despre realități specifice Țării Sfinte, unde a trăit. Se știe că în timpurile îndepărtate clima acestei țări era asemănătoare cu clima Egiptului și că multe dintre animalele care trăiesc astăzi în Egipt, trăiau și pe teritoriul Țării Sfinte. Abia după ce condițiile de climă s-au schimbat, ca urmare a tăierii pădurilor, animale ca hipopotmul și crocodilul au răspărut din această regiune. Prin urmare, în mod cert, autorul cărții Iov trebuie să fi fost iudeu de origine și locuitor al Țării Sfinte, care probabil a cunoscut în călătoriile întreprinse și Egiptul și întreaga vecinătate a Țării Sfinte.

Istoricitatea cuprinsului cărții Iov.

O problemă care se pune în legătură cu această carte este istoricitatea cuprinsului ei. Faptele relatate s-au petrecut adevărat sau sînt rezultatele imaginației unei minți abile în construirea de istorisiri fictive ?

Biserica a fixat în calendar o zi de pomenire a lui Iov, numindu-l : „Biruitoarea multor ispite și bărbat admirabil al suferinței” (6 mai, în Biserica Ortodoxă și 10 mai, în Biserica Romano-Catolică), considerîndu-l persoană istorică și acordînd ca atare și cărții valoare de document istoric. Atitudinea Bisericii se întemeiază pe mărturiile de primă importanță. Astfel, în cartea Profetului Iezechiel, Iov este amintit ca unul dintre cei mai mari drepti ai Vechiului Testament, alături de Noe și Daniel. Alegerea celor trei bărbați spre a fi oferii pildă le autoritate morală deosebită dovedește că la data cînd Iezechiel și-a scris cartea, tradiția despre existența lor istorică era foarte puternică. Ea s-a menținut vie și în timpurile următoare. Pe la anul 200 î. d. Hr. apare în Alexandria Egiptului cartea Înțelepciunii lui Isus, Fiul lui Sirah. Autorul acestei cărți îl amintește și el nominal pe Iov, care „a ținut bine toate căile dreptății” (cap. 49, 10). Iov este încadrat din nou în galeria unor mari bărbați ai lui Israel, a căror existență istorică este indubitabilă : patriarhul Iacob, Iosif, fiul său, regele David, Iezechia și Iosia, arhiereul Iosua, prințul Zorobabel și Neemia.

Sf. Iacob, fratele Domnului, autorul epistolei sobornicești cu același nume, amintește de asemenea de dreptul Iov (Iacob 5, 11) cu mare claritate.

Sfinții Părinți au împărtășit în unanimitate credința preluată din Scriptură că Iov a trăit cu adevărat, cunoscând în viața lui multe încercări venite de la diavol. Origen²³ și Tertulian²⁴ vorbesc despre el ca despre o persoană istorică. Sf. Ciprian, alăturându-l lui Noe cel drept și lui Daniel cel glorios, îl socotește pe Iov un om prompt în săvârșirea faptelor bune, tare în fața ispitelor, răbdător în durere, supus în încercare, adevărat în credință²⁵. Sf. Ioan Hrisostom ne transmite informația, bazată pe o tradiție mai veche, că Iov a trăit înainte de Moise și că era al cincilea descendent din Avraam, adică a cincea generație după acesta, dar nu pe linia lui Iacob ci din spița lui Esau²⁶. Aceeași informație ne parvine și din partea Sf. Ambrozie care vorbind despre descendenții lui Esau spune că și dintre ei au fost unii buni și credincioși, dovadă Iov, care este dintre fiii lui Esau, al cincilea de la Avraam²⁷.

Traducerea grecească a Bibliei (Septuaginta sau Alexandrina) are un adaus necanonic, așezat după cap. 42, 17 în care se spune că Iov s-ar fi numărat între regii edomiților²⁸. Peschitto (traducerea siriacă a Bibliei) a preluat știrea și o redă întocmai la sfârșitul cărții Iov. S-a constatat însă că este vorba de o confuzie între eroul cărții Iov și, Iobab, rege al Edomului, despre care se face amintire în Facere 36, 33—34 și I Cronici 1, 44—45.

Dincolo de unele opinii negative, a rămas predominantă convingerea că Iov a fost într-adevăr o persoană istorică. Absența genealogiei sale nu trebuie interpretată ca un indiciu defavorabil istoricității persoanei. Ea se justifică prin aceea că Iov ne este prezentat ca un străin de poporul Israel. În ciuda faptului că este descendent din Esau, el este privit totuși ca un străin, deoarece numai descendenții din Iacob erau socotiți cu adevărat fii ai poporului ales. Autorul însuși îl numără între „răsăriteni” și nu între fiii lui Israel. În acest caz, genealogia lui nu mai are valoare.

Este cert că autorul cărții n-a putut fi martor ocular al întâmplărilor pe care le relatează, dar a aflat despre Iov și întâmplările vieții sale dintr-o tradiție orală care a cîcuiat într-o arie mai largă în părțile Orientului. El a îmbrăcat simburile de adevăr istoric într-o narațiune frumoasă, bine încheagată, poetică, dar care, nu anulează valoarea istorică a evenimentului relatat. Faptul că subiectul cărții Iov este preluat din tradiția orală rezultă, între altele, și din felul în care începe cartea: „Era odată în ținutul Uz un om pe care îl chema Iov...” (cap. 1, 1). De obicei, istorisirile orale despre evenimente îndepărtate a căror încadrare exactă în timp e mai dificilă se introduc cu „era”

²³ *In Exod. Homil. VII*, Migne P.G. XII, col. 343.

²⁴ *Lib. de patientia*, Migne P.L. I, col. 1382—1383.

²⁵ *Lib. de lapsis*, Migne P.L., IV, col. 496—497.

²⁶ *Expositionis S. Johannis Chrysostomi in Job*, Migne P.G. LXIV, col. 503; *Idem, Synopsis Script. Sacr.* Migne P.L. XVII, col. 141.

²⁷ *Comment. in epist. ad Roman.*, Migne P.L., XVII, col. 141.

²⁸ *Septuaginta*, Ed. Alfred Rahlfs, vol. II, Stuttgart 1935, p. 344—345.

sau „a fost odată”. Proverbul: „Cojoc pentru cojoc” (cap. 2, 4), pus în gura lui satan ar putea fi de asemenea un indiciu al preluării subiectului din tradiția orală. Proverbele, în general, se transmit din gură în gură și se face apel la ele spre a imprima unei povestiri rostite oral un ritm mai vioi.

Admițând existența istorică a lui Iov și timpul aproximativ în care a trăit, ar rămâne de stabilit care a fost patria sa. Numele ei îl cunoaștem chiar din primul verset al cărții și anume ținutul Uz aflat undeva în afara teritoriului lui Israel²⁹. Adușul din Septuaginta de după cap. 42, 17 situează acest ținut undeva în apropierea granițelor dintre Idumeea și Arabia. În general, această localizare este primită favorabil³⁰.

Patria, respectiv locul de origine al celor trei prieteni ai lui Iov, ne ajută de asemenea să precizăm ținutul de baștină al lui Iov. Temanul — „țara” lui Elifaz — este o regiune situată în nord-estul Arabiei, astăzi oaza Teima³¹. Și celelalte două ținuturi — al Suahului, de unde era Bildad și al Naamahului, de unde venea Țofar — aparțin acestei regiuni de la sud de Marea Moartă³². Aici, în această parte de lume, s-a derulat, prin urmare, drama vieții acestui personaj biblic al cărui chip a fost atât de reușit conturat de autorul cărții.

Valoarea antropologică a cărții Iov.

În centrul istorisirii se află un om care se luptă din răspuțeri să-și apere nu numai demnitatea lezată dar și viața grav amenințată. Lupta pe care o poartă este teribilă deoarece, deși se confruntă cu oamenii, el se războiește în fapt cu însuși satan, de la care i se trage tot răul pe care îl suferă. Acesta pismuiește statornicia lui în credință. Iov, personajul principal al cărții, este un om drept. Dumnezeu îl caracterizează astfel: „Nu este nici unul ca Iov pe pământ, fără cusur și drept, temător de Dumnezeu și care să se ferească de ce este rău” (Iov 1, 8). Ființă rațională inzestrată cu voință liberă, Dumnezeu îngăduie ca el să fie ispitit prin suferință pentru ca prin aceasta să se întărească și mai mult în credință și virtute, iar satan, care tăgăduia sinceritatea și dezinteresul lui Iov, să fie dovedit mincinos în insinuările sale.

Autorul cărții face dovada unui profund psiholog cind ne înfățișează stările sufletești pe care le încearcă eroul principal pe tot parcursul evenimentelor dramatice de care are parte. Atitudinea de remanare în fața primelor încercări ce se abat asupra lui și a familiei sale, transpusă în cuvintele: „Domnul a dat, Domnul a luat,

²⁹ *Encyclopédie de la Bible*, Paris—Bruxelles, 1967, p. 246.

³⁰ *Introduction à la Bible...*, p. 599.

³¹ *Encyclopédie de la Bible...*, p. 238.

³² Paul Dhorme, o. c., p. XXIII.

fie numele Domnului binecuvîntat" (Iov 1, 21), nu trebuie înțeleasă ca un semn al acceptării fatalismului, a renunțării la luptă, ci trebuie interpretată mai degrabă ca o încercare de redobîndire a echilibrului intern, a azelei forțe care să-i permită să evite căderea în deznădejde. Iov are convingerea că cele rele trebuie să fie trecătoare, nu pot dura o veșnicie. Binele, care își are izvorul în Dumnezeu și care aici dobîndește sensul dreptății, trebuie privit ca veșnic. Biruința sa nu poate întîrzia la infinit. Mai tirziu, cînd Iov este pus în situația de a se apăra, el nu ezită să o facă cu hotărîre. El respinge insinuările și acuzele directe care i se aduc în sensul că ar fi păcătos și că acesta ar fi motivul pentru care a venit asupra sa pedeapsa de care are parte. Fără a pretinde că este desăvîrșit, Iov nu se știe împovărat cu păcate atît de grele, încît să merite să fie pedepsit atît de aspru. Faptele săvîrșite de el anterior dau mărturie despre viața sa dreaptă, iar semenii pot și ei adevărați că relațiile sale cu ei au fost întotdeauna corecte. În sensul acesta, Iov, afirmă despre sine: „Urechea care mă auzea, mă ferece și ochiul care mă vedea, îmi dădea mare mărturie" (Iov 29, 11). El întărește afirmația cu dovezi întru totul concludente: „Fiindcă scăpam de la pieire pe cel sărman care striga după ajutor și pe orfanul fără sprijin. Binecuvîntările celui ce era gata să piară veneau asupra-mi și umpleam de bucurie inima văduvei. Mă îmbrăcam întru dreptate ca într-un veșmînt și judecata mea cea dreaptă era mantia și turbanul meu. Eram ochiul celui orb și piciorul celui schiop; eram tatăl celor neputincioși și cercetam cu sirguintă pricinile care îmi erau necunoscute. Sfărimam fîlcile neghiuitului și smulgeam prada din dinții lui" (Iov 29, 11—17). Fără puțință de tăgadă, faptele dreptății lui Iov sînt evidente. Conștiința sa de om „fără cusur și drept" îi permite să le afirme.

În atitudinea lui Iov se observă totuși și unele semne de descurajare și neîncredere, de zbulcium și puternică încordare, care uneori îl copleșesc și-l îndepărtează de linia dreaptă a speranței în biruința finală a dreptății. Cîteva dovezi sînt clare: Iov blestemă ziua în care s-a născut, dorește mai bine repausul mormîntului decît lupta cu încercările vieții; viața i se pare că stă mai mult sub semnul imprevizibilului, se simte împovărat de propria sa existență. Toate aceste stări sînt specifice „omului celui vechi" de care vorbește Sf. Apostol Pavel (Efeseni 2, 12), a omului alungat din paradis, „străin" în raport cu cerul. Un astfel de om trăiește profund drama părăsirii lui de către Dumnezeu și de aceea el întrebă cu neliniște: „Pînă cînd Doamne mă vei uita, pînă cînd îți vei întoarce de la mine fața Ta?" (Psalmul 12, 1). Pe buzele lui Iov se află adeseori această întrebare. În final, el primește răspuns la strigarea sa, ajungînd să se convingă că Dumnezeu este peste tot și de-a pururi prezent și că fără El, existența omului și a lumii n-ar fi posibilă.

Deznodămîntul cărții Iov este în perfect acord cu concepția antropologică vechi-testamentară. Iov este reasezat în starea de fericire

terestră de care s-a bucurat anterior. I s-au născut fii și fiice, și-a redobândit averile și cirezile de vite, a redevenit persoană de vază în ținutul său. Mai mult decât atât nu putea spera. Evenimentul mesianic, care a deschis omului perspectiva fără limită a mântuirii veșnice, nu se produsese încă. De aceea, orizontul bucuriei și al speranței apare pentru Iov limitat la viața sa pămîntească. Un semn de încredere într-o stare de viitor, superioară celei prezente, se întrevede totuși din cele spuse de Iov. Știu că răscumpărătorul meu este viu — afirmă el — și că în ziua cea de pe urmă va ridica iar din pulbere această piele a mea care se destramă" (Iov 19, 25). Nota optimistă, alături de concepția de ansamblu ce se degajă din carte, după care omul, chiar și în starea sa de dinainte de retaurarea în Hristos, a fost în măsură să dorească binele și a căutat să-l săvîrșească, fără a reuși însă întotdeauna, pun în evidență marea valoare antropologică a cărții Iov. Figura omului, așa cum este conturată în cartea Iov, este figura biruitorului, a celui care nu se lasă ingenunchiat. El se află permanent sub scutul purtării de grijă a lui Dumnezeu. Ochiul Celui atotvăzător îl menține în raza pronoiei Sale cerești, prin aceea că pune limite puterii distructive a diavolului („De viața lui să nu te atingi" — Iov 2, 6). Pentru mîntuirea omului, Dumnezeu a hotărît trimiterea în lume a propriului Său Fiu.

«IISUS HRISTOS — VIAȚA LUMII»

CELEBRAT ȘI MĂRTURISIT LA VANCOUVER

(scurtă prezentare și evaluare a celei de-a VI-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor).

de : dr. DAN-ILIE CIOBOTEA

I. Vancouver sau viața lumii pe marginea Oceanului. Semnificația locului și a momentului Adunării.

Precum odinioară Iisus-Domnul aduna pe malul mării ucenicii și mulțimile însetate de-a asculta Cuvîntul vieții, tot așa s-au adunat de astă dată pe malul Oceanului Pacific, la Vancouver, în Canada, numeroși creștini din lumea întreagă, pentru a celebra și mărturisi împreună pe Iisus Hristos — Viața lumii.

Cea de-a VI-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor care s-a ținut între 24 iulie — 10 august 1983 în clădirea Universității British Columbia din Vancouver (una din cele mai mari universități din lume), a întrunit peste 3000 persoane, dintre care 844 delegați din 301 Biserici sau denominațiuni creștine, membre ale CEB. Biserica Romano-Catolică, deși nu este membră a CEB, a fost reprezentată de aproape 150 persoane, dintre care 20 au fost observatori oficiali trimiși de Vatican. Delegaților oficiali li s-au adăugat un mare număr de observatori, personalul CEB-ului, stewarzi, invitați (unii din ei reprezentînd alte religii), vizitatori, jurnaliști, reporteri de radio și televiziune (peste 800 persoane).

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de o delegație compusă din aproape 20 membri. Numărul tuturor ortodocșilor prezenți la Adunare s-a ridicat la aproape 200 (împreună cu delegații Bisericilor vechi-orientale).

Atît locul întrunirii cit și felul în care a fost organizată desfășurarea ei au pus în evidență semnificația profundă a acestei Adunări

care, timp de trei săptămîni, a fost deopotrivă sărbătoare și sesiune de lucru a Bisericilor.

Situat pe țărmul Oceanului Pacific, orașul Vancouver oferă o dublă perspectivă: de o parte se află pămîntul Canadei, țară mare cit un continent, locuită de o populație venită din toate părțile lumii, iar de altă parte, orizontul imens al celui mai mare acean.

Aflîndu-se oarecum în armonie cu locul întrunirii lor, Bisericele reprezentate la Vancouver voiau să exprime deodată grija și neliniștea lor în fața numeroaselor probleme care confruntă astăzi viața oamenilor și a popoarelor, precum și orizontul larg și plin de speranță deschis de credința în Iisus Hristos-Viața lumii, în care umanitatea întîlnește oceanul iubirii divine pentru ea.

Reunite pe malul oceanului al cărui nume amintește cuvîntul pace, Bisericele au exprimat, în celebrările lor liturgice, bucuria pe care o aduce „pacea de sus” sau „pacea Domnului”, iar în dezbaterile lor, preocuparea arzătoare pentru pace în lume, fiindcă pacea amenințată însemnează viața amenințată. Or, în apele oceanului ce poartă în numele său ideea de pace se fac astăzi experiențe cu arme nucleare sau sau se constată prezența masivă a acestora. Bisericele întrunite la Vancouver au avut ca datorie să mărturisească faptul că viața lumii, permanent învelită și susținută de iubirea lui Dumnezeu, este astăzi mai mult ca oricînd amenințată de forțele morții. Iisus Hristos mărturisit la Vancouver ca fiind Viața lumii este Acela pe care oamenii L-au răstignit în istorie și Dumnezeu L-a înviat, pentru ca lumea să aibă acces la viața veșnică. Majoritatea delegaților la Adunarea de la Vancouver au locuit în blocuri-turn foarte înalte care puteau fi observate de departe, simbolizînd, poate, dorința Adunării de a fi observată și auzită în lumea a cărei viață era în centrul dezbaterilor și rugăciunilor ei.

Totuși, alături de clădiri mari și solide, se afla discret dar atrăgător, frumos însă provizoriu cortul consacrat rugăciunii și celebrărilor liturgice. Acest cort destinat cultului evoca oarecum cortul poporului lui Dumnezeu în timpul peregrinării lui în pustie: cortul întîlnirii lui Dumnezeu cu Moise sau al mărturiei prezenței lui Dumnezeu în mijlocul poporului Său. La Vancouver, cortul în care se săvîrșeau rugăciunile și liturgia era simbolul condiției de pelerin a fiecărui creștin și semn al prezenței lui Dumnezeu în mijlocul celor care cred în El, Îl caută și-L iubesc. Acest cort sugera însă și dinamismul și suplețea spirituală pe care Bisericele trebuie să le arate în viața lor și în mergerea lor spre Împărăția cerurilor. Căci cu cît Bisericele vor întîlni mai mult prezența lui Dumnezeu cel viu în drumul lor, cu atît dorința de viață se va mări în ele, precum și puterea care le ajută să lupte pentru viață, să o înțeleagă, să o celebreze și s-o apere ca fiind darul sacru al lui Dumnezeu.

II. Rugăciunea în comun trebuie să fie în centrul vieții ecleziale și ecumenice. Adunarea de la Vancouver — o adunare liturgică și spirituală.

Adunarea de la Vancouver a fost, înainte de toate, o adunare de rugăciune și de celebrare liturgică. M. M. Thomas, fost președinte al Comitetului Central al CEB (în perioada dintre Upsala și Nairobi) și care a participat la toate celelalte adunări generale ale CEB-ului a constatat la Vancouver: „Ceea ce este unic aici e cultul. Niciodată pînă acum nu s-a întîlnit o astfel de participare”. Această apreciere a fost, la drept vorbind, impresia generală a participanților.

Varietatea formelor de rugăciune, diversitatea culturală și etnică a Bisericilor (venind din peste o sută de țări din lumea întreagă), diversitatea tradițiilor liturgice și a limbilor în care au fost rostite rugăciuni și cîntate imne liturgice (peste 30 de limbi) și mai ales participarea masivă a celor prezenți la slujbele religioase, toate acestea au făcut ca viața liturgică a Adunării să fie unul din aspectele ei cele mai importante. Prin cuvîntări, cîntări și gesturi liturgice, celebrările și rugăciunile Adunării au exprimat: 1) reflecții teologice ecumenice privind viața, 2) convergență teologică privind credința comună, 3) preocuparea tuturor creștinilor în fața primejdiilor care amenință viața umană astăzi în lumea întreagă, 4) dorința crescîndă de-a trăi împreună și de-a ajunge împreună la unitatea vizibilă în credință și viață eclezială, 5) bucuria întîlnirii în jurul aceluiași Domn Iisus Hristos, lăudat și mărturisit împreună.

Din multiplele momente și aspecte ale vieții liturgice a Adunării amintesc aici cîteva.

Ziua de 24 iulie, ziua deschiderii solemne a Adunării, a fost aproape în întregime consacrată ceremoniilor liturgice. De dimineață, o ceremonie religioasă de deschidere a avut loc în cortul pentru cult în jurul căreia au fost alcătuite rugăciunile, cîntările și procesiunile liturgice a fost viața, și anume viața ca dar al lui Dumnezeu, cuvîntul vieții, viața biruitoare asupra morții și făgăduința vieții.

În după-amiaza aceleiași zile, o altă ceremonie de deschidere a avut loc într-o enormă clădire din Vancouver numită „Coliseum”, o ceremonie organizată de Bisericile canadiene la care au participat 15 000 persoane. Ea a durat peste două ore și a fost de fapt o lungă și interesantă celebrare alegorică, religioasă și artistică în care au fost înfățișate cele mai importante momente ale istoriei mîntuirii, de la crearea lumii pînă la răstignirea și învierea lui Hristos, precum și făgăduința Cetății Sfinte, a Noului Ierusalim.

Un alt moment din viața liturgică a Adunării, care a lăsat o profundă impresie asupra majorității participanților, a fost oficierea „liturghiei ecumenice de la Lima” (duminică 31 iulie) în cortul Adunării. Liturghia de la Lima se numește așa deoarece a fost elaborată în ianuarie 1982 la Lima (Peru), unde a avut loc o importantă întrunire

a comisiei Credință și Constituție a CEB-ului, în cadrul căreia peste 100 de teologi din aproape toate Bisericele creștine (inclusiv Biserica Romano-Catolică) au ajuns la o convergență teologică privind Botezul, Euharistia și Ministeriul (slujirea bisericească). Liturgia de la Lima „a fost alcătuită din dorința de a se avea o expresie liturgică a convergenței teologice menționate mai sus. Ea a fost compusă din elementele esențiale care se află în diferitele tradiții liturgice creștine, și scoate în relief atât unitatea cât și diversitatea liturgică a diverselor tradiții. Deși liturgia de la Lima seamănă cu o liturghie occidentală foarte bogată, conține totuși și un anumit număr de elemente ale liturghiei ortodoxe bizantine sau inspirate de ea, ca de pildă Trisaghionul (Sfinte Dumnezeu...), Kyrie eleison, epicleza euharistică și îndeosebi crezul niceo-constantinopolitan în forma sa originală (din 381), adică fără adusul latin „Filioque” (potrivit căruia Duhul Sfânt ar purcede și de la Fiul). În orice caz, liturgia de la Lima, în ce privește structura și conținutul ei, exprimă în mare măsură credința Bisericii nedespărțite a primului mileniu.

La Vancouver, săvârșirea liturghiei de la Lima a fost prezidată de arhiepiscopul Robert Runcie, primatul Bisericii Anglicane, asistat de șase pastori din diferite Biserici protestante. Referindu-se la această celebrare euharistică ecumenică, Robert Runcie a spus în fața celor peste 3500 creștini veniți din toată lumea că „Euharistia este ceea ce poate uni o lume dureros divizată”. El a recunoscut însă și faptul că Euharistia pricinuieste astăzi nu numai bucurie, ci și suferință, deoarece Biserica universală (creștinătatea) este încă divizată. Acest lucru s-a văzut tocmai în timpul împărtășirii euharistice, la care participanții ortodocși și majoritatea romano-catolicilor nu au luat parte. (Învățătura oficială ortodoxă și romano-catolică consideră că unitatea de credință este o condiție prealabilă a împărtășirii euharistice comune).

Deși ortodocșii și romano-catolicii nu s-au cuminecat la Vancouver din același potir al anglicanilor și protestanților, totuși episcopi și credincioși ortodocși, ca și romano-catolici au rostit rugăciuni și au citit texte din Sfânta Scriptură în cadrul acestei liturghii (în partea numită „liturghia cuvintului” sau a catehumenilor). Pentru mulți participanți, liturghia de la Lima a fost o experiență profundă, o liturghie ecumenică la care au aderat duhovnicește majoritatea, deși nu toți s-au putut împărtăși. Pentru unii din ei, această liturghie a constituit un fel de prefigurare a celebrării Bisericii universale cînd creștinii, separați acum, vor putea arăta atunci unitatea și bogăția lor liturgică și vor preamări împreună pe același Domn Iisus Hristos. La sfîrșitul acestei liturghii s-au psalmodiat cîntări liturgice din felurite țări. Corul ecumenic al Adunării a cîntat și imne liturgice românești: Sfinte Dumnezeu, Hristos a înviat...

O altă celebrare liturgică, unde bucuria cîntării și a rugăciunii împreună era, în parte, umbrită de tristețea de a nu putea participa la aceeași masă euharistică, a fost liturghia ortodoxă săvîrșită sim-

bătă 6 august (Schimbarea la față). La această liturghie oficiată de I. P. S. Iacobos, arhiepiscopul grecilor din S. U. A., înconjurat de mai mulți preoți, s-au împărtășit toți episcopii (aproape 40), preoții și credincioșii ortodocși prezenți.

Dacă Sfinta Euharistie a fost oferită numai ortodocșilor, totuși, prin pogorământ, anafora (expresia liturgică a vechilor agape frățești ce urmau în Biserica primară după liturghie), a fost împărțită tuturor creștinilor fără deosebire de confesiune. Prin acest gest, ortodocșii au voit să arate, animați de iubire și dornici de unitate, faptul că, deși sînt încă separați de Biserica ortodoxă, creștinii neortodocși care se roagă laolaltă cu cei ortodocși, mărturisesc pe același Hristos și îl preamăresc, se află totuși într-o anumită comuniune spirituală cu ei, desigur o comuniune spirituală parțială, nedeplină.

Această comuniune spirituală produce bucuria de a fi împreună, dar și durerea de a nu putea lua parte la aceeași Euharistie. O astfel de bucurie, pe care am putea-o numi „bucurie dureroasă sau întristată” este o experiență frecventă în majoritatea întrunirilor ecumenice. Această experiență este trăită de unii creștini, mai ales tineri, ca o revoltă sau o frustrare, iar de alții ca o dorință mai arzătoare de a lucra și a se ruga mai mult pentru înfăptuirea unității desăvîrșite între creștini, potrivit rugăciunii Mîntuitorului „ca toți să fie una” (Ioan 17, 20—23).

Liturghia ortodoxă a fost precedată de o priveghere în noaptea de 5 spre 6 august, la care au participat peste 3 500 persoane și în cadrul căreia s-au ținut predici și s-au înălțat rugăciuni de pace și dreptate în lume, mai ales pentru țările și locurile unde viața omească se găsește în umbra morții, a suferinței și nedreptății. În predica sa de la această priveghere, Philip Potter, secretarul general CEB, a amintit tragica împrejurare că la 6 august 1945 (praznicul Schimbării la față), a fost aruncată o bombă atomică asupra orașului Hiroșima.

Duminică 7 august, participanții la Adunare au vizitat variate comunități din Vancouver. Delegația Bisericii Ortodoxe Române a participat la sfînta liturghie săvîrșită pentru românii ortodocși din Vancouver.

În afară de momentele liturgice ale Adunării evocate pînă acum, mai menționăm ceremonialul de deschidere a lucrărilor din ședințele plenare, rugăciunile zilnice de dimineață și seara (cu numeroși participanți: cca. 3 000), litia săvîrșită în sala ședințelor plenare, la 28 iulie, ca o parte finală a sub-temei „Viața în unitate”, precum și ceremonia religioasă de închidere a Adunării din seara zilei de 10 august 1983.

Faptul că viața liturgică a Adunării de la Vancouver a fost unul dintre aspectele principale ale acestui eveniment, poartă semnificații multiple și adînci, atît pentru prezentul cît și pentru viitorul Mișcării ecumenice. De aceea se impun cîteva considerații.

1). Mai întâi, accentul pus pe rugăciunea în comun și pe credința mărturisită liturgic a fost dorința fostului Comitet central al Consiliului Mondial al Bisericilor, comitet care a cerut organizatorilor Adunării să acorde o însemnătate deosebită acestei dimensiuni a ecumenismului (indeosebi că, foarte adesea, i se reproșa CEB-ului că accentuează dimensiunea orizontală a credinței și uită dimensiunea verticală, spirituală, liturgică și mărturisitoare a ei).

2). Combinarea, în general reușită, a diferitelor elemente liturgice, în scopul de a sublinia atât unitatea cât și diversitatea liturgică a diverselor tradiții liturgice, a fost un factor important care a făcut cultul atractiv. Solemnitatea cultului se armonizează, deseori cu elevația spirituală a participării masive a celor prezenți la rugăciuni și cântări, fapt ce a evitat în mare măsură intelectualismul arid, ca și sentimentalismul confuz în cult.

3). Un alt factor care a făcut cultul atractiv, familiar și totodată impresionant a fost cortul ca loc de rugăciune, distinct de sala de ședințe plenare. Rugăciunea obștească din cortul Adunării unea spiritele atât de felurite ale participanților, uneori foarte încordate după dezbateri asupra altor probleme ale contemporaneității.

4). Cultul comun n-a însemnat însă o uitare a problemelor cu care sînt confruntate azi Bisericile, ci el a ajutat pe participanți să le vadă într-un chip mult mai profund și să aibe o altă perspectivă: cea pe care o creează comuniunea spirituală cu Hristos—Izvorul nădejzii și comuniunea spirituală cu atîția frați și, uneori, în credință cu oameni veniți din toată lumea.

Mulți dintre participanți au simțit că pentru a înfrunta problemele care se pun Bisericilor și omenirii e nevoie nu numai de solidaritate în vorbe, ci și de „rețele profunde de solidaritate în inimile noastre” — cum s-a exprimat Konrad Raiser, fost secretar general adjunct al CEB pînă de curînd.

5). Importanța deosebită pe care creștinii întruniți la Vancouver au acordat-o rugăciunii în colectiv, ca expresie vie a comuniunii lor cu Dumnezeu și întreolaltă, se explică și prin aceea că azi, pretutindeni în lume, Bisericile devin, din diferite motive, Biserici mărturisitoare. Or, cu cît o Biserică devine mai mărturisitoare, cu atît ea descoperă mai mult puterea și însemnătatea rugăciunii ca relație vie cu Hristos cel viu pe care ea îl mărturisește în lume.

6). Interesul participanților la Vancouver pentru viața liturgică și pentru rugăciune este, poate, și semnul unei anumite căutări spirituale, căci secularizarea care a confruntat și continuă încă să confrunte anumite Biserici astăzi, nu a adus nici un mesaj profund pentru viața umană, ci a creat mai degrabă o criză, un vid spiritual și, adesea chiar o deznădejde existențială.

7). În compartimentul liturgic al Adunării de la Vancouver trebuie, poate, să se discearnă și efortul de a depăși o opoziție artificială și reducționistă care a marcat, foarte des mentalitatea multor creștini, ba

chiar a unor grupări din CEB, și anume opoziția dintre acțiune și rugăciune, dintre viața duhovnicească și preocuparea pentru chestiunile concrete ale vieții Bisericii în lume. Această opoziție a avut, adesea, ca rezultat accentuarea excesivă a unei dimensiuni în detrimentul celeilalte, precum și o polarizare a creștinilor în „prieteni” și „activiști” care nu pot înțelege că adevărata rugăciune este activitatea și adevărata slujire (diaconie) pentru viața semenilor este o rugăciune sau o doxologie prin care se preamărește Dumnezeu Creatorul vieții și Iubitorul de oameni.

La Vancouver, cultul nu a constituit un obstacol în fața preocupărilor pentru problemele ce se pun astăzi omenirii, ci dimpotrivă, foarte adesea, rugăciunile care se refereau la situații dificile, concrete ale vieții Bisericii sau popoarelor au sensibilizat și mai mult pe participanți și i-a ajutat să-și dea seama că suferința lor ori bucuria unei părți a Bisericii lui Hristos devin suferința sau bucuria tuturor celor ce sînt uniți între ei prin legătura credinței și a Duhului lui Hristos.

Cu o maturitate liturgică mai ridicată decît cele care au precedat-o, Adunarea de la Vancouver a încercat să repună rugăciunea în comun la locul ce i se cuvine, adică locul central în viața eclesială și ecumenică.

III. Credința comună implică slujirea comună în lume.

Tema centrală: *Iisus Hristos — Viața lumii*, precum și cele patru subteme: *Viața, dar al lui Dumnezeu, Viața biruitoare asupra morții, Viața în plenitudinea sa, Viața în unitate*, au făcut obiectul mai multor expuneri care au fost susținute de diferiți oratori în ședințele plenare ale Adunării.

Implicațiile practice ale credinței în Iisus Hristos — *Viața lumii*, în fața nevoilor Bisericii și în fața problemelor care confruntă azi viața omenirii, au fost dezbătute mai ales în grupe, pe probleme, grupe mici și grupe generale. Ultimele două categorii de grupe aveau ca scop principal dialogul dintre participanți, cunoașterea lor reciprocă și a problemelor specifice diferitelor Biserici pe care ei le reprezentau.

În grupele pe probleme au fost discutate următoarele opt chestiuni: 1). *A mărturisi într-o lume divizată*; 2). *A promova unitatea prin acte concrete*; 3). *A dezvolta participarea tuturor la viața Bisericii și a societății*; 4). *A trăi împreună într-o comunitate de părtășie și de tălmăduire*; 5). *A înfrunta amenințarea care apăsă asupra păcii și asupra vieții*; 6). *A lupta pentru dreptate și demnitate umană*; 7). *A fi o comunitate în care se învață*; 8). *A binevesti cu convingere*.

Raporturile finale ale celor opt grupe au fost discutate în ședințele plenare înainte de a fi primite sau respinse de Adunare.

A. Efort de a uni spiritualul cu socialul. Pentru o viziune euharistică a unității creștine.

În majoritatea expunerilor referitoare la tema centrală și la subteme, precum și în raportul grupei a II-a („A promova unitatea prin

acte concrete") s-a observat un anumit efort de a uni credința în Iisus Hristos cu viața concretă a Bisericilor trăind în lumea actuală. Între oratorii ortodocși și cei protestanți, cu toate că accentul era diferit, s-a constatat totuși o anumită complementaritate. Așa de pildă în expunerea prof. Teodor Stylianopoulos de la Seminarul teologic ortodox din Boston, deși autorul ei pune accent deosebit asupra adevărilor fundamentale ale hristologiei Bisericii nedespărțite, nu a uitat totuși să afirme și necesitatea unei înnoiri spirituale în căutarea unității și în angajamentul social pentru viața semenilor noștri" „Problema noastră" — a spus el — este de a rămâne fideli unei hristologii care nu vine nici „de sus", nici „de jos", ci din ambele părți deodată. Afirmația noastră: „Iisus Hristos este viața lumii" e în realitate un apel adresat creștinilor înșiși; apel la convertire (metanoia) radicală, la o înnoire spirituală, la o pășire rapidă spre unitate, la o mărturie comună, la fapta profetică a celui care este gata să-și dea viața pentru fratele său în numele lui Hristos".

La rîndul său, pastorul reformat african Allan Boesak, care a urmat după Stylianopoulos, deși a afirmat și el centralitatea lui Hristos în credința noastră comună, a tratat pe larg problema dreptății în lumea de azi și a insistat asupra ideii că problema păcii care preocupă mai mult pe europeni și pe nord-americani nu trebuie să facă pe creștini să uite problema dreptății în lume. „Pacea — a spus el — nu este niciodată numai absența războiului, ci prezența activă a dreptății. Problemele dreptății, rasismului, foamei și sărăciei sînt încă într-o mare măsură probleme nerezolvate pentru Mișcarea ecumenică".

Un alt exemplu, similar, în care două perspective confesionale diferite se apropiiau sau se completau oarecum, atunci cînd a fost vorba de tratarea aceluiași subiect, a fost cazul protestantei germane Dorothea Soelle și a micii Eufrosia Poiană, din delegația Bisericii Ortodoxe Române, care au vorbit în fața Adunării despre „viața în plenitudinea sa".

Discursul rostit de Dorothea Soelle a fost un fel de rechizitoriu făcut societății de consum și mentalității ce se află la baza ei. Ea a descris mai ales imaginea vieții în care abundența materială este însoțită de un vid spiritual: „Noi sîntem goi și, în același timp, încărcăți de obiecte și de bunuri de prisos. Există o ciudată relație între numeroasele bunuri pe care le posedăm și consumăm, și vidul existenței noastre adevărate (...) Pentru ce atîția oameni sînt goi sufletește în lumea celor bogați? Lucrurile de prisos fac viața de prisos (...) Dacă în fața lui Dumnezeu ne ascundem în spatele multiplelor bunuri, pentru ca Dumnezeu să nu ne mai poată atinge, noi murim... vidul psihic al bogaților este o consecință a nedreptății economice de care ei profită. Noi am ales un sistem bazat pe ban și pe violență (...) Dar plenitudinea vieții nu se împuținează atunci cînd dăruim și altora. Dimpotrivă, ea crește așa cum s-au înmulțit în mod minunat cele cinci plini și doi pești (...) Cu cît dăruiești mai mult, cu atît te îmbogățești mai mult. De fiecare dată cînd te lași antrenat în fluxul iubirii, iubirea este în tine plenitudinea vieții".

La rîndul ei, maica Eufrasia, deși a plecat de la experiența vieții monahale, a exprimat totuși unele puncte asemănătoare în analiza duhovnicească a naturii plenitudinii vieții creștine. „Nimeni nu vine la existență prin sine însuși sau pentru sine însuși — a spus maica Eufrasia — ci totdeauna în vederea comuniunii cu alții. Viața creștină bisericească este totdeauna pro-existență și numai această comuniune îi dă vieții plinătate. Egoismul, fie că se manifestă în familie sau în mănăstire, fie el personal sau colectiv duce întotdeauna la o sărăcie a vieții și este un atentat la plenitudinea acesteia (...) Voturile monahale constituie o interpelare adresată idolilor bogăției, plăcerii și orgoliului. În acest scop, mesajul lor este valabil pentru etica fiecărui creștin (...) Viața monahală este pocăință, bucurie, experiență a Crucii și serbare a Învierii în mijlocul vieții de fiecare zi. Haina neagră a monahilor ortodocși simbolizează starea lor permanentă de căință, de metanoia. Semn de doliu, această haină amintește celui ce o poartă că trebuie să moară în fiecare clipă și în fiecare zi, să răstignească în el egoismul, pentru a găsi iertarea și adevărata iubire față de Dumnezeu și față de aproapele (...) Totuși, dacă haina călugărilor este neagră, fața lor dimpotrivă radiază o bucurie continuă, aceea a comuniunii de iubire și a împăcării omului cu Dumnezeu”.

Un alt exemplu tipic, în care s-a căutat să se lege împreună experiența spirituală din Biserică cu exigențele ce decurg din ea pentru slujirea vieții umane astăzi, a fost expunerea teologului ortodox rus Vitalie Borovoi. Vorbind în cadrul subtemei „Viața în unitate”, părintele Borovoi a pornit de la credința și experiența ortodoxă referitoare la sfînta liturghie, în care jertfa euharistică este adusă pentru întreaga lume („Ale Tale dintru ale Tale, Tie îți aducem de toate și pentru toate”), pentru vii și pentru morți. Rugăciunile euharistice îmbrățișează întreaga complexitate a situațiilor vieții. Binecuvîntarea și harul lui Dumnezeu sînt invocate pentru viața și mîntuirea tuturor oamenilor, deoarece în iubirea lui Hristos este cuprinsă întreaga lume.

Părintele Borovoi constată că din această viziune euharistică și liturgică despre lume decurg mai multe imperative pentru creștini:

1. Dacă ei mărturisesc în timpul liturghiei credința în Biserica una, sfîntă, sobornicească și apostolească, ei trebuie să se străduiască să depășească diviziunile dintre ei și să arate unitatea lor și în practică.

2. Dacă ne împărtășim din aceeași pîine euharistică și prin aceasta ne unim cu Hristos și arătăm frățietatea dintre noi, este natural că trebuie să devenim responsabili pentru lupta contra foamei, a mizeriei, sărăciei, bolilor, nedreptății sociale, etc., care privesc pe frații noștri și pe alți oameni.

3. Dacă mărturisim unitatea noastră cu Hristos și întreolaltă în liturghia euharistică, atunci ostilitatea, discriminarea pe motiv de rasă, de naționalitate, de sex, de vîrstă, oprimarea pe motiv de con-

vingere religioasă, confesională și ideologică sînt incompatibile cu credința creștină și cu apartenența la Biserică.

4. Dacă Biserica este una și este chemată să fie semn de unitate și de înnoire pentru umanitate și dacă noi ne împrătășim din potirul păcii, atunci fiecare creștin și toate Bisericile au obligația de a sluji pacea și de a lupta pentru a păzi darul sacru al vieții în numele lui Iisus Hristos.

5. Dacă Biserica este una și trebuie să promoveze înnoirea comunității umane (...), cooperarea și dialogul cu reprezentanții altor credințe și ideologii, cu toți oamenii de bunăvoință, și responsabilitatea pentru ei în fața lui Dumnezeu formează datoria noastră, ca și atitudinea noastră față de frații noștri creștini, membri ai sfintei Biserici.

6. Dacă Sfinta Euharistie este mîntuirea eshatologică cu toate aspectele sale, nu numai uman (istoric și eclesiologic), ci și cosmic, atunci chestiunile privind protecția mediului înconjurător în lumea întreagă și în spațiul cosmic devin chestiuni fundamentale pentru aspirația creștină la unitatea vieții și la viața în unitate.

Perspectiva euharistică asupra unității a fost apreciată de participanți, mai ales că ea asumă întreaga realitate a vieții și exclude opoziția dintre spiritual și material, dintre rugăciune și acțiune, sau dintre viața duhovnicească și angajamentul sau etica socială. Biserica, deși nu este din lume, se află în lume, iar liturgia se săvîrșește pentru viața și mîntuirea lumii: de aceea, problemele care confruntă lumea aceasta creată și iubită de Dumnezeu nu pot rămîne indiferente creștinilor.

De altfel, această viziune euharistică ortodoxă a fost mai tirziu propusă ca model de unitate și ca perspectivă de orientare a activității viitoare a CEB, în raportul grupei a II-a: *A promova unitatea prin acte concrete*, raport ce s-a bucurat de unanimitate de apreciere a Adunării. Această viziune euharistică, integratoare și sumativă, ar putea corecta și aduce la unitate cele două direcții, paralele și uneori distante între ele, reprezentate în ecumenism de „Credință și Constituție” (unitatea creștină este, înainte de toate, unitate în credință) și „viața și acțiune” (unitatea creștină se realizează prin unitate în acțiune și slujire comună).

B. Dialog și dezbateri asupra eticii sociale și înnoirii vieții Bisericilor.

Participanții la Adunarea de la Vancouver au dialogat și au dezbătut probleme de etică și angajament social și au arătat preocuparea lor pentru reînnoirea vieții creștine în Biserici. Dialogul și dezbaterile în ședințe plenare sau în discuții pe grupe au fost uneori aprinse și nu au lipsit nici tensiunile între diferitele opinii. Faptul s-a datorat nu atît deosebirilor de ordin confesional sau teologic, cît situațiilor diferite în care trăiesc astăzi Bisericile. Discuțiile în secții, pe

probleme, care s-au purtat mai ales în jurul preocupării pentru reînnoirea vieții Bisericii, s-au concentrat asupra următoarelor aspecte :

1. *A mărturisi într-o lume divizată.* Accentul s-a pus pe legătura ce există între Evanghelia care transcende toate contextele culturale și care în același timp trebuie să se „întrupeze” sau să se exprime în diverse contexte culturale. Trebuie să se acorde mai multă importanță cultului și vieții liturgice comune ca mărturie publică. De asemenea, cultul trebuie să aibă un caracter comunitar mai profund și să aducă în fața lui Dumnezeu suferințele și bucuriile vieții de fiecare zi a credincioșilor și a comunității umane. S-a accentuat apoi necesitatea de a face cunoscută Evanghelia iubirii și mai mult nevîrstnicilor, săracilor, handicapaților, oropsiților, necesitatea de a face cunoscută unicitatea vieții și învățturii lui Hristos în dialogul cu alte religii și ideologii, recunoscînd totodată experiența și acțiunea de cooperare care au loc între creștini și adepții altor religii, precum și colaborarea în domenii privind demnitatea umană, dreptatea și pacea, reconstrucția economică, înlăturarea foametei și a bolilor.

2. *A dezvolta participarea* mai ales a mirenilor, a femeilor, a tinerilor, a bătrînilor, a handicapaților și a copiilor la viața Bisericii și a societății.

3. *A trăi împreună într-o comunitate de împărțire a bunurilor și de tămăduire.* Raportul acestei secții a reamintit că „noțiunea de părtășie este ancorată în natura însăși a Dumnezeului treimic” și că demersul părtășiei și al vindecării începe în Euharistie. Trebuie să învățăm și mai mult să împărțim cu alții și să dăruim atît bunurile spirituale (spiritualitate, rugăciune, stil de viață, suferințe, bucurii, lup-te ...) cît și resursele materiale.

În ceea ce privește slujirea tămăduirii, creștinii sînt chemați să lupte împotriva deumanizării, însingurării, alienării. O atenție deosebită trebuie acordată relelor create de alcoolism, de tabagism și toxicomanie. Trebuie găsite noi forme de diaconie pentru a face față problemelor ridicate de sărăcie, șomaj, marginalizare sau de consumul excesiv. Trebuie să se acorde multă atenție chestiunilor etice privind avortul, eutanasia, sinuciderea, homosexualitatea, tehnologia biomedicală. Trebuie să se aibă în vedere modificarea rolului femeilor și bărbaților în societate și să se continue dialogul privind accesul femeilor la slujirea bisericească.

4. *A fi o comunitate în care se învață.* Secția aceasta s-a ocupat îndeosebi de educația familială, formarea liturgică, viața de parohie, educația instituționalizată, formarea teologică. A fost recomandată integrarea dimensiunii ecumenice în educația creștină ce se face atît în școlile teologice cît și în cadrul parohiei și al familiei creștine. A fost recomandată, de asemenea, educația în vederea stimulării efortului pentru realizarea unității vizibile a creștinilor în lume.

5. *A propovădui cu convingere.* Raportul acestei secții insistă asupra necesității de a găsi noi forme de comunicare a mesajului evan-

ghelic la nevoile actuale. A fost încurajată folosirea nu numai a cuvîntului, ci și a imaginilor, a gesturilor simbolice și liturgice în cateheză, binevestire și rugăciunea în comun.

În privința problemelor care interesează nu numai viața Bisericii, ci și viața popoarelor și a lumii întregi, două teme importante au făcut obiectul unor largi dezbateri: *A lupta pentru dreptate și demnitate umană și A înfrunța amenințarea care apasă asupra păcii și vieții*. Raportul primei secții invită Bisericile să facă alianță comună pentru a rezista forțelor demonice ale morții, forțe prezente în rasism, militarism și în folosirea abuzivă a economiei, a științei și a tehnicii. Bisericile trebuie să intensifice lupta lor în favoarea celor săraci și opriți și să promoveze măsuri care să ducă la stabilirea încrederii reciproce între guverne, să promoveze respectarea drepturilor omului și a demnității vieții umane și să ofere credincioșilor o educație justă în ceea ce privește înțelegerea exercitării puterii ca slujire, nu ca dominație.

Raportul privind amenințarea ce apasă asupra vieții denunță în termeni aspri militarismul și utilizarea științei și a tehnicii pentru distrugerea vieții umane și a naturii. Condamnarea armelor nucleare și a folosirii lor este făcută sub forma unui strigăt de alarmă deosebit de grav: „Noi credem — se subliniază în raport — că a sosit momentul pentru Biserici ca să spună în mod clar că producerea și instalarea de arme nucleare, precum și utilizarea lor, sînt o crimă împotriva umanității, și că aceste acțiuni trebuie condamnate din rațiuni etice și teologice”.

Adunarea a făcut, de asemenea, declarații asupra situațiilor de criză și conflict din lume, asupra situației din Liban, din Africa de Sud, asupra experiențelor nucleare din Pacific, asupra situației din Cipru și mai ales asupra situației diferitelor țări din America Latină (Nicaragua, Guatemala, Salvador) și Afganistan. Discuții aprinse au avut loc în ceea ce privește insuficienta imparțialitate, în ton și exprimare, atunci cînd se compară diferitele declarații între ele. Participanții la Adunare și-au dat seama că insuficienta imparțialitate a declarațiilor depindea de situațiile și contextele diferite în care se află azi Bisericile membre ale CEB.

În abordarea problemelor privind angajamentul social al Bisericilor s-a dat impresia că rapoartele și discuțiile făcute sînt, uneori, inspirate mai mult de un „umanitarism secularizat” decît de o aprofundare spirituală și teologică a credinței creștine. De aceea, se impune cu necesitate a se evidenția transparența sacramentală a diaconiei (slujirii) creștine în lume, dar și luarea în serios a implicațiilor sociale și imperativelor etice care decurg din viața sacramentală a creștinilor, așa încît Bisericile să nu fie considerate simple „societăți liturgice”, iar adevărul *întrupării* lui Dumnezeu în lume să nu fie socotit o afirmație dochetă.

Creștinii capabili de a vedea implicațiile sociale ale Sfințelor Taine vor fi în stare să observe și aspectul sacramental al diaconiei sociale, căci în Biserică și în lume pe Hristos îl întâlnim atît pe mesele sfințelor altare, cît și pe fețele semenilor noștri care așteaptă iubirea și înțelegerea noastră.

IV. *Entuziasm și rezerve față de documentul de la Lima asupra „Botezului, Euharistiei și Ministerului”* (slujirii bisericești).

Documentul de la Lima a fost, fără îndoială, unul dintre semnele cele mai evidente ale unui anume progres realizat în ultimul timp în Mișcarea ecumenică. Participanții la Adunarea de la Vancouver au vorbit mult despre acest document, rezultat a peste 20 ani de dialog teologic între creștinii despărțiți în diferite Biserici și confesiuni. Biserica Romano-Catolică a participat și ea intens la elaborarea documentului de la Lima. În prima fază a Mișcării ecumenice ideea-forță a fost dorința de unitate. Îndată după aceea s-a pus întrebarea: cum se poate realiza această unitate? sau ce este necesar, ca să se poată vorbi cu adevărat despre o unitate vizibilă a creștinilor? Ce elemente sînt strict necesare pentru a recunoaște că Bisericile cele multe au devenit o singură Biserică? Astfel s-a ajuns la precizarea că unitatea văzută a creștinilor necesită: 1) mărturisirea aceleiași credințe apostolice care se află în tradiția sfintei Evanghelii și care s-a continuat de-a lungul secolelor; 2) un acord comun asupra vieții sacramentale a Bisericii, mai ales asupra Botezului și Euharistiei; 3) recunoașterea reciprocă a slujirii bisericești (Ministerul consacrat prin hirotonie); 4) structuri comune sau similare pentru luarea deciziilor în Biserică.

Convergența teologică de la Lima, deși nu este un acord doctrinal final între Biserici, este totuși de o mare importanță, mai ales că Botezul, Euharistia și Ministerul exprimă atît credința, viața sacramentală, cît și concepția despre natura Bisericii.

Documentul de la Lima este fără precedent în istoria Mișcării ecumenice. Acest lucru este afirmat în raportul secției a II-a (*A promova unitatea prin acte concrete*) în cuvintele: „Pentru prima dată diversele tradiții sînt chemate la un dialog față către față, nu numai pe baza identității lor (confesionale) respective, ci și ținînd seama de o încercare comună de a exprima, într-un mod convergent, credința apostolică (...). În fața acestui text, Bisericile sînt chemate să spună în ce măsură pot ele recunoaște împreună aceeași credință apostolică. Acest document invită Bisericile noastre să pornească la drum, plecînd de la identitățile lor (de Biserici) separate, către o comuniune mai bogată”.

Mulți dintre participanții de la Vancouver și-au exprimat satisfacția față de acest document care este oarecum un semn de speranță pe calea înfăptuirii unității. Pînă la sfîrșitul anului 1985, Bisericile creștine, fiecare în parte, sînt chemate să se pronunțe, în chip oficial, adică prin cea mai înaltă autoritate a fiecărei Biserici, asupra documentului de la Lima, numit prescurtat BEM. Cu alte cuvinte fiecare Biserică este

solicitată să spună în ce măsură poate ea recunoaște — exprimată în acest document — credința apostolică.

Răspunsul Bisericii va arăta, pe de o parte, cât de mult și cât de serios sint ele angajate în realizarea unității creștine, iar pe de altă parte el va indica noile etape ce trebuie parcurse în vederea înfăptuirii unității.

Unii participanți la Adunarea de la Vancouver au manifestat și rezerve față de acest document. Credincioși ortodocși și catolici au remarcat că acest document nu este suficient de ortodox sau catolic, în timp ce mulți protestanți îl apreciau prea catolic sau prea ortodox, un document care ar favoriza Bisericile tradiționale, puternic sacramentale și ierarhice.

În orice caz, acest document produce nu numai bucuria unui progres realizat, ci și tema de a pierde identitatea confesională sau cum spunea cineva: „teama de a-și regăsi propria identitate, adică identitatea de creștini nedespărțiți între ei”.

V. O adunare pentru toți — participare bogată și diversă.

Adunarea de la Vancouver a exprimat imaginea reală a Bisericilor; la ea au participat clerici și laici, bărbați și femei, căsătoriti și monahi, tineri și vîrstnici, părinți și copii, handicapați și mărginași, toți preamărind laolaltă pe același Domn și Mîntuitor Iisus Hristos — Viața lumii.

Oratorii au fost nu numai teologi, ci și oameni de știință, economiști etc., și nu numai creștini, ci și invitați: evrei, musulmani, hinduși și budiști care au vorbit, în plenară, despre viața ca dar al lui Dumnezeu.

Au fost organizate programe speciale apoi întruniri între participanți, pe țări, continente, regiuni, sau pe confesiuni. Toate acestea au făcut din Adunare o mare sărbătoare a Bisericilor și a națiunilor din care proveneau delegații Bisericilor. Jurnaliști și reporteri au arătat un interes deosebit pentru acest eveniment care avea ca preocupare centrală viața lumii într-o epocă atît de complexă ca a noastră.

Participarea activă a delegaților ortodocși români la lucrările acestei Adunări a putut fi remarcată în mai multe rînduri.

În afară de maica Eufrasia Poiană, care a vorbit în plenară ca reprezentantă a monahismului ortodox din lume, au mai luat cuvîntul în fața Adunării, Î. P. S. Sa Antonie, Mitropolitul Ardealului și P. C. Părinte lector dr. Viorel Ioniță, care a prezentat raportul grupei în care a lucrat. Ceilalți delegați au fost activi în grupe și au făcut parte din diferite comitete care asigurau bunul mers al Adunării. Mijloacele de informație au dorit să cunoască și părerea unor teologi români în legătură cu reușita acestei Adunări. În acest sens, Î. P. S. Sa Antonie Plămădeală a fost invitat să vorbească, în calitate de șef al delegației Bisericii Ortodoxe Române, la Radio Canada, iar semnatarul acestor pagini a fost invitat, în calitate de teolog ortodox, în studiourile Tele-

viziunii canadiene, unde teologi de diferite confesiuni au făcut o evaluare a Adunării.

Chipurile maicilor Eufrazia Poiană și Nazaria Niță, care au fost active în întrunirile de femei, au apărut de mai multe ori în ziarul Adunării și în colecția oficială de fotografii și diapozitive a Centrului ecumenic de la Geneva.

Toate acestea arată aprecierea de care se bucură Biserica Ortodoxă Română și participarea ei activă la efortul de realizare a unității creștine și de colaborare în vederea slujirii păcii și a vieții — dar al lui Dumnezeu.

ÎNNOIREA OMULUI ÎN CONCEPȚIA ORTODOXĂ *

de : preot dr. MIRCEA BASARAB

Actul creației omului îl pune pe acesta într-o relație aparte cu Dumnezeu, relație care marchează și diferențiază pe om de restul viuitoarelor. „În calitate de pământ, spunea Sf. Grigorie de Nazianz, sînt legat de viața de jos ; dar fiind și o părticică dumnezeiască, eu port în mine dorința vieții viitoare”¹. Tendința spre cele înalte își are originea în chipul lui Dumnezeu, așezat în om prin actul creației. Deși în urma păcatului strămoșesc, chipul lui Dumnezeu din om și-a pierdut din strălucirea lui inițială, tendința omului spre desăvîrșire, spre asemănarea cu Dumnezeu a rămas prezentă în activitatea lui spirituală. Chiar de la Adam și Eva putem urmări această aspirație a omului spre Dumnezeu, ea constituind o realitate pe care o întîlnim în preocupările spirituale ale tuturor popoarelor antice. Grecii, bunăoară, considerau că pot ajunge la acest lucru prin intermediul filozofiei, al gnozei și al religiilor de mistere².

Creștinismul însă a asigurat omului comuniunea cu Dumnezeu Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt (II Corinteni 3, 18 ; 13, 13 ;), comuniune la care creștinismul participă ca fiu al lui Dumnezeu, fiind ridicat la treapta înfierii prin Iisus Hristos (Ioan 1, 12 ; I Ioan 3, 1—2). Prin această înfiere, creștinul se înnoiește, chipul lui Dumnezeu în om își recapătă strălucirea, iar omul recîștigă afinitatea și puterea de a se bucura în Dumnezeu. Hristos este cel ce restabilește chipul lui Dumnezeu în om și oferă acestuia posibilitatea de a activa chipul spre starea de asemănare cu Dumnezeu. Ca urmare a lucrării lui Hristos, omul ajunge din nou în situația de a dezvolta, în urma eforturilor personale, chipul

* Între 25—30 septembrie 1982 a avut loc la Schloss Schwanberg bei Kitzingen/Main o întrunire organizată de Hochkirchliche Vereinigung, a cărei temă, tratată de trei referenți (evangelic, catolic și ortodox) a fost : Omul înnoit în înțelegerea Confesiunilor. Paginile acestea reprezintă pe scurt punctul de vedere ortodox susținut în cadrul acestei întruniri.

¹ Sf. Grigorie de Nazianz, *Poemata dogmatica*, VIII, MPG 37, 452, după Pr. prof. dr. D. Stăniloae, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, București, 1978, p. 389.

² A. J. Festugière, *L'idéal religieux des Grecs et de l'Evangile*, Paris, 1932, p. 47, u.

lui Dumnezeu la starea de asemănare, de a conduce acest proces de innoire, care se mișcă de la chip la asemănare ca țintă finală a creștinului. În fond, viața spirituală a omului se mișcă între acești doi poli, primul ca un dar al creației, iar al doilea ca o culme spre care tinde omul printr-un efort statornic și continuu.

1. Baza biblică a înnoirii omului

Innoirea omului în creștinism este o temă ce ține de însăși începuturile acestuia. Iisus Hristos, în convorbirea cu Nicodim (Ioan 3, 3—5), sublinia importanța renașterii omului sau a „nașterii de sus” „din apă și Duh” ca o condiție sine qua non a intrării în împărăția lui Dumnezeu. Despre o renaștere „prin baia nașterii celei de a doua” și prin „innoirea Duhului Sfânt” vorbește și Sf. Apostol Pavel în Epistola sa către Tit (3, 5). Palingenesia — nașterea din nou — desemna în secolul I d.H. restaurarea a ceea ce este degradat, după cum putea desemna și un nou început la care se hotăra omul. Desigur, Sf. Apostol Pavel folosește termenul în sensul unei renașteri spirituale, a unei renunțări totale și definitive la tot ceea ce reprezintă trecutul ce amintește de păcat. Sintem renăscuți prin cuvântul lui Dumnezeu (1 Petru 23) și prin intermediul Duhului Sfânt, care exclude păcatul (1 Ioan 3, 9; 5, 18) și am devenit cetățeni ai cerului, care s-a deschis pentru noi prin Iisus Hristos (Filipeni 3, 20; Evrei 12, 22). Prin intermediul botezului, creștinul rupe cu trecutul și face începutul unui lung proces de innoire, care marchează un continuu progres (2 Corinteni 3, 18)³. Innoirea creștinului, este de asemenea o deschidere a cugetului spre Dumnezeu (1 Petru 3, 21) și o îmbrăcare în veșmintul lui Hristos (Galateni 3, 27).

Procesul înnoirii omului în creștinism, început prin însăși taina botezului, actualizează prin intermediul Duhului Sfânt roadele mântuirii. Omul a murit față de ceea ce a fost, după cum spunea Sf. Ioan Hrisostomul⁴ și a devenit ceea ce nu era. Renașterea este cu alte cuvinte o nouă creație, mult mai prețioasă decât prima. Sufletul nostru a fost întinerit ca și când ar fi fost din nou creat; din această cauză se cere din partea noastră o viață nouă, cerească⁵, demnă de poziția la care ne-a ridicat Iisus Hristos.

În Hristos Iisus se începe o nouă viață, în El toate sint înnoite (II Corinteni 5, 17; Apocalipsă 21, 5). Lumea cea veche a păcatului a făcut loc lumii noi a harului, dominată de viața în Hristos și Duhul Sfânt. În această lume nouă, inaugurată de Hristos, creștinul devine prin botez creatura sau făptura cea nouă, care se străduiește neîncetat să ajungă „la statura bărbatului, desăvârșit, la măsura vârstei deplii-

³ C. Spicq, O. P., *Les Epitres pastorales*, vol. II, ed. IV, Paris 1969, p. 653—654.

⁴ Sf. Ioan Hrisostom *Homilien zum Briefe des hl. Paulus an die Epheser*, Hom. 4, BKV VIII, München, 1936, p. 206.

⁵ Sf. Ioan Hrisostom, *Erklärung des Briefes an die Galater*, 6, 15, BKV VIII, p. 152.

nătății lui Hristos" (Efeseni 4, 13). Această viață nouă a devenit o realitate prin lucrarea lui Hristos în lume, ea poartă pecetea învierii Domnului și, de asemenea, pecetea Duhului Sfânt prin intermediul căruia ea se înnoiește mereu. Hristos devine prototipul omului celui nou, țelul spre care tinde făptura cea nouă (Coloseni 3, 9—10). În Hristos, Adam cel nou, chipul a fost restabilit și a primit din nou puterea de a ajunge la asemănare cu Dumnezeu⁶. Observăm deci că pentru omul cel nou, referința la Hristos este o condiție a înnoirii⁷, caracterul hristocentric al acestei înnoiri fiind evident peste tot în Noul Testament.

Omul cel nou s-a născut din răstignirea celui vechi împreună cu Hristos (Romani 6, 6) și din ridicarea împreună cu El din apa botezului. Făptura cea nouă nu este o ameliorare morală a omului vechi⁸, ci o existență absolut nouă, care s-a născut printr-un nou act creator al lui Dumnezeu. „Din neexistență, spunea Sf. Ioan Hrisostomul, am fost chemați la ființă. Pentru ceea ce am fost înainte am murit, adică omului celui vechi. Ceea ce n-am fost înainte, aceasta am devenit”⁹. Botezul este produsul unui act ce vine de la Dumnezeu și care „suspendă succesiunea adamitică” în care ne-a coborât Adam cel vechi, printr-un început inaugurat de Adam cel nou¹⁰. La acest început obiectiv, omul adaugă efortul personal ce începe printr-un proces de înnoire interioară. Prin puterea Duhului Sfânt și a „gîndului lui Hristos” (I Corinteni 2, 16) care este în noi, va fi luminat (Efeseni 5, 14) și va ajunge la înnoirea minții (Romani 12, 2) prin care va recunoaște voia lui Dumnezeu. Prin înnoirea interioară, omul cel nou intră în lumea inaugurată de Hristos, Cel care a înfrînt răul și ne-a oferit și nouă puterea de a-l stăpîni și a-l birui.

Înnoirea interioară este mereu activată de dorința noastră de îmbunătățire spirituală, de tendința noastră spre îndumnezeire. Procesul înnoirii zilnice (II Corinteni 4, 16) marchează dinamica înnoirii interioare, omul cel nou lucrînd în virtutea noii sale chemări. Din perspectiva înnoirii, lumea apare creștinului într-o nouă viziune, primind un sens nou. Viața omului celui nou este ascunsă împreună cu Hristos în Dumnezeu (Coloseni 3, 3), creștinul fiind obligat să se lepede de patimi și să se înnoiască zilnic. Transformîndu-și interiorul, omul cel nou se eliberează în judecată și în simțiri, el poate lua hotărîri în afara „legii păcatului”, decizii ce corespund noii lui chemări. Păcatul este trecător și slab, virtutea este esențială. „Nimic nu stă pe picioare mai slabe decît păcatul, nimic nu îmbătrînește așa de repede ca el. Dar pentru că sîntem oameni și zilnic greșim, Apostolul își mîngîie ascultătorii

⁶ Pr. prof. dr. D. Stăniloae, o. c., vol. I, p. 397—399.

⁷ Joachim Gnilka, *Der Kolosserbrief*, Herderm Freiburg-Basel-Wien, 1980, p. 188.

⁸ Pierre Bonnard, *L'Épître de Saint Paul aux Galates*, ed. II-a, Neuchâtel, 1972, p. 131.

⁹ Sf. Ioan Hrisostom, *Homilien zum Briefes...*, p. 206.

¹⁰ Franz J. Leenhardt, *L'Épître de Saint Paul aux Romains*, Neuchâtel, 1957, p. 92.

cu faptul că trebuie să se înnoiască" ¹¹. Procesul înnoirii omului este o luptă continuă. Nimeni dintre creștini nu poate afirma despre el însuși că strădania lui spre desăvârșire, lupta lui de a ajunge la asemănarea cu Dumnezeu a luat sfârșit. O astfel de automulțumire este străină gândirii nou testamentare și necunoscută spiritualității creștine. Dimpotrivă, Sf. Apostol Pavel avertiza pe corinteni: „Cel căruia i se pare că stă, să ia seama să nu cadă” (I Corinteni 10, 12). Pentru această înnoire a firii noastre, noi am fost născuți din nou prin învierea lui Iisus Hristos din morți (I Petru 1, 3) și ea rămîne o țintă a vieții spirituale creștine.

2. Înnoirea omului (îndumnezeirea) în concepția patristică ¹².

Nașterea din nou, urmată de strădania zilnică de înnoire, de care vorbește Noul Testament, a devenit un imperativ al creștinilor dintotdeauna. Unirea creștinului cu Hristos și înnoirea ființei lui a preocupat pe marii trăitori ai vieții creștine, care au încercat, pe căi diferite, să traseze jaloanele înnoirii omului de care vorbea Noul Testament. Rugăciunea neîncetată, lepădarea sau purificarea de patimi, iluminarea, contemplarea lui Dumnezeu sau asceza nu erau decît tot atîtea mijloace prin care se urmărea unirea cu Hristos și îndumnezeirea omului (theōsis), adică procesul continuu de înnoire de care amintea Sf. Pavel și ceilalți autori inspirați ai Noului Testament. Termenii par a fi noi, ei exprimă însă aceeași înnoire revelată și cerută în Noul Testament, pentru că sfințenia, iluminarea sau îndumnezeirea omului nu urmăreau altceva decît înnoirea și ridicarea lui la starea de asemănare cu Creatorul său. Îndumnezeirea, de exemplu, nu era altceva decît un sinonim pentru mîntuire, după cum sfințenia sau iluminarea nu erau decît stări superioare de trăire creștină, trepte ale înnoirii omului pe drumul asemănării lui cu Dumnezeu și a obținerii mîntuirii.

În strădania de înnoire, de îndumnezeire au apărut încercări, care reprezintă tot atîtea eforturi pe care marii inițiați ai spiritualității creștine le-au făcut pentru a ajunge la desăvârșire, la starea de fericire și unire cu Dumnezeu, pe care Sf. Apostol Pavel a exprimat-o prin cuvintele: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni 2, 20). Prin intermediul rugăciunii și ascezei se caută eliberarea de patimi, pentru a se ajunge la contemplarea lui Dumnezeu, la unirea cu Hristos după modelul unității dintre Tatăl și Fiul (Ioan 15, 4). De fapt, întruparea lui Hristos n-a avut alt scop decît îndumnezeirea omului, lucru exprimat de Clement Alexandrinul (150—217) prin cuvintele: „Logosul dumnezeiesc s-a făcut om pentru ca prin aceasta și tu să înveți de la om cum devine omul Dumnezeu” ¹³.

¹¹ Sf. Ioan Hrisostom, *Kommentar zum Römerbrief*, 21 Homilie, BKV VI, 2, p. 126.

¹² Pentru această parte am folosit pe Jean Meyendorff, *St. Grégoire Palams et la vie mystique orthodoxe*, *Maîtres spirituels*, Editions du Seuil, Paris 1959 și Friedrich Heiler, *Die Ostkirchen*, cap. Die Mystik, München 1971.

¹³ Clement de Alexandria, *Protr. I, 8, 4*; hg. Stählin I, 9.

Un alt alexandrin, Origen (185—254), preocupat de înnoirea omului, de unirea lui tainică (unio mystica) cu Dumnezeu, indică chiar treptele ce duc la această unire. Prin asceză și lepădarea de cele lumești, prin rugăciune și lepădarea patimilor și prin contemplarea Logosului dumnezeiesc, Origen ajungea la contemplarea lui Dumnezeu. Rugăciunea și viața contemplativă era unită în concepția marelui alexandrin cu viața activă, prin unirea celor două aspecte ajungându-se cu adevărat la urmarea lui Hristos.

Evagrie Ponticul (+399), un intelectual din Asia Mică și admirator al lui Origen, a fost primul care a încercat o codificare a doctrinei monastice asupra rugăciunii, în care se observă influența neoplatonismului, omul fiind conceput ca o inteligență în materie. Preocupările sale sînt îndreptate în exclusivitate asupra intelectului, promovînd rugăciunea pură, intelectuală, căreia tradiția monastică orientală a trebuit să-i aducă un corectiv și să o apropie de Evanghelie și tradiția neotestamentară.

Prin Macarie Egipteanul, rugăciunea continuă urmărește să reactualizeze harul botezului avînd în centrul ei pe Iisus Hristos întrupat și pe Hristos Cel ce va veni. Elementul principal în rugăciune este repetarea numelui Domnului. „Un ucenic a întrebat pe Ava Macarie: Cum trebuie să ne rugăm? Macarie i-a răspuns: Nu trebuie să te pierzi în cuvinte. E destul să ridici mîinile și să spui: Doamne, după voia Ta și după cunoștința Ta miluiește-mă. Cînd te înconjoară ispitele: Doamne, ajută-mă. El știe ceea ce-ți trebuie pentru mîntuire și El se va milui de tine”¹⁴.

„Doamne, miluiește-mă” pare să formeze nucleul rugăciunii lui Iisus și în același timp formula care se repetă din cele mai vechi timpuri în liturgiile orientale¹⁵. Iisus ocupă, așadar, locul central în rugăciune. „Ava Macarie cel Mare învață: Cînd rostești cu buzele tale numele Domnului nostru Iisus Hristos, îndrepti, cu inima plină de căință, întreaga ta atenție asupra Lui, ca prin aceasta El să fie prezent în duhul tău și tu să nu pronunți în zadar numele Lui...”¹⁶.

Tradiția lui Evagrie Ponticul și a lui Macarie Egipteanul a fost imbinată într-o fericită sinteză și continuată în secolele următoare de teoreticieni și trăitori remarcabili. Rugăciunea neîncetată a lui Evagrie devine rugăciunea inimii, care are în centrul ei pe Iisus cel întrupat și repetarea numelui său. Ea va cunoaște o largă răspindire în spiritualitatea ortodoxă și rămîne un mijloc de înnoire și unire a omului cu Dumnezeu.

În a doua jumătate a secolului VI, mănăstirea Sf. Ecaterina din Sinai joacă din ce în ce mai mult un rol preponderent în viața spiri-

¹⁴ Klassiker der Meditation, *Kleine Philokalie*. Belehrungen der Mönchsväter der Ostkirche über das Gebet, ausgewählt und übersetzt von Matthias Dietz, Benzinger Verlag 1976, p. 28.

¹⁵ Jean Meyendorff, o. c., p. 22.

¹⁶ Klassiker der Meditation... p. 29—30.

tuală ortodoxă. În aceste locuri, în care Dumnezeu a dat Legea, tradiția luminii ce l-a însoțit pe Moise a primit o mare importanță și a devenit obiectul cercetărilor multor monahi ce populau peșterile Muntelui Sinai. Între aceștia, de un renume deosebit se bucură Sf. Ioan Scărarul (580—650), devenit cunoscut prin lucrarea sa „Scara Paradisului” de la care i-a rămas și numele. Scara lui Iacob a servit Sf. Ioan drept model pentru a prezenta 30 de trepte sau gradații, care marchează viața spirituală a adepților lui Hristos. Îndumnezeirea reprezenta, printre altele, o întoarcere de la lume și o înlăturare a patimilor, o smerenie benevolă și rugăciune neîntreruptă care ne conduc la liniștea (isihia) în care omul cel nou contemplă pe Hristos cel înviat. Scara Paradisului a avut o largă răspândire în lumea creștină, o mare influență în spiritualitatea Bisericii ortodoxe.

Îndumnezeirea omului, a preocupat pe Sf. Părinți și scriitorii Bisericii, iar rezolvarea ei a fost prezentată în mod diferit. Sf. Grigorie de Nisa și Sf. Maxim Mărturisitorul au încercat să exprime îndumnezeirea într-un limbaj neoplatonic, acceptat în epoca lor. Prin cei doi corifei s-a căutat o exprimare teologică a întrupării și s-a reușit, în limbajul epocii, să se spună ceea ce Sf. Ioan Scărarul exprimase prin intermediul experiențelor sale duhovnicești¹⁷. Pentru Sf. Grigorie de Nisa ca și pentru alți Părinți ai Bisericii, problema unirii cu Dumnezeu a fost exprimată prin noțiunea îndumnezeirii omului (theosis). Sf. Grigorie se folosește de imaginea lui Moise care urcă pe Muntele Sinai. Urcarea simbolizează, în fond, un proces de cunoaștere a lui Dumnezeu, iar răspunsul este un paradox: a cunoaște ceea ce nu poate fi cunoscut. Moise urcă muntele și intră în întunericul ce cuprinde invizibilul și necunoscutul și acolo el vede pe Dumnezeu. Dar, cînd Moise spune că vede pe Dumnezeu în întuneric, el nu face decît să recunoască realitatea că divinitatea este cea care transcende orice gnoză și scapă puterii spiritului¹⁸. În fond, ceea ce Moise vede sînt energiile lui Dumnezeu și nu ființa Lui care rămîne necunoscută.

Sf. Maxim Mărturisitorul continuă pe Sf. Grigorie de Nisa în ceea ce privește vederea lui Dumnezeu în întuneric și consideră acest act ca o îndumnezeire. Pentru Sf. Maxim, îndumnezeirea este un act de întîmpinare a lui Dumnezeu; Dumnezeu însuși iese în mod liber din transcendența Sa¹⁹, făcînd pasul fără de care omul nu poate ajunge la îndumnezeire. „Nici un aspect al îndumnezeirii nu este, într-adevăr, produsul naturii, fiindcă natura nu poate înțelege pe Dumnezeu. Singur harul dumnezeiesc posedă facultatea de a comunica îndumnezeirea ființelor... și atunci natura strălucește de o lumină supranaturală și este transportată deasupra propriilor sale limite printr-o supraabundență de slavă”²⁰.

¹⁷ Jean Meyendorff, *o. c.*, p. 41.

¹⁸ Sf. Grigorie de Nisa, *Vie de Moise*. Sources chrétiennes, 1 bis. Éditions du Cerf, Paris, 1955, p. 81—82.

¹⁹ Jean Meyendorff, *o. c.*, p. 45.

²⁰ Sf. Maxim Mărturisitorul, *Quaestiones ad Thalassium* 22, MPG 90, 321.

Evul mediu creștin este dominat în Răsărit de Sf. Simeon Noul Teolog (949—1022), una din cele mai marcante personalități ale spiritualității ortodoxe. Prin el, viziunile devin mărturisiri și evocări ale unor trăiri de rară intensitate. Dublat de un dar deosebit și un talent poetic remarcabil, Sf. Simeon descrie chemarea sa la monahism, întâlnirea sa cu Dumnezeu, comuniunea incomunicabilului, cunoașterea Celui ce nu poate fi cunoscut²¹. Pentru Sf. Grigorie Sinaitul (1255—1346), numele lui Iisus și întreaga spiritualitate a rugăciunii pure sînt legate de viața sacramentală în Iisus Hristos. În limitele concepției biblice, el considera că creștinul trebuie să devină conștient de harul primit la botez, dar, care din neglijență, a fost umbrat de păcat²².

Sf. Grigorie Palama (1296—1359), teologul isihasmului, dezvoltă o doctrină a cunoașterii lui Dumnezeu pe care creștinul o primește în Iisus Hristos. Prin unirea cu Hristos, creștinul ajunge la îndumnezeire, la treapta vederii lui Dumnezeu. Această stare superioară este realizată prin harul Duhului Sfînt și nu prin forțele proprii. Omul este privit ca o unitate psiho-somatică și în această unitate el participă la unirea cu Dumnezeu sau la procesul îndumnezeirii. Trupul creștinului a devenit „templul Duhului Sfînt” (Corinteni 6, 19), iar menirea adevăratului creștin este de a căuta în interiorul său pe Duhul Sfînt. Pe Dumnezeu îl găsim în interiorul nostru și în acest interior descoperim lumina taborică. În felul acesta, Sf. Grigorie reabilitează materia, corpul nostru, pe care unele tendințe filozofice elenice l-au desconsiderat. El redescoperă sensul propriu al termenilor trup, suflet, spirit, carne, pe care le găsește în Noul Testament și arată că ele nu sînt opuse. În opera sa de mintuire, Dumnezeu salvează trupul și sufletul în unitatea în care ele se prezintă în om²³.

Tradiția spirituală de formă palamită s-a răspîndit în toată Europa ortodoxă, Muntele Athos devenind centrul monahismului ortodox. Monahi din toate părțile vin aici pentru totdeauna sau pentru perioade mai scurte pentru a se iniția în doctrina și practica isihasmului palamit. După ani de experiențe spirituale, unii se retrag în țările de baștină ducînd cu ei taina și practica vieții athonite de coloratură palamită. În felul acesta în secolul XVIII în Rusia, Bulgaria, Serbia sau România se manifestă o adevărată redescoperire a isihasmului adus de călugării de la Athos. Viața monahală și spirituală din sud-estul Europei cunoaște o înflorire remarcabilă. Apariția la Veneția a lucrării Filocalia (1782), editată de Nicodim Aghioritul și Macarie episcopul Corintului este salutată în lumea ortodoxă cu entuziasm, pentru că ea va constitui, alături de alte cîteva lucrări ale aceluiași Nicodim, hrana spirituală a monahilor și creștinilor ortodocși ce urmăreau cunoașterea lui Dumnezeu și unirea tainică cu El.

²¹ Jean Meyendorff, *o. c.*, p. 5.

²² Idem, p. 70.

²³ Idem, p. 112—118.

Contemporan cu Sf. Grigorie Palama, Nicolae Cabasila, un laic cu o remarcabilă pregătire teologică și o trăire aleasă, se face apărătorul vieții tainice în care găsim multe din ideile doctrinei palamite. El exprimă realitatea revelației lui Dumnezeu în Iisus Hristos, care este centrul vieții noastre spirituale. În lucrarea „Viața în Iisus Hristos”, Cabasila îl așează pe Hristos în centrul preocupărilor noastre spirituale. Această subliniere a rolului lui Iisus are loc într-o epocă în care umanismul afirma că viața omului este omul însuși²⁴. „Prin intermediul tainelor, ca printr-o mare baie, Soarele dreptății pătrunde în această lume întunecoasă, mortifică viața după lume, răspîndește viața supranaturală, și lumina lumii triumfă în această lume...”²⁵.

În viziunea lui Cabasila, îndumnezeirea are o perspectivă sacramentală și eclesiologică. Prin intermediul tainelor și al vieții sacramentale, Biserica ne oferă posibilitatea de a găsi calea care duce la Dumnezeu și la unirea cu El. Tainele au un accentuat caracter hristologic și alături de întreaga viață sacramentală ne ajută să întîmpinăm actul îndumnezeirii. Îndumnezeirea este o sinergie între prezența lui Hristos în Sf. Taină și viața Bisericii, pe de o parte, și voința liberă a credinciosului, pe de altă parte.

Perioada patristică și post patristică este intens preocupată de înnoirea omului, stăruind asupra rugăciunii, a curățirii inimii, a pocăinței, precum și a stării de veghe, trezvia inimii. Epectaza sau tendința sufletului spre cele înalte, spre care e atras de Dumnezeu, explică mișcarea ascendentă către formele tot mai pure ale vieții spirituale, simbolul acestui urcuș fiind Moise, pentru Sf. Grigorie de Nisa. Pentru Sf. Ioan Scărarul, îndumnezeirea este un lung proces de urcare în trepte, iar pentru Sf. Simeon Noul Teolog, procesul înnoirii se confundă cu recuștigarea sensibilității pentru lucrurile spirituale, credinciosul căutînd să recapete afinitatea față de prezența lui Dumnezeu, pe care îl experiază sub formă de lumină și bucurie. Sf. Grigorie Palama considera îndumnezeirea sau înnoirea omului drept o stare de contemplare a slavei lui Dumnezeu sub forma energiilor divine necreate. Această formă a înnoirii omului nu înlătură însă viața sacramentală, cultică, ci, din contră, în Sf. Taine — îndeosebi a Botezului, Mirungerii și Euharistiei — a fost văzută sursa harului necesar spre a urca treptele vieții spirituale.

3. Înnoirea în viața de azi a Bisericii ortodoxe

În viața Bisericii ortodoxe continuă preocuparea pentru înnoirea omului. Ortodoxia a rămas fidelă tradiției ce are la bază concepția biblică a înnoirii prezentă și în viziune patristică. Întîlnim și astăzi o intensă preocupare pentru desăvîrșirea creștină, pentru îndumnezeire în mănăstirile ortodoxe de pretutindeni sau chiar dintre cre-

²⁴ Idem, p. 139.

²⁵ N. Cabasilas, *La vie en Jésus-Christ*, trad. S. Broussaleux, p. 28.

dincioși. Viața spirituală ortodoxă manifestă fidelitate față de spiritualitatea biblică și patristică, urmărind prin mijloacele oferite de Biserică unirea cu Hristos. Biblia, Tradiția, liturghia și asceza personală hrănesc viața spirituală și trăirea religioasă a credincioșilor, oferind exemple și sprijin în eforturile pe care creștinul le întreprinde pentru purificarea de patimi și pentru atingerea înălțimilor vieții duhovnicești. Pentru ortodoxie, tradiția este „memoria Bisericii pecetluită de experiența sfinților”²⁶. Biserica asigură transmiterea corectă a mesajului lui Hristos, ea se hrănește din acest mesaj. Înnoirea e însăși viața Bisericii în manifestarea ei de-a lungul istoriei. Creștinul ortodox contemporan are conștiința continuității, dar și a fidelității față de spiritualitatea apostolică. O ruptură a acestei fidelități ar pune sub semnul întrebării autenticitatea mărturisirii și a înnoirii. Biserica este cea care veghează ca această continuitate să se păstreze, încît înnoirea omului să se încadreze în tradiția spirituală autentică. Prin intermediul Botezului, omul cel vechi rămîne în domeniul trecutului. Din baia Botezului se ridică noua creatură, omul cel nou, care are ca model pe Hristos. Mirungerea pecetluiește primirea creștinului în sinul Bisericii și comunică acestuia harul și darurile Sf. Duh necesare vieții noi pe care creștinul o închină lui Hristos. Euharistia reprezintă punctul culminant al tuturor tainelor, pentru că omul primește pe Hristos însuși, el se unește într-o formă tainică cu însuși izvorul sfințeniei. Prin intermediul Euharistiei, viața creștinului este orientată spre contemplare, ea este viața Bisericii în Hristos, fără ea înnoirea omului n-are sens și nici legătura cu Hristos nu este posibilă. „Cel ce mănîncă trupul meu și bea sîngele meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi... Cel ce mănîncă trupul meu și bea sîngele meu rămîne întru mine și eu întru el” (Ioan 6, 54—56). În afară lui Hristos nu există viață veșnică; lumea are consistență pentru noi în măsura care o concepem în Hristos.

Prin pocăință și părere de rău, creștinul are posibilitatea înnoirii permanente, pentru că „metanoia” pune în lumină conștiința prezenței răului, a păcatului, ea este o sursă sigură de înnoire a omului. În Taina Mărturisirii, creștinul ortodox primește iertarea păcatelor și prin această taină el are posibilitatea unei permanente înnoiri. Dialogul creștinului cu duhovnicul său în timpul spovedaniei este o discuție deschisă, sinceră asupra vieții spirituale, al cărei subiect îl formează tocmai înnoirea omului. Harul împărtășit prin această taină și iertarea păcatelor trebuie privite în perspectiva vieții celei noi, a înnoirii neîncetate la care e chemat creștinul.

Fără harul dumnezeiesc nu există înnoire a vieții, prezența acestuia fiind absolut necesară în procesul înnoirii. Din sinergia rezultată dintre harul divin din om și voința liberă a acestuia de a colabora cu harul se naște înnoirea omului, proces neînterupt de desăvîrșire morală, care contribuie la înnoirea vieții și a mediului în care trăiește

²⁶ Prof. Ion Bria în volumul *L'Orthodoxie, Hier-Demain*, Paris, 1979, p. 215.

și activează omul cel nou. Înnoirea devine vizibilă prin faptele bune, prin care puterea lui Hristos se exprimă și se arată în lume.

Părinții Bisericii ne servesc drept modele despre felul cum au știut să colaboreze cu harul primit la botez și în condițiile epocilor, să desăvârșască procesul înnoirii început în baia botezului. Ei ne-au arătat cum au înțeles să individualizeze înnoirea obiectivă oferită în actul întrupării lui Hristos. În asceza modernă au intervenit probleme noi, înnoirea omului modern ridicând aspecte noi, pentru că patimilor vechi li s-au adăugat altele noi, pentru combaterea cărora creștinul e obligat să găsească noi metode.

Drogurile, stupefiantele, alcoolul, viteza, zgomotul, poluarea de orice natură sînt consecințe ale unei greșite întrebuintări a civilizației moderne și a libertății, ele constituie patimi și urmări ale acestora, care stăpînesc sau viciază pe omul modern. În fața acestor racile, creștinul trebuie să știe să-și impună liniștea, disciplina, stăpînirea de sine, calmul atît de necesar în zilele noastre. El trebuie să facă dovada puterii de a se opri și de a se ruga în mijlocul frămîntărilor, a zgomotului și trebuie să se înarmeze cu puterea de a asculta, de a înțelege și de a ajuta pe aproapele²⁷. Dar în această direcție poate că creștinul modern a greșit, oprindu-se la jumătatea drumului. Ne-am oprit la a asculta pe cel în suferință, l-am compătimit însă nu l-am ajutat suficient. Credința noastră s-a manifestat în ascultarea aproapelui, dar n-a trecut la fapte, la împlinirea cuvîntului. Sf. Iacob sfătuia pe ascultătorii săi: „Faceți-vă împlinitori ai cuvîntului nu numai ascultători ai lui, amăgindu-vă pe voi înșivă” (Iacob 1, 22). Misiunea noastră este deci de a ne face împlinitori ai cuvîntului ascultat, de a da dovadă că harul și cuvîntul lui Dumnezeu au rodit în sufletele noastre, le-au transformat, înnoindu-le. Împlinirea cuvîntului este dovada cea mai convingătoare că înnoirea noastră a început să dea roade, că ea a devenit responsabilă. Omul cel nou trebuie să fie deplin responsabil față de el însuși și față de aproapele, pentru că numai așa poate deveni împlinitor al harului și cuvîntului primit. „Cucernicia curată și neîntinată înaintea lui Dumnezeu și Tatăl, aceasta este: să cercetăm pe orfani și pe văduve în necazurile lor și să ne păzim pe noi fără de pată, din partea lumii” (Iacob 1, 27).

Postul în lumea modernă trebuie să cuprindă și un aspect nou. El trebuie să desemneze limitarea la nevoile vieții, renunțarea la surplus în favorul celor lipsiți și prin aceasta crearea unui echilibru în ceea ce privește bunurile materiale în sensul cerut de Evanghelie. Îmbuibarea e semnul egoismului, al lipsei de înțelepciune, ea trebuie înlăturată și înlocuită de renunțarea în favorul aproapelui ce se găsește în lipsă, de dragostea față de cel în suferință, de altruismul ce a stat la baza primelor comunități creștine. Asceza, trebuie să se îndrepte spre cu-

²⁷ Paul Evdokimov, *La nouveauté de l'esprit*, Spiritualité orientale nr. 20, 1977, p. 64—65.

rățirea inimii, spre sfințenie sau îndumnezeire, pe care o putem cîștiga printr-o reîntoarcere la simplitatea cerută de Evanghelie, la spiritualitatea propovăduită de Hristos. Aici găsim puterea de a ne curăți de patimi, de a ne umili în mod benevol, de a ne apleca asupra suferințelor aproapelui și de a-l ajuta.

În toate acestea, creștinul de astăzi, ca și cel de totdeauna are drept sprijin pe Iisus Hristos, în afara căruia nu există înnoire, fără de care nu se poate ajunge la îndumnezeire. Prin intermediul vieții în Hristos, omul cel nou devine Dumnezeu după har, pentru că în concepția Părinților Bisericii „Dumnezeu s-a făcut om, pentru ca omul să devină Dumnezeu”.

VIRTUTEA STĂRUINȚEI

Duminica 17-a după Rusalii

Un chip luminos al perseverenței ni-l prezintă textul Evangheliei de la Matei 15, 21—28. Într-adevăr, femeia cananeancă se arată a fi o întrupare a virtuții statorniciei: deși umilită ca făcînd parte dintr-un neam pe care iudeii îl asemănau cu „cîinii” din pricina politeismului ea nu se descurajează și nici nu renunță la dorința și credința ei, ci stăruie pînă la sfîrșit. Răsplata stăruinței a fost dobîndirea celor nădăjduite, împlinirea cererii ei.

Acest fapt ne îmbie să zăbovim mai amănunțit asupra stăruinței, încercînd să reliefăm caracterul ei de virtute necesară vieții și mîntuirii noastre.

Cuvîntul „stăruință” are numeroase sinonime: insistență, perseverență, persistentă, silință, străduință, sirguință, osirdie, etc. Stăruința exprimă prin definiție răminerea statornică, neclintită într-o acțiune, într-un sentiment, într-o hotărîre, într-un ideal. Ea nu se identifică cu încăpățînarea care înseamnă perseverarea în rău.

Virtutea stăruinței definește voința îndreptată spre bine, temelia tuturor virtuților, deoarece fapta bună nu devine virtute decît prin stăruință, prin improprierea obiceiului de a săvîrși orice faptă bună în mod statornic.

Virtutea stăruinței este atît de necesară în viața omului în general și a creștinului în special, încît marii cugetători ai lumii i-au închinat cele mai frumoase gânduri și simțiri. Astfel se spune: „stăruie și mergi pînă la capăt”; unda repetată a micilor riuri face fluviul”; „cerul nu se atinge dintr-un singur salt”; „taina sufletelor mari stă în aceste două cuvinte: să perseverezi!”, etc.

Ce semnifică stăruința în iconomia mîntuirii? Totul! În zadar ne ostenim în zorii zilei să fim plăcuți lui Dumnezeu, iar în amurg sîntem slujitori ai unui alt duh, făcînd cele rele. Ce ne-ar folosi dacă toată viața am închina-o sfințeniei, iar către sfîrșitul acestei vieți alese am umbla pe căile pierzării, ale păcatului?

Stăruința presupune răbdare, iar răbdarea este semnul stăruinței, așa încît mîntuirea o dobîndim — după însuși cuvîntul Domnului —

numai dacă vom stăruî pină la sfîrșit (Matei 10, 22). Căci, „Împărăția cerurilor se ia cu stăruință și cei ce stăruiesc o dobîndesc”. (Matei 11, 12).

Exemple de perseverență sau de stăruință luate din Sfînta Scriptură sînt multe. Putem aminti despre pilda văduvei nedreptățite, care striga neconținut către judecătorul nedrept: „fă-mi dreptate!” Iar acesta, în cele din urmă, împotriva vrerii lui, pentru stăruința femeii i-a făcut dreptate (Luca 18, 1—8).

Iisus Hristos însuși ne-a dat exemple de stăruință. Așa bunăoară, înainte de a fi răstignit, Mîntuitorul s-a rugat în grădina Ghetsimani, cerînd Părintelui Cereș ca paharul suferințelor să fie depărtat de la El, rugăciune repetată de trei ori: „același cuvînt zicînd”. (Matei 26, 39—44).

Nu întîmplător, Biserica urmînd pilda Mîntuitorului, la rostirea rugăciunii „Doamne miluiește”, o repetă la unele slujbe de 40 de ori. În istoria creștinismului răsăritean, rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, Fiule a lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul” repetată continuu este o expresie adînc grăitoare asupra modului cum este prețuită și cultivată virtutea stăruinței.

Firește, perseverența ca virtute nu se referă numai la rugăciune, ci la toate faptele bune pe care este chemat creștinul să le săvîrșească în decursul vieții cu toată complexitatea ei. De aceea, creștinul trebuie să fie receptiv la toate și să stăruie în tot ceea ce este bun.

De cîte ori n-am trecut pe lingă fericire tocmai pentru că nu am stăruit îndeajuns sau pînă la capăt! Au fost creștini care au rivnit să dobîndească doar o singură virtute și au stăruit în aceasta o viață întreagă. Astfel, unii s-au distins prin răbdare, alții prin smerenie, unii prin blîndețe, alții prin înțelepciune, dar au reușit pentru că au perseverat pînă la sfîrșit.

Cînd ne îndreptăm sufletul cu stăruință spre părăsirea a tot ceea ce este rău, cînd regretăm faptele noastre reprobabile, cînd iubim toată zidirea nimicînd egoismul și mărînd pînă la o flacără permanentă iubirea noastră pentru toată făptura lui Dumnezeu, atunci stăruința noastră este *temei și cale* spre izbăvirea noastră și a altora.

Stăruința întru desăvîrșire prin faptele bune puse în slujba semenilor noștri este o cerință mereu actuală, moment spiritual atît de sugestiv ilustrat prin străvechea legendă a mitului lui Sisif, reactualizată în semnificațiile ei majore în decursul timpului. Sisif era un titan osîndit de zei să urce întruna o piatră uriașă pe vîrfurile unui munte, care de fiecare dată se rostogolea în prăpastie. Din acest efort reînnoit la nesfîrșit se naștea, însă, marea bucurie a acțiunii susținute pînă la capăt prin *neșovăielnica stăruință*.

S-ar putea ca și stăruința noastră să fie uneori aparent zadarnică, dar în realitate cîștigul va fi întotdeauna o voință fortificată și un ca-

racter mai împlinit. Este ceea ce ni se cere, dincolo de dorința desăvirșirii, de curajul și fapta săvârșită și de dureroasele eforturi necesare urcării la mari altitudini spirituale. Adesea ne atrag culmile, nu și treptele ce urcă spre ele, cu ochii spre pisc, ne place să umblăm la șes, dar în felul acesta ne lipsim de nebănuit de frumoase priveliști.

Ceea ce ne trebuie în drumul desăvirșirii noastre este o stăruință sisifică, așa cum o cere Domnul: „Intrați prin poarta cea strîmtă, căci largă este calea care duce la pieire și mulți sînt care apucă pe ea”. (Matei 7, 13).

În fața noastră stă Mîntuitorul lumii, „Calea, Adevărul și Viața” (Ioan 14, 6) ca model desăvirșit de trăire morală și spirituală. Să-L urmăm, deci, cu bucurie aleasă și stăruință sfîntă, începînd de la ieslea Betleemului și pînă la crucea Golgotei și apoi la Înviere, *stăruind* întru a împlini, zi de zi și ceas de ceas, îndemnul dumnezeesc al iubirii: „atunci fi-vom ca un pom răsădit lingă izvoarele apelor, care rodul său va da la vremea sa și frunza lui va cădea și în toate cîte vom face, vom spori” (Psalm 1, 2—3), spre mărirea lui Dumnezeu și a noastră fericire.

Pr. GABRIEL CERNĂUȚEANU

VALOAREA FIINȚEI UMANE

Duminica 23-a după Rusalii

De aceea — ne spune Sf. Carte (Ioan 10, 10) — a venit Iisus în lume, ca omenirea să aibe viață și încă din belșug. Sf. Evanghelie din această duminică este o nouă dovadă în această privință. În fața Galileii (Luca 8, 26 și urm.), un demonizat l-a întîmpinat pe Hristos. Că există demoni, nu ne îndoim. Însuși Mîntuitorul amintea odată de un soi de draci ce nu ies decît cu rugăciune și cu post (Matei 17, 21), apoi mărturie stau și molitvele Sf. Vasile cel Mare, cele ale Sf. Ioan Gură de Aur; un scriitor a scris, mai aproape de noi, o carte „Demonii”; diavoli sînt forțe rele, puteri ale întunericului ce-l fac pe om neom. Și a tămăduit Iisus pe îndrăcit, iar demonii, la cererea lor, fură lăsați — cerească pedagogie! să intre în turma de porci din vecinătate, care s-a înecat. Pagubă mare s-a socotit de gherghesenii, însă nu pe drept, deoarece una este valoarea omului și alta a ființelor necuvîntătoare.

Lucrul cel mai însemnat: a fost redat familiei, obștii, vieții, un om ce s-a întîlnit cu Izbăvitorul tuturor, cu „Viața noastră” (Celo-

seni 3, 4). Totuși, de ce oare fusese pus omul alături de acele animale care mereu caută necurăția și cele de jos, omul avînd fizionomia perfect verticală? Pentru pîngărirea lui? Nicidecum. Autorul sfînt nu comite niciodată sacrilegiu, căci după cum în pictură două culori diferite se așează în imediata apropiere spre evidențierea uneia din ele, tot așa — pe pămînt — Ziditorul a îngăduit ca împreună cu vietățile superioare (oamenii) să trăiască și cele inferioare (necuvîntătoarele), omul însuși stăpînind întreaga natură. Omul nu este nici animal, nici înger, ci trebuie să se mențină înainte de toate, ceea ce este: *om*. În timp ce ființele celelalte privesc aplecate pămîntul — astfel cugeta Ovidiu la vremea sa —, Dumnezeu a dat omului înfățișare verticală și i-a poruncit să contempleze cerul. Romanii au zis *homo* (noi, *om*) de la *humus* — pămînt, humă, pe cînd grecii au rostit mai bine, mai logic: *antropos*, adică ceva cu față omenească, sau cel care privește în sus, către cele înalte. De-a lungul istoriei, unii au deplîns nimicnicia și mizeria omului, alții, dimpotrivă, i-au lăudat măreția.

„Ce este omul că-Ți amintești de el? ... — a întrebat psalmistul pe Elohîm — Micșoratu-l-ai pe dînsul cu puțin față de îngerii, cu mărire și cu cinste l-ai încununat pe el” (Psalm 8, 5—6). Vechiul Testament îl definește, prin urmare, pe om în raport cu Creatorul: „Și a făurit Dumnezeu pe om după chipul Său” (participare directă; Facere 1, 27). *Chipul* e — potrivit gîndirii Sf. Vasile — un dar, asemănarea (de care se vorbește mai departe), o sarcină de împlinit. *Chipul* cuprinde rațiunea, simțirea și voința, asemănarea fiind *chipul* actualizat sau desăvîrșit. Niciodată, însă, pe scara perfecționării morale, creatura nu va reuși să se identifice cu Creatorul. Noi oamenii — scria Sf. Grigorie Teologul — sîntem cerești și telurici, nemuritori și vremelnici, lumini și întunecime, precum ne decidem pentru una ori pentru alta. Omul este legat nu numai de necesitate ci și de libertate, nu numai de fire ci și de supranatură, de Dumnezeu (Berdiaev). *Microcosmos*? — se miră Sf. Grigorie de Nyssa referindu-se la unii filozofi din afară care au văzut în om aceleași elemente ce se găsesc și în univers. Prin acest nume pompos (*microcosmos*, un mic *cosmos*), continuă sfîntul, ei n-au observat că ceea ce formează pentru ei grandioarea sau slava omului aparține de asemenea muștelor și șoarecilor... Nimic nu-i mai propriu omului decît cuvîntul (Sf. Vasile), dar și fapta (Matei 7, 21). După cuvîntătorii de Dumnezeu, omul este așezat în creație ca o efigie a Tatălui ceresc — stăpînul absolut al tuturor — iar omul ca administrator ori iconom cu răspundere pentru propria persoană și pentru cele încredințate.

„La plinirea vremii”, Dumnezeu se face om ca omul să se îndumnezeiască (Matei 5, 48), prin credința lucrătoare în iubire (Galateni 5, 6). Așadar, Dumnezeu este primul ce dă valoare ființei umane. Greșit-au îngerii: Dumnezeu, însă, nu se face înger ca să-i izbăvească. A păcătuit omul și Dumnezeu se „înumenește” ca să-l mîntuiască. În al doilea rînd, Iisus Hristos a iubit și prețuit omul ca nimeni altul,

punînd în lumină valoarea sufletului („Ce-i va folosi omului dacă va cîștiga lumea întreagă, iar sufletul și-l va pierde?” — Matei 16, 26; 4, 4). Totuși nici importanța sufletului nu este nesocotită, cîtă vreme însuși Fiul lui Dumnezeu a luat trup și „chip de rob” (Filipeni 2, 7). Sf. Pavel asemuiește trupurile omenesti cu „temple ale Duhului” (I Corinteni 3, 16). La fel procedează și ceilalți Apostoli, iar după ei Sf. Părinți și toți bunii creștini au știut mereu să prețuiască așa cum se cuvine „omul cel nou” (Efeseni 4, 24), duhovnicesc, caracterizat prin înnoirea judecării, a conștiinței și stăpînirea corpului (Romani 12, 1—2). Sf. Iacob scrie (1, 19) că omul trebuie să fie grabnic la ascultare, încet la vorbire și zăbavnic la minie, lucru de la sine înțeles, întrucît numai omului i s-a dat solia învierii, a mîntuirii. Doar omul este făptură cugetătoare, socială („Nu e bine să fie omul singur” — a hotărît Domnul dintru început), ființă culturală („Creșteți...” — a zis Dumnezeu, minunat fiind „darul creșterii”) și totodată religioasă. În creștinism, omul a devenit ceva sfînt pentru fratele său, toți oamenii fiind numiți fii ai lui Dumnezeu după har (Galateni, 4, 5). J. Milton suferea profund cînd a ajuns nevăzător, deoarece nu mai putea admira „chipul divin al aproapelui”. Satana — cu dreptate au arătat Sf. Părinți — ne-a fărîmîțat. Păcatul fiecăruia se tilcuiește cu înstrăinare, decădere, neputință, moarte, fiind împotriva firii (Sf. Maxim). Pentru ca viciul să nu ajungă nemuritor, Dumnezeu a îngăduit moartea trupului (Sf. Grigorie Teologul). Sf. Ioan Hrisostomul predica în sec. IV că anticii au divinizat patimile (beția-Bacchus, războiul-Ares sau Marte, frumusețea păcătoasă-Afrodita, Venera ș.a.). Odată cu Hristos, oamenii au învățat să considere ca rău păcatul, iar ca bine — virtutea. Sf. Vasile cel Mare, urmînd tot pe Iisus, a îndemnat pe credincioși: nu aruncați mîrgăritarele porcilor”, anume celor vicioși care regresează de la omenesc. Dacă fiecare cade singur (Homiaikov) — și nu totdeauna singur — nimeni însă nu se mîntuiește singur, ci numai în comuniune cu Biserica”, stîlpul și temelie adevărului” (I Timotei 3, 15). Fără îndoială, ținta cea mai înaltă a creștinului este sfîntenia. Nu toți pot deveni sfîinți în adevăratul înțeles al cuvîntului, dar toți pot fi buni. Nici un egoist n-a fost recunoscut sfînt bisericesc sau erou național ori de talie internațională.

În mod obișnuit, spre a da pilde de omenie și evlavie, recurgem la Viețile sfîinților”. Însă *oamenii ai lui Dumnezeu* au existat și există mereu. Ne gîndim la cei care nu pierd niciodată prilejul de a scrie sau cuvînta despre „Logosul întrupat în istorie”, ce dă semnificație vieții noastre, despre patria de jos și despre cea de sus. Sîntem și noi oameni: ajută, Doamne, neomeniei sau neumanității noastre! Sîntem și noi creștini: ajută, Doamne (ca și odinioară lui Petru), necredinței sau necreștinătății noastre!

Am pomenit mai la-nceput de pierderea în porci săvîrșită de diavoli, omul fiind însă salvat. Dar — să nu uităm — porcii erau crescuți de locuitorii ghergheseni pentru negoț, pentru cîștig, iudeii necunoscînd această carne. În veacul nostru se află mai multe produse pen-

tru comerț, ba mai mult se răspindesc și se comercializează armele de distrugere în masă mereu mai sofisticate și se neglijează valoarea omului, mulți semeni de-ai noștri murind de foame pe unele meridiane ale Terei. Când vom cugeta că toate înfăptuirile nimicitoare se datoresc științei celei fără conștiință, sau demonicei cercetări, în domeniul armamentului nuclear, vom striga deodată cu psalmistul: „Doamne al puterilor, fericit e bărbatul ce nădăjduiește în Tine” (83, 13).

Omul a fost creat nu pentru pieire, ci pentru a viețui în pace și în muncă cinstită, în vederea mântuirii, spre a ajunge toți, la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății lui Hristos (Efeseni 4, 13). Aceasta e vocația celui mai de preț capital care creează valori spirituale și morale. Privit în ansamblu, omul este neprețuit. El este între Dumnezeu și pământ pentru a crește și a se dezvolta și nu spre a coborî în neființă. Popoarele și Bisericele, în virtutea unor principii sănătoase, depun strădanii uriașe pentru păstrarea vieții pe planeta noastră. Cei care-L mărturisesc pe Iisus Hristos înțeleg că omul este și trebuie să rămână un dar dăruitor care se dăruiește și se perfecționează prin dăruire, în numele Celui căruia i se cuvine toată mărirea, cinstea și închinăciunea în veci.

Pr. VASILE MUNTEAN

CUM PUTEM INTRA ÎN ÎMPĂRĂȚIA LUI DUMNEZEU

Duminica 15-a după Rusalii

Cărturarii, fariseii și saducheii veneau la Iisus nu pentru a se împărtăși de învățăturile Sale mintuitoare, ci pentru a-L ispiti și a-L compromite în fața poporului, sau dacă I-ar fi găsit vreo vină în răspuns să-L dea judecății. Sfânta Evanghelie pare să ne prezinte un caz de excepție — acela a unui învățător de lege care vine la Iisus Hristos nu pentru ispitire, ci pentru a se lămuri asupra unei chinuitoare întrebări care-l frământa atât pe el cât și pe cei din tagma sa. „„Învățătorule — îi zise el — care poruncă este mai mare în lege?” (Matei 22, 36).

De ce erau oare incapabili învățătorii de lege să dea verdictul asupra celei mai mari porunci din lege? De ce atita confuzie și ezitare? Aceasta deoarece ei au mers cu tilcuirea lor atât de departe, încât din cele zece porunci au făcut o cazuistică întreagă.

Mintuitorul face lumină în această privință, cind răspunde fără echivoc și ezitare: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău”. Aceasta este marea și întâia poruncă. A doua, identică: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. În aceste două porunci se cuprinde toată legea și proorocii (Matei 22, 34—40).

Aceste cuvinte cuprind un răspuns minunat, cu o sfântă învățatură și deopotrivă o aspră dojană pentru legiuitorul fariseu care, ca toți ceilalți, se considera bun cunoscător al legii. Dar el nu cunoștea decât slova legii pe care o mărturisea verbal, însă cu inima era departe de ea.

Răspunsul Mintuitorului îl determină pe legiuitor să se declare satisfăcut și să spună: „Adevărul ai grăit că unul este Dumnezeu și nu este altul afară de El”. A-L iubi pe El din toată inima, din tot sufletul și cu toată puterea și a iubi aproapele ca pe sine însuși este mai mult decât toate arderile de tot și decât toate jertfele. Iar Iisus văzindu-l că a răspuns cu înțelepciune, i-a zis: „Nu ești departe de împărăția lui Dumnezeu” (Marcu 12, 32, 34).

Mintuitorul nu i-a spus că „ești în împărăția lui Dumnezeu”, deoarece știa că el nu are credința în inimă ci în minte, cum o aveau de altfel și ceilalți învățători de lege. Deci credința lui nu s-a coborât în adîncimea sufletului său.

Pentru a fi mintuit nu este suficient să fii aproape, ci înăuntrul împărăției lui Dumnezeu. Cei ce sînt departe de ea mor în păcate, dar nici cei ce sînt aproape nu sînt mintuiți. De aceea Sfîntul Apostol Pavel ne avertizează cînd zice: „Împărăția lui Dumnezeu nu stă în vorbe, ci în fapte” (I Corinteni 20).

Parabola Mintuitorului asupra celor zece fecioare este definitorie în acest sens. Cele cinci nebune au așteptat afară din casa nunții, pentru că n-au avut grijă să aibă untdelemn în candelile lor la vremea venirii mirelui, iar cele cinci înțelepte, cînd a venit mirele, au intrat cu el la nuntă și s-a închis ușa. Dacă cineva din casă le-ar fi zis celor de afară: bucurați-vă că nu sînteți departe de casa nunții, ele desigur ar fi răspuns: ce folos că nu sîntem departe! Noi nu sîntem în casă, noi nu ne putem bucura cu voi. Similar, nici noi nu ne putem bucura de împărăția lui Dumnezeu dacă nu intrăm în ea.

Dacă învățătorul de lege ar fi înțeles cuvintele Mintuitorului: „Nu ești departe de împărăția lui Dumnezeu” (Marcu 12, 34), s-ar fi întristat și ar fi căutat să afle de la Iisus mijlocul prin care să intre în împărăția care este „dreptate, pace și bucurie întru Duhul Sfînt” (Romani 14, 17). Căci, „Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vie” (I Timotei 2, 4). Ușa împărăției Sale este deschisă tuturor: buni și răi, dreپți și păcătoși, bătrîni și tineri.

Se pune întrebarea: cum putem intra în împărăția lui Dumnezeu? Răspunsul este ușor de dat: prin lupta continuă pentru bine

și împotriva răului. Viața de zi cu zi arată că orice lucru bun se câștigă prin muncă, prin lupta cu răul. Împărăția lui Dumnezeu este cea de a doua patrie, patria cerească ce se obține tot prin luptă, iar ca ajutor credinciosul posedă cuvântul Evangheliei, despre care Mintuitorul ne spune că este sabia care desparte binele de rău, lumina de întuneric, adevărul de minciună, viața de moarte, sabia Duhului Sfânt (Efeseni 6, 17). Crucea, rugăciunea și postul vin și ele în ajutorul celui dornic de mîntuire.

Împărăția lui Dumnezeu este asemănată cu o cetate ce se cucerește prin lupte care țin o viață întreagă: lupta împotriva duhului răutății (Efeseni 6, 12), împotriva fărădelegilor și patimilor, lupta spre a dobîndi harurile Duhului Sfânt și virtuțile religios-morale, lupta spre a fi mai buni de cum am fost, spre a birui răul, a ne întoarce la calea mîntuirii, a-i mîngia pe cei întristați, a cerceta pe cei bolnavi, a-i îndrepta pe cei păcătoși; lupta de a face din Dumnezeu Stăpînul vieții noastre și din Sfînta Evanghelie lumina cărărilor pe care umblăm.

Deci împărăția lui Dumnezeu nu se cucerește prin vorbe, ci prin fapte. De aceea a spus Mintuitorul: „Nu oricine îmi zice Doamne, Doamne, va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui meu celui din ceruri” (Matei 7, 21). Sfîntul Apostol Iacob accentuează și el: „faceți-vă implinitori ai cuvîntului, nu numai ascultători ai lui, căci dacă cineva este ascultător al cuvîntului și nu implinitor, el seamănă cu omul care privește în oglindă fața firii sale” (Iacob, 1, 23).

De aceea, se cuvine să ne cercetăm cugetele și să ne nevoim pentru a fi moșteni ai împărăției cerurilor, pentru ca la sfîrșitul vieții noastre să putem spune ca oarecînd Sfîntul Apostol Pavel: „Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvîrșit, credința am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptății, pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea, El, Dreptul Judecător, și nu numai mie, ci și tuturor celor ce au iubit arătarea Lui”. (II Timotei, 7—8).

Preot IONEL OPREA

CUVÎNT DE ÎNVĂȚĂTURĂ DESPRE TAINA PREOTIEI

I. Pregătirea apercetivă

Rămînînd pentru împlinirea operei mîntuitoare printre ai Săi pînă la „sfîrșitul veacurilor” (Matei 28, 20) sub o formă nevăzută, Domnul a ales cu de la Tatăl preștiință (Ioan 17, 11—12) pe Sfînții Apostoli, ca să-I fie sub formă văzută „martori prin puterea Sfîntu-

lui Duh pină la marginile pământului" (Faptele Apostolilor 1, 8). Mîntuitorul nu i-a lăsat să îplinească oricum tripla misiune de învățare, sfințire și de conducere a credincioșilor pe drumul mîntuirii, ci prin sfințirea lor în Duhul Sfînt: „Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Acestea zicînd, a suflat și le-a zis: „Luați Duh Sfînt (Ioan 20, 22—23).

Pentru a putea îndeplini misiunea încredințată, așa cum ei au fost aleși și sfințiți prin puterea Sfîntului Duh, la rîndul lor au ales și ei colaboratori și apoi continuatori, sfințindu-i prin transmiterea aceleiași puteri a Sfîntului Duh, de propovăduire, sfințire și conducere a credincioșilor pe drumul mîntuirii.

II. Anunțarea temei.

Această transmitere a harului au continuat-o Sfinții Apostoli prin „punerea mîinilor preoției”, numită Sfînta Taină a Hirotoniei, sau a Preoției.

III. Tratarea.

Mai întîi ei au sfințit pe cei șapte diaconi aleși dintre credincioși „cu nume bun, plin de Duhul Sfînt și de înțelepciune” (Faptele Apostolilor 6, 3), încredințându-le misiunea „slujirii la mese”, „prin rugăciune și punerea mîinilor peste ei” (Faptele Apostolilor 6, 6). Sf. Apostol Pavel și Varnava au hirotonit preoți la fiecare biserică „cu posturi” (Faptele Apostolilor 14, 23). Pe Tit îl hirotonește „episcop” în Creta, iar pe Timotei în Efes, fapt ce reiese din îndemnul ce îl dă de „a aprinde harul lui Dumnezeu care este în tine prin punerea mîinilor mele” (II Timotei 1, 6); „nu nesocoti harul ce este în tine, care ți s-a dat... cu punerea mîinilor preoției adică a hirotoniei”, (I Timotei 4, 14).

Hirotonia întru preot este deosebită de cea întru episcop, lucru ce reiese și din faptul că Tit, hirotonit episcop, avea la rîndul său îndatorirea de a hirotoni preoți, după cum ne arată lămurit cuvintele Apostolului: „pentru aceasta te-am lăsat în Creta, ca să aduci rînduiala în cele ce lipsesc și să pui preoți în fiecare oraș, precum ți-am poruncit” (Tit 1, 5). Vedem de aici că Taina Preoției are trei trepte: diacon, preot și episcop. Ea a fost aplicată de la început de Sfinții Apostoli, care au dat această putere episcopilor. Săvîrșitorul Sfîntei Taine este deci, prin succesiune apostolică, numai episcopul. Primitorul Tainei este cel ales dintre credincioși, care îndeplinește condițiile morale recomandate de Sfinții Apostoli. Printre alte calități ale episcopului, în textul scripturistic (I Timotei 3, 1—14; 5, 22) se cere ca acela să fie „bărbat al unei singure femei, avînd copii”. De aici rezultă că episcopii, ca și preoții, erau căsătoriți în acea perioadă. Mai tîrziu, pentru ca episcopii să se poată dedica exclusiv „supraveglierii” (de unde și numele de „episcop”) vieții bisericești, după apariția monahis-

mului, episcopii au fost recrutați dintre monahi, avînd voturile respective: al sărăciei de bună voie, al ascultării și al fecioriei. Temeiul scripturistic îl aflăm tot în epistolele Sfintului Apostol Pavel. Fără a combate căsătoria, Apostolul arată credincioșilor că „cel necăsătorit se îngrijește de ale Domnului, cum să placă Domnului; iar cel căsătorit se îngrijește... cum să placă femeii...” (I Corinteni 7, 32).

Pe lîngă calitățile morale, cei ce se învrednicesc de Taina Preoției trebuie să aibe și integritatea psihică și fizică, precum și pregătirea specială, pentru a putea învăța pe alții, precum și să fie căsătoriți înainte de hirotonie. Dacă doresc să rămînă necăsătoriți, o pot face, dar după hirotonie nu se mai pot căsători. Preoții necăsătoriți se numesc „celibetari”. Preoții ca și episcopii îndeplinesc aceeași activitate învățătoarească, sfînșitoare și de conducere. Ei nu pot hirotoni alți preoți. Apoi, numai episcopii pot sfînși antimisul pe care se săvîrșește sfînta liturghie și tot episcopii sînt aceia care în Joia Patimilor sfînșesc Sfîntul Mir pe care îl dau apoi preoților spre folosire, cînd săvîrșesc Taina Mirului.

Hirotonia episcopului, preotului și diaconului se face în cadrul liturghiei Sfintului Ioan Gură de Aur și a Sfintului Vasile cel Mare. (Sfînșirea întru diacon se poate face și în cadrul liturghiei darurilor înainte sfînșite). Episcopul este hirotonit de către mai mulți episcopi după „Sfînte Dumnezeule”... „Sfînșirea preotului se săvîrșește după „întrearea cu sfînte daruri în altar”, fiindcă preotul va participa la prefacerea darurilor, iar sfînșirea întru diacon după prefacerea darurilor, după ecfonisul rostit de arhiereu: „Și să fie milele Marelui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos cu voi cu toți”. Diaconul, fiind numai ajutător al episcopului și preotului, nu poate săvîrși Sfînte Taine singur, ci numai ajutată la oficierea lor.

Nu se pot săvîrși mai multe hirotonii de diaconi, preoți și episcopi la aceeași liturghie, dar se poate săvîrși hirotonia unuia ca diacon, altuia ca preot în cadrul aceleiași liturghii. Rînduiala hirotoniei este deosebit de înălțătoare și sub aspect duhovnicesc, exprimînd bucuria duhovnicească prin înconjurarea Sfintei Mese de trei ori și cîntîndu-se pe rînd: „Sfînților mucenici...”, „Mărire Ție Hristoase, Dumnezeule...” și „Isaia dăntuiește...”. Apoi, în timp ce toți clericii îngenunchiază și cîntă în liniște „Doamne miluiește”, arhiereul cu voce tare citește rugăciunea de invocare a Sfintului Duh, care constituie propriu-zis formula sacramentală, sfînșitoare a tainei: „Dumnezeiscul har, care pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le împlinește, hirotonește pe (N) în diacon, pe diaconul (N) în preot; pe preotul (N) în episcop”.

Taina Hirotoniei nu se repetă. Cel hirotonit nu-și poate pierde darul Duhului Sfînt, dar poate fi pedepsit dacă nu dovedește comportare corespunzătoare, sau dreaptă învățătură, cu oprirea de a mai săvîrși Sfînte Taine și slujbele bisericești. Pedepsa se numește „caterisire” și ea corespunde situației excluderii din cler.

Pe lângă hirotonie, mai avem noțiunea de „hirotesie”. Hirotesia definește numai slujba prin care candidatul la hirotonia întru diacon este făcut mai întâi „citeț”, iar apoi „ipodiacon”. Acordarea unor ranguri onorifice preoților, în semn de prețuire pentru activitatea ce o desfășoară se face tot prin hirotesie. Acestea sînt: sachelar, iconom și iconom stavrofor, iar pentru călugări există hirotesia întru singel, protosingel și arhimandrit. Hirotesia nu este taină, ci numai ierurgie (binecuvîntare) și se săvîrșește în naos, nu în altar.

IV. Recapitularea — Aprecierea

Cînd și de cine a fost instituită Taina Preoției? (De către Mîntuitorul, atunci cînd a suflat Duh Sfînt peste Apostoli și sfințindu-i, le-a dat puterea și însărcinarea de a prelungi în mod văzut tripla Sa activitate de sfințire, de învățare și de conducere a credincioșilor spre mîntuire, prin lucrarea Sfîntului Duh). Fiindcă Apostolii sînt și ei muritori, iar activitatea de mîntuire a Domnului trebuie continuată, cum au împlinit ei porunca Învățătorului? (Hirotonind, sfințind prin „punerea mîinilor” anumite persoane alese din comunitatea bisericească spre a le împărtăși harul Sfîntului Duh, în scopul exercitării triplei activități a Mîntuitorului). Care sînt treptele ierarhice? (diacon, preot și episcop). La început aceștia au fost colaboratorii Apostolilor, lucrînd sub îndrumarea lor. Episcopii ca „supraveghetori” au rămas apoi singuri pentru a coordona activitatea în Biserică pe un anumit teritoriu geografic. De aceea numai ei puteau hirotoni preoți și diaconi. Dacă diaconul și preotul sînt sfințiți de către episcop, pe episcop cine-l sfințește? (mai mulți episcopi, după exemplul hirotoniei lui Iacob, „fratele” Domnului, sfințit ca episcop al Bisericii din Ierusalim de către Sfinții Apostoli Petru, Iacob și Ioan. (Faptele Apostolilor 15, 4—34; 21, 18—19; Galateni 1, 19; 2, 1—13).

Unii creștini spun că preoția nu este o taină și că toți credincioșii se pot numi „preoți”. Se invocă în acest sens textul din I Petru 2, 5—9: „...Și voi înșivă ca niște pietre vii, faceți-vă voi înșivă pe voi casă duhovnicească, *preoție sfîntă*, care să aduceți jertfe dumnezeiești bineplăcute lui Dumnezeu... Dar voi sînteți seminție aleasă, *preoție împăratească*, neam sfînt, *popor agonisit* (de Dumnezeu) ca să vestiți în lume bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată”. Dar înainte de a ajunge la aceste versete, Apostolul arată că aceștia sînt credincioșii, pe care îi îndeamnă „ca pe niște prunci de curînd născuți”, „să doriți laptele duhovnicesc...” (I Petru 2, 2). Acest caracter duhovnicesc reiese și din versetul 5: „casă duhovnicească, jertfe duhovnicești”. În context se încadrează și expresia: „*preoție sfîntă*”, sau altfel spus: „*preoție duhovnicească*”. Cea de a doua expresia: „*preoție împăratească*” o întîlnim în această formă și în Vechiul Testament, spusă de Dumnezeu lui Moise despre poporul lui Israel înainte de primirea Legii pe Sinai. (Ieșire 19, 6). Tot aici el este numit și „neam sfînt”, exact

ca și în I Petru 2, 9. Așa cum Israel prin primirea Legii primește și calitatea „de popor ales”, ca să cunoască voia lui Dumnezeu și s-o împlinească, tot așa și cei care au primit Legea harului în Hristos, „Piatra vie” (I Petru 2, 4), pot deveni ca și poporul lui Israel, un „neam ales”. Acesta ar fi caracterul general, duhovnicesc al preoției, pe care sînt chemați toți credincioșii să-l îndeplinească prin „aducerea jertfelor duhovnicești” (I Petru 2, 5). Așa cum în Vechiul Testament, nimeni nu se îndoia de existența preoției speciale, instituită de Dumnezeu pentru cei din neamul lui Aron, sau Levi; la fel și în Biserică, toți credincioșii alcătuiesc sub aspect duhovnicesc o „preoție sfintă”, împărătească, ei fiind „popor al lui Dumnezeu” (I Petru 2, 10). Aceasta însă nu elimină caracterul special al preoției, ca sfințire aparte acordată anumitor persoane alese de Biserică pentru această misiune, după cum ne spune Sfîntul Apostol Pavel: „Și el a dat pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alții evangheliști...” (Efeseni 4, 11); „Au doară toți sînt apostoli? Au doară toți sînt prooroci?...” (I Corinteni 12, 29). Deci, cum nu toți sînt apostoli, tot astfel nu toți pot îndeplini preoția specială, cu succesiune apostolică.

V. Asocierea.

În Noul Testament expresia: „punerea mîinilor preoției”, înseamnă hirotonia. Cînd însă vedem scris numai „punerea mîinilor”, vom ști că e vorba de Sfînta Taină a Mirului (Faptele Apostolilor 8, 17; 19, 6).

După rînduiala oficerii tainei, hirotonia se aseamănă cu Taina Nuntii. Înconjurarea mesei și cîntarea: „Sfînților mucenici...” și „Isaia dănuiește...” exprimă bucuria duhovnicească a acelor care prin hirotonie se unesc cu Biserica. De Euharistie se leagă prin faptul că cei hirotoniți se împărtășesc cu Trupul și Sângele Domnului, iar episcopul și preotul sînt hirotoniți înainte de prefacerea cinstitelor daruri, pentru a putea participa activ la prefacerea lor. La aceasta mai adăugăm că hirotonia se săvîrșește alături de Euharistie în cadrul aceleiași liturghii.

VI. Generalizarea

Din cele expuse pînă aici vedem că Taina Preoției sau Hirotoniei este acea Sfîntă Taină prin care, candidatul îndeplinind condițiile necesare, primește — prin punerea mîinilor episcopului și rostirea rugăciunii — harul sfinților al Sfîntului Duh, pentru a putea continua tripla activitate a Mîntuitorului: de sfințire, învățare și de conducere a credincioșilor pe drumul mîntuirii.

VII. Aplicarea (Încheierea)

Am văzut că cel care candidează, trebuie să îndeplinească anumite condiții spre a putea deveni preot. Astfel, pentru a învăța pe alții, mai

intii trebuie să cunoască el învățătura, prin absolvirea școlilor teologice; iar calitățile morale trebuie să fie o condiție a demnității sale sfînșitoare. Candidatul la preoție înainte se spovedește, iar preotul duhovnic confirmă vrednicia lui printr-un așa-numit „atestat de hirotonie”. El trebuie să aibe integritate corporală și echilibru sufletesc spre a putea conduce pe credincioși.

Cei care îndeplinesc misiunea preoției sînt numiți „părinți”, numire ce vine de la Apostoli. Sfîntul Apostol Pavel numește pe Timotei „fiu” în credință (I Timotei 1, 2; II Timotei 1, 2), la fel și pe Tit (Tit 1, 4), iar el se socotește părinte în fața credincioșilor (I Corinteni 4, 15). După cum părinții se numesc așa pentru copii, cărora le dau viață trupească, tot așa și preotul devine părinte sufletesc, duhovnicesc față de aceia pe care îi naște prin Botez la o viață nouă, ajutîndu-i apoi să crească duhovnicește prin celelalte Sfinte Taine. De aceea, precum copiii trebuie să-și cinstească părinții, fiii duhovnicești adică credincioșii au datoria de a acorda părinților duhovnicești cinstire și dragoste (I Tesaloniceni 5, 12—13; I Timotei 5, 17), dînd ascultare învățăturii (Evrei 13, 16) și primind harul sfinților pe care Dumnezeu îl acordă prin aceștia.

Pr. prof. SORIN COSMA

P R O B L E M E P A S T O R A L E Ș I L I T U R G I C E

IMPORTANȚA ICOANELOR DE CULT. PICTURA BISERICESCĂ

de : arhim. dr. IRINEU CHEORBEJA

În firea oamenilor a existat totdeauna dorința de a-și împodobi locașul unde se închinau divinității mai deosebit decît locuința unde își duceau viața. Era un fel de manifestare a evlaviei și respectului pentru divinitate. Ei au conceput această împodobire în multe feluri, dar expresia concretă, cea mai obișnuită, a fost manifestată prin sculptură și pictură. Formele picturale fiind diverse. Fie figuri și forme din natură, fie reprezentarea divinității sub diferite chipuri.

Pictura, de la reprezentările cele mai simple și pînă la sublimele realizări bizantine sau capodoperele din epoca Renașterii sau dinaintea ei, a parcurs un drum ascendent, aproape unic în istoria artelor. „Picturile dau glas monumentelor. Ele cristalizează idei, simțăminte și viață. reprezintă documente și izvoare de istorie” (I. D. Ștefănescu, Iconografia artei bizantine). De la începuturile ei, dar mai ales din era creștină, pictura s-a dezvoltat în două direcții: pictura laică și pictura religioasă. Aceste două ramuri s-au diferențiat și s-au specializat potrivit scopurilor urmărite de fiecare dintre ele.

Pictura laică, inspirată din realitățile vieții cotidiene, exprimă în culori și imagini, frământările, bucuriile ori durerile ființei umane. Pentru exprimarea plastică a acestor stări sufletești s-au folosit și se folosesc o diversitate de stiluri. Începînd cu pictura naivă sau reprezentarea numai grafică a obiectelor și culminînd cu stilurile atît de diversificate ale timpului nostru, pictura a trecut pe rînd prin diverse și variate forme de reprezentare care, toate la rîndul lor, au lăsat urmele genului uman în multiplele lui manifestări.

Pictura religioasă și îndeosebi pictura noastră bisericească, tinde să exprime idei și năzuințe, legate de realitățile și cerințele spirituale ale credincioșilor. Nu numai dorința de a reprezenta divinitatea dar și aspirațiile, frământările sociale ale timpului său, probleme legate de istoria poporului și a credincioșilor dintr-o biserică au fost reprezentate și există pînă azi fresce ale trecutului istoric atît în picturile de la Voroneț, Vatra Moldoviței și Sucevița, cit și în bisericile din zona Sibiului sau în cele din nordul Olteniei: Horezu, Tismana, Cozia etc.

Dacă în pictura laică fiecare pictor este liber să picteze ce vrea și cum vrea, în pictura bisericească, fie pictură murală, fie pictură de

icoane pe lemn (portative), pictorul trebuie să se încadreze într-o anumită disciplină, într-un anumit stil, să respecte anumite norme și să se inspire din anumite izvoare (pentru figurile sfinților din erminii și viețile sfinților, pentru stil și culoare din picturile tradiționale etc.) teoretice și plastice. Aceste obligații sînt impuse tuturor pictorilor bisericești, deoarece pictura bisericească este și trebuie să rămînă în slujba Bisericii strămoșești și credincioșilor ei, exprimînd plastic doctrina creștină și modul de viață religioasă inspirată din ea și practicat de credincioșii ei.

Determinată de aceste cerințe pictura religioasă a ajuns la crearea stilurilor specifice picturii bisericești cum este stilul bizantin, stil specific picturilor din biserica ortodoxă de pretutindeni, stil care și-a creat și o caracteristică a țării respective. Acest stil nu ține cont de formele laice de pictură și nici nu folosește stilul picturii laice decît cu totul accidental și mai mult de diletanții în pictura bisericească, cei fără o pregătire temeinică în acest domeniu. Spre deosebire de pictura bizantină, pictura realistă și în special în apusul creștin, pictura bisericească a mers în pas cu dezvoltarea picturii laice și mai ales a folosit stilul și coloritul picturilor laice realiste. Desigur că o temă specifică picturii religioase are și pictura apuseană în forma prezentării personajelor și mai ales în colorit.

Picturile din lăcașurile de cult au suferit totdeauna și influență din pictura laică, mai ales că în majoritatea cazurilor cei ce au executat picturile din biserici au fost și vestiți pictori de șevalet (la noi Grigorescu, Tonița, Tătărașcu, etc.).

În Biserica Ortodoxă strădania de a se crea un stil propriu picturilor bisericești se explică și prin faptul că stilul bizantin a suferit o influență mare a Sfintului Munte Atos și marii pictori de sfinte icoane sau de biserici în vechime au fost călugări sau oameni care și-au consacrat viața numai acestui gen de pictură și o executau cu multă evlavie și nevointă creștină.

Pictura bisericilor ortodoxe nu este numai un simplu mijloc de decorare a locașurilor de cult, urmărind numai să încinte ochiul și să satisfacă simțul frumosului, ci a fost și este o „teologie în imagini”, o predică despre Dumnezeu și sfinți, o învățătură despre viață și moarte, despre bine și rău, despre răbdare, sfințenie și mîntuire, este o exegeză a Noului și Vechiului Testament, o carte deschisă în care pot citi toți credincioșii deopotrivă și cei care știu mai multă sau mai puțină carte, mai multă sau mai puțină teologie. Reprezentările picturale de pe pereții bisericii ajută pe preot în exemplificarea cuvîntului său de învățătură și îndeamnă pe credincios la meditație și rugăciune.

Precum se știe, biserica este un locaș de cult, dar este în același timp și o școală pentru credincioși, preotul după cum am arătat folosește deopotrivă și amvonul și pictura. În acest sens pictura devine un material intuitiv, prin care credincioșii sînt ajutați să înțeleagă cu mințea și cu inima lumea spirituală pe cît de invizibilă pe atît de reală.

De aceea, pictura murală, împrumutînd graiul tăcut al imaginilor și culorilor, ajută pe credincios să înțeleagă mai ușor marile adevăruri creștine despre Dumnezeu cel nevăzut dar prezent, despre viața pămîntească a Mîntuitorului Iisus Hristos, despre Maica Domnului, Sfintele Taine, despre sfinți, înfățișîndu-ne în sinaxare, nevoînte și jertfa lor supremă.

Pictura în bisericile românești, a fost și este de tradiție bizantină. Născută și perfecționată în creștinătatea ortodoxă răsăriteană, care respectă și urmează învățăturile Sfinților Părinți despre Dumnezeu și Sfinți, ea exprimă în modul cel mai pregnant realitatea trăită a Bisericii lui Hristos. Am amintit mai sus că pe lîngă aceste trăsături generale ale picturii noastre bisericești, pictura noastră bisericească exprimă frecvent și evenimente din istoria neamului nostru și frămîntări și suferințe din partea asupritorilor, de multe ori răzbunîndu-se asupra lor în chip alegoric, pictîndu-i în flăcările iadului sau răsturnîndu-i de pe scara ce urcă spre rai. Aceste lucruri aveau o influență însemnată asupra credincioșilor, determinîndu-i să lupte împotriva cîmpitorilor și să se îndirjească împotriva asupritorilor.

Iconografia ortodoxă introducîndu-ne în lumea prototipurilor, în lumea celor care prin viața lor virtuoasă au mărturisit pe Dumnezeu, ca profeți, apostoli, martiri, ierarhi, pustnici, înfățișarea lor în pictura murală nu va fi una realistă ci într-o formă transfigurată, înduhovnicită. „Carnea și sîngele nu pot să moștenească împărăția lui Dumnezeu” (I Corinteni 15. 50).

Prin stilizare se urmărește spiritualizarea formelor reale ori realiste și reducerea lor la esențial. Stilizînd chipul omenesc, pictorul îi păstrează forma anatomică, dar o reduce la esențial: fruntea care adăpostește intelectul, este luminoasă, privirea liniștită, plină de bună cuviință și uimire, fața, slăbită de post și de nevoîntă. Figura lui blindă ori severă nu se crispează și nu rîde niciodată. Reprezentarea sfinților nu reprezintă numai frumusețe picturală ci și trăire deosebită de nevoîntă, credință profundă și dorință de mîntuire. Spre deosebire de pictura realistă în care sfinții sînt pictați deosebit de frumoși cu vestimentație viu colorată și cit mai apropiați de perfecționarea umană, sfinții reprezentați în pictura bizantină ortodoxă sînt pictați așa cum au trăit: fie în post și rugăciune și atunci au haine sărăcicioase, au trupurile topite de nevoînte și doar fețele exprimă bucurie divină, sfințenie și dorință neștrămutată de mîntuire; fie în credință neștrămutată în Dumnezeu și atunci vor fi chipuri de martiri dirji, neînfrițați dar cu fețe și trupuri de nevoitori; fie ierarhi cu mare rîvnă spre cele sfinte și cu chipuri de învățați și vrednici propovăduitori ai învățăturilor lui Hristos. Toți vor avea, însă, așa cum am spus mai sus, aspectul nevoitorilor și rugătorilor, îndelung postitori și rîvnitori spre sfințenie.

În secolul XIX pictura bisericească din țara noastră parcurge o perioadă de confuzie, de abatere de la tradiția bizantină, sub influența picturii realiste adusă la noi fie de pictori veniți din apus, fie de pic-

tori autohtoni care făcînd studii în apus la întoarcere au introdus stilul realist în pictura noastră bisericească.

Reacția n-a întîrziat să apară și la începutul secolului XX ceretători în domeniul artei, critici de artă, istorici de artă și pictori de renume (Tafrali, Oprescu, Iorga, I. D. Ștefănescu, Gh. Popescu, etc.) pun bazele unui curent în pictura bisericească de stil bizantin. Ia ființă chiar o școală pe lângă Patriarhia Română, se creiază o comisie centrală de pictură — la început în cadrul Ministerului Culturii — apoi pe lângă Patriarhia Română — Comisie care funcționează și astăzi și are ca scop îndrumarea și controlul picturilor ce se execută în biserici și de a dirija pregătirea pictorilor bisericești în stilul picturii bizantine.

Din cele expuse pînă aici este evidentă necesitatea ca atît pictorii cît și preoții să fie corect îndrumați spre a milita și executa picturile noastre tradiționale.

În acest sens, pentru o bună reușită a strădaniei sfintei noastre Biserici de a introduce în toate locașurile de cult pictura proprie popoului nostru drept credincios, un rol important îi revine fiecărui preot, paroh al unei biserici, fie la oraș fie la sat. Preoții trebuie să fie primii predicatori și lămuritori ai credincioșilor asupra picturii bizantine, despre importanța ei națională ca pictură a moșilor și strămoșilor noștri, pictură care exprimă nu numai un stil al vechilor noastre ctitorii ci și reprezentarea corectă a sfinților și nevoitorilor cu care se împodobesc bisericile noastre. Preoții nu trebuie să se lase furați de formele frumoase ce se reprezintă prin pictura realistă și să cedeze insistențelor credincioșilor de a-și împodobi locașurile de cult cu astfel de picturi ci să explice că o pictură bisericească trebuie să îndemne la rugăciune și nu la alte trăiri.

Este necesar ca în școlile teologice să se pună un accent deosebit pe predarea noțiunilor de artă și cultură bizantină și în special pe caracterul picturii bizantine cu referire insistentă la stilul neobizantin românesc, stil propriu bisericilor noastre. Pregătirea temeinică a preoților în acest domeniu ar reduce simțitor numărul picturilor de slabă factură artistică și de minimă valoare teologică, ce se mai întîlnesc încă în pictura noastră bisericească.

O măsură pentru realizarea acestui scop este și aceea ca fiecare preot să cunoască formalitățile practice de a executa o pictură bisericească și în rîndurile de mai jos voi expune succint formalitățile ce trebuiesc să le îndeplinească o parohie care vrea să-și facă o pictură bisericească :

I. Să se întocmească un deviz. Devizul se întocmește numai de către un pictor autorizat de Comisia de pictură bisericească de pe lângă Patriarhia Română, care, după cum am amintit mai sus, răspunde pentru întreaga Biserică Ortodoxă Română de dirijarea, controlul și supravegherea tuturor picturilor ce se fac pe cuprinsul patriei noastre.

Pictorii bisericești au diferite categorii, după pregătirea și capacitatea lor. Categoria pictorului care face devizul trebuie să corespundă

categoriei bisericii (spre ex. : pentru o biserică de categoria I-a, devizul îl poate face numai un pictor de categoria I ; pentru o biserică de categ. II-a poate face devizul un pictor de categ. II-a și categ. I, etc.).

Devizul se întocmește la fața locului, de față cu consiliul parohial, dacă este posibil, dar obligatoriu de față cu preotul cu care pictorul se consultă în legătură cu erminia sfinții care se vor picta în biserică). Devizul se întocmește în cinci exemplare.

Devizul are următoarele capitole :

1. *Pentru o pictură din nou :*

a) Date geografice : așezare, climat, relief, legături cu centrul sau cu arterele principale de circulație, pentru ca pictorul care ar vrea să angajeze lucrarea să se poată orienta în spațiu și să aibă date precise despre biserică. Date istorice : de când este construită biserica, cine a construit-o, din ce este construită și ce se mai poate spune în această direcție.

b) Iconografia. Se vor nota sfinții și scenele ce se vor picta pe spațiile de pictură din întreaga biserică, după erminia Bisericii Ortodoxe (nu se admit influențe străine de erminia Bisericii Ortodoxe sau inovații după concepții personale, fie ale pictorului fie ale preotului).

c) Calculul estimativ al prețului pe m. p. la cat. I (acest calcul se face după prețurile în vigoare emise de Comisia de Pictură și după tehnica folosită la pictură (frescă, tempera, ulei etc.).

d) Caiet de sarcini. (Se expun aici obligațiile ce le are parohia pentru a se putea executa lucrările și ce sarcini revin pictorului executant).

e) Schițe de plan în secțiunea longitudinală a bisericii, pe care se înscriu sfinții, scenele sau personajele ce se vor picta. (Ce se înscrie aici trebuie să corespundă cu ce s-a înscris la punctul b).

2. *Pentru restaurarea picturilor existente în bisericile care nu sînt monumente de arhitectură sau picturile nu sînt bun de patrimoniu cultural național, devizul va cuprinde :*

a) Date geografice ca și la devizele pentru pictura din nou.

b) Date istorice (aici trebuie să se precizeze cînd s-a construit biserica, cînd a fost pictată, de cine a fost pictată, dacă a mai fost restaurată, cînd s-a făcut restaurarea, ce evenimente se leagă de biserică : avarii, distrugerii parțiale mai mult sau mai puțin grave, dacă arhitectural a suferit vreo modificare și anume în ce a constatat, etc.).

c) Starea prezentă : la acest capitol trebuie să se descrie amănunțit starea în care se află pictura, gradul de deteriorare, în ce constă deteriorarea (fisuri, crăpături, coșcovei, căderi de mortare), starea peliculei de culoare, etc.

d) Descrierea tehnicii de restaurare propusă, probe de curățire și restaurare, soluții recomandate și operațiunile ce trebuiesc făcute.

e) Calculul estimativ al lucrărilor pe m. p. și operațiuni.

f) Caiet de sarcini.

g) Schițe de plan în care se înscriu zonele cu degradări, după întindere și grad de degradare.

h) Documentația foto (se vor face fotografiile cu porțiuni mai degradate spre a justifica cele înscrise în deviz).

Devizul va fi semnat de pictorul care l-a întocmit și preotul paroh, care prin această semnătură certifică exactitatea celor înscrise în deviz și acordul cu cele scrise.

Preotul paroh supune apoi devizul Consiliului parohial, explicând toate datele din deviz și în special tehnica și prețul picturii. După încheierea procesului verbal cu consiliul parohial, care trebuie să-și dea acordul pentru pictură, preotul va supune devizul adunării parohiale care va aproba devizul și va împuternici pe preot să-l trimită pentru aprobări.

Preotul va atașa la deviz procesele verbale ale consiliului și adunării parohiale, va face un raport și va trimite devizul protopopiatului care la rândul său îl va analiza și-l va trimite eparhiei pentru a fi supus Comisiei de Pictură Bisericească spre verificare și aprobare.

3. Pentru lucrările de restaurare a picturilor la bisericile monumente de arhitectură sau a picturilor bun de patrimoniu național se va face un deviz.

Devizul se întocmește numai de pictori cu calificativul special pentru monumente istorice și va cuprinde următoarele capitole :

PROIECT DE DEVIZ

I. Studii și diagnostice înainte de restaurare.

1. Date istorice.

- a) datare (anul, epoca, mențiuni documentare) ;
- b) ctitori (dacă se cunosc, mențiuni documentare, etc.).
- c) meșteri (mențiuni documentare, inscripții, pisanii).
- d) intervenții în timp asupra monumentului în ansamblu și asupra obiectului lucrării (picturi, catapetesme, etc.). Dacă este cazul, se vor menționa fazele succesive ale intervențiilor.

2. Stil și tehnică.

3. Starea de conservare (situația picturii și a suportului înainte de începerea lucrărilor de restaurare).

- a) structura zidăriei și starea ei de conservare ;
- b) starea suportului (burdușeli, desprinderi, dislocări, fisuri, crăpături, friabilitate, lipsuri, lacune, etc.) ;
- c) starea peliculei de culoare ;
- d) starea liantului (aderența liantului la stratul suport) ;
- e) corpuri străine pe pelicula de culoare (ceară, repictări și vărui, chituiți vechi petrecute peste pelicula de culoare, tencuieli ulterioare) ;

f) gradul și natura depunerilor de murdărie pe pelicula de culoare (fum, săruri, ciuperci, etc.).

4. Cauzele ce au provocat deteriorarea

a) umiditatea (de capilaritate, de infiltrație, condens, etc.) ;

b) factori de microclimat specifici mediului ;

c) alte cauze ce au determinat deteriorarea monumentului (cutremure, incendii, modificări de construcție, plantații, contrapante spre construcție, pînze de ape freatice, trotuare etanșe, sau alte amenajări, etc.).

1. *Relevee cu indicarea zonelor asupra cărora trebuie să se intervină.*

Vor purta semnătura pictorului care întocmește devizul.

II. Probele efectuate și rezultatele lor.

Se vor descrie detaliat metodele și materialele folosite cu indicarea celor cu rezultate foarte bune. Se vor face fotografii ale acestor zone de probe care vor fi atașate devizului.

III. *Propuneri privind lucrările de conservare și restaurare ce urmează să fie efectuate.*

Se vor specifica metodele și materialele ce se vor utiliza pentru fiecare operațiune în parte. Acest capitol va fi completat detaliat, justificînd alegerea unor metode și materiale.

IV. *Observații speciale.*

V. *Prețul estimativ al lucrărilor, defalcat pe operațiuni.*

VI. *Caiet de sarcini* în care se vor specifica în detaliu obligațiile părților contractante. Devizul se încheie cu data întocmirii, semnătura preotului paroh și a pictorului.

VII. *Documentația fotografică.* Se vor face fotografii ale zonelor degradate prin care se vor justifica operațiile de restaurare propuse. Pe fiecare fotografie se va specifica, în scris, monumentul, zona pe care o reprezintă, indicații privitoare la degradări și propuneri de operații.

Devizul de restaurare la monumente trebuie să aibă, pe lângă procesele verbale ale consiliului și adunării parohiale, și acordul scris al forurilor competente de specialitate.

*

II. După ce preotul a primit devizul aprobat de către forurile superioare, porcede la angajarea lucrării de pictură prin licitație după următorul procedeu :

Ia de la protopopiat numele și adresa pictorilor de categoria corespunzătoare bisericii și trimite cinci invitații în care se înserează următoarele date :

1. adresa parohiei ;
2. ce lucrare este de făcut (pictură din nou, restaurare).
3. ce suprafață este de lucrat ;
4. valoarea devizului ;
3. data cînd se va ține licitația.

La licitație este obligatoriu să fie prezent și protopopul, pentru ca licitația să decurgă legal.

Dacă la primul termen nu se prezintă nimeni, se face a doua licitație cu alți cinci pictori și dacă nici la a doua nu se prezintă nimeni, se procedează la a treia licitație. Dacă și după aceasta nu se prezintă nimeni, se face ori scăderea licitației la o categorie inferioară, ori se angajează lucrarea prin bună înțelegere.

Dosarul cu licitație se trimite pe cale ierarhică spre aprobare.

Preotul paroh este obligat să întocmească toate aceste formalități, pe baza cărora poate face cheltuieli legale pentru lucrarea de pictură ce vrea să o execute. Nu are voie să angajeze lucrări fără aprobările legale și nici să lucreze cu persoane neautorizate.

Este bine să se știe că un necalificat în domeniul picturii, oricît de frumos s-ar părea că pictează, va face o lucrare proastă din punct de vedere tehnic și artistic, iar preotul va cheltui sume fără justificare legală și oricare va fi maniera întrebuințată pentru plata acestor sume, în fața legilor el face tot o evaziune fiscală și o ilegalitate pe care, oricum ar justifica-o, se poate interpreta ca o acțiune dubioasă, o angajare de lucrare cu scop necinstit.

Protopopul este dator să cunoască orice lucrare de pictură ce se execută pe cuprinsul protopopiatului, să verifice formele legale de angajare și să oprească orice lucrare ce nu are formele legale.

În ultimă instanță, chiriarhul locului, înainte de orice sfințire de biserică, primește de la protopopiat invitația pentru sfințirea bisericii și o succintă dare de seamă asupra lucrărilor făcute la respectiva biserică și asupra legalității acestora. În orice împrejurare constatată că lucrările nu sînt făcute legal, este dator să ia măsurile de rigoare ce le crede de cuviință.

Prin toate aceste formalități nu se urmărește decît să se introducă în pictura noastră bisericească un stil tradițional și de reală valoare artistică și tehnică, să se elimine picturile de proastă calitate și să evite ilegalitățile în acest domeniu.

TIMP ȘI DIMENSIUNE ÎN CUVÎNTAREA BISERICESCĂ

de : prot. dr. VASILE PETRICA

Cuvîntarea bisericească are menirea de a zidi și spre a-și atinge scopul, spre care este îndreptată, trebuie să îndeplinească cîteva condiții. Pe lîngă cele de fond și formă — imperios necesare — să mai adăugăm și extensiunea ei în timp. De aceea, vom încerca să vedem dacă în cuvîntarea bisericească e bine să avem în vedere economia timpului sau ne este permis să ne extindem în voie și după plac. De altfel, am putea aprecia că în sfera unor astfel de preocupări — avînd în vedere rezultatul urmărit —, a vorbi cincisprezece minute în plus sau în minus, nu este o problemă asupra căreia ar trebui să ne oprim. Mai degrabă s-ar putea replica că economisirea timpului în asemenea împrejurări este o pierdere, întrucît spre a dezvolta fiecare idee e necesar timpul corespunzător de expunere.

Din punctul de vedere al predicatorului, lucrurile pot sta așa, dar trebuie să vedem dacă și prin prisma psihologică a credinciosului tot așa se privește problema, sau dacă din viziunea efectului ce-l produce o cuvîntare, tot pe aceeași linie ne putem înscrie.

Exemplele conving, spuneau cei de demult. Să apelăm, deci, la ele. Vom porni de la exemplul Mîntuitorului Hristos, prototipul predicatorului dintotdeauna. Predica Sa era complexă, ziditoare și atrăgătoare. Era mai bine-zis o parte constitutivă a dumnezeieștii Sale învătățuri, cum și o oglindă fidelă a întregii Sale meniri. Scriitorii bisericești analizînd expresia biblică „Și deschizîndu-și gura...”, au ajuns la concluzia că aici evangheliștii au avut în vedere faptul că Iisus Domnul predica chiar și atunci cînd tăcea. Era, deci, predica prin fapte și prin ținuta Sa. Și totuși, luate în ansamblu, predicile Mîntuitorului Hristos erau scurte. Cel puțin așa ni le prezintă evangheliștii. Dacă ne oprim doar asupra predicii de pe „Muntele Fericirilor”, observăm că era foarte scurtă. În epoca apostolică, lucrurile stăteau cam în aceeași formă.

În perioada veacului de aur al Bisericii, modul în care se cuvînta a primit forme noi. Plecîndu-se de la ample explicații ale textelor biblice, cu incursiuni de substanță în Vechiul Testament și cu instrumentele ce le oferea filozofia, predica dura cam jumătate de oră, iar, uneori și mai mult¹. Să nu uităm însă că ne aflăm în perioadă în care șco-

¹ Pr. prof. dr. Dumitru Belu, *Predica Veacului de Aur*, „Mitropolia Ardealului”, an. IX, 1964, nr. 1—2, p. 120.

lile catehetice erau în plin avânt și care durau chiar mai mulți ani. În ceea ce privește atmosfera acelui timp, e suficient să amintim că și în piețele publice se discuta despre dogmele creștine.

Apropiindu-ne de timpurile noastre este necesar ca această obligație s-o privim printr-o altă prismă.

Vom porni de la constatarea că predicile din timpul nostru, comparate cu cele din perioada de aur a Bisericii, sînt mult mai lipsite de atracție. Cauzele sînt evidente și ele constau în aceea că fondul aperiectiv al ascultătorilor de azi ridică pretenții cu totul deosebite, respectiv în consonanță cu mulțimea posibilităților actuale de informare. De la cantitatea cunoștințelor, s-a trecut la necesitatea unui material calitativ, valoric.

Nu este pentru nimeni azi un secret că predicile noastre, cu mici excepții, suferă de o boală curentă ce se numește; *monotonie*. Acest simptom este determinat, de altfel, de cauze obiective. „Aceleași pericope, aceleași teme, aceleași tilcuii rostite an după an, la aceleași soroace festive, duc, cu vremea la monotonie, la starea de ricoșare psihologică, la un reflex de repulsie caracteristic stărilor de supra-saturație”².

Această stare se răsfrînge nu numai asupra ascultătorilor, ci și asupra predicatorului însuși, căci conform remarcii aceluiași teolog: „Predicile la pericopele repetate an de an, spun cu unele mici deosebiri de stil, cam acelaș lucru. Și repetarea acelorași lucruri e, se știe, cu greu suportată nu numai de ascultători, dar și chiar de predicatorul însuși”³.

Așa stau lucrurile din perspectiva modului de a se predica azi. Dar, adăugînd și aceea că la rostirea unei cuvîntări bisericești trebuie să avem în vedere posibilitățile de receptare ale ascultătorilor, vom constata că lungimea excesivă a unei predici este mai degrabă o pierdere decît un avantaj. Și în acest sens vom evidenția faptul ce s-a exprimat astfel: „Cu cît predica se va lungi cu atît ascultătorii vor fi mai puțin atenți și deci vor reține mai puțin. Parafrazînd cuvintele unui vestit scriitor, conchidem „cine nu știe să se limiteze, nu știe să predice”⁴.

Pînă aici am văzut perspectiva de ansamblu, acum vom trece la o precizare de amănunt. Fiind vorba de durata predicii, este oportun să amintim observația unui teolog român care s-a exprimat așa: „*Durata predicii să fie de un sfert de oră*. Cînd ți-ai pregătit bine predica, într-un sfert de oră poți spune foarte mult. Cînd n-ai pregătit-o cum

² Pr. prof. dr. Dumitru Belu, *Cu privire la propovăduire*, „Mitropolia Ardealului”, an. I, 1956, nr. 3—4, p. 290.

³ *Ilem*, *Ibidem*, p. 291.

⁴ Pr. prof. dr. Bumitru Belu, *Pregătirea preotului pentru predică*, „Îndrumător pastoral”, Alba Iulia, 1980, p. 74.

trebuie, sau numai superficial, într-o oră nu spui nimic"⁵. Mai convingător a fost exprimată această necesitate de către mitropolitul Nicolae Colan, în cele „Zece porunci pentru predicator”, din anul 1957, unde în penultima, într-o formă sentențioasă, spune: „În deobște predica ta să fie de cel mult cincisprezece minute. Dacă în acest timp n-ai izbutit să spui ceva, nu vei izbuti nici într-un ceas”. Rațiunea acestei precizări e clară. Căci a vorbi scurt înseamnă a avea idei clare, bine delimitate și corect puse în frază, pe cînd într-o cuvîntare lungă, cum s-a încetățenit a se zice azi, kilometrică, esența dispăre iar divagațiile iau locul ideilor și reformulările se suprapun concluziilor. Însă mai frumos decît oricine a reușit a se exprima în această direcție regretatul profesor dr. Dumitru Belu, care a zis: „A pune prea mult material într-o cuvîntare înseamnă a nu dezvolta bine nici o idee. Îngrămădirea de idei duce la strîmtorarea uneia de către cealaltă. Un prea mult în ceea ce privește ideile înseamnă un prea puțin în ce privește dezvoltarea lor, fapt care duce la diminuarea puterii de înrîurire a predicii, a eficienței ei.

Se cuvine să știm că fiecare ascultător are o anumită capacitate de percepere și înțelegere, un spațiu interior de acumulare, care odată umplut, nu mai poate primi nimic, expunerea continuînd să curgă pe lîngă mintea lui fără vreun folos pentru el.

Necesitatea de a te limita în alegerea ideilor mai e impusă și de cerința predicii. Predica se cuvine să poată fi cuprinsă dintr-o singură privire ca un tablou. Dar aceasta nu se poate realiza prin îngrămădirea de idei multe, ci numai prin alegerea și reținerea celor mai potrivite pentru tema aleasă.

Dacă la început o predică încărcată dovedește lipsă de experiență din partea predicatorului, mai tîrziu o asemenea cuvîntare e semn de slăbiciune și de lipsă a simțului de răspundere.

Așadar, încă odată, să ne știm limita. A alege înseamnă a exclude. În operația aceasta să fim neînduplecați. E calea care duce sigur la claritatea, unitatea și eficiența predicii⁶.

Că această problemă nu este numai a timpului nostru și a Bisericii noastre, ne-o dovedește hotărîrea Consiliului de la Rouen din 1581, care referindu-se la necroloage stabilea limitarea lor la cincisprezece minute⁷, iar în ceea ce privesc modalitățile prin care se poate îngredi risipa timpului din cuvîntări, cum și protejarea sensibilității ascultăto-

⁵ Pr. prof. Grigorie Cristescu, *Îndrumări omiletice*, „Biserica Ortodoxă Română”, an. LXXI, 1953, nr. 7—8, p. 703.

⁶ Pr. prof. dr. Dumitru Belu, *Pregătirea preotului...*, pp. 74—75.

⁷ Dr. Cedomir, S. Draskovici, *Osvrt na jednu vrstu propovedi*, „Bogoslovlje”, Beograd, 1957, nr. 2, p. 31.

rilor și ajutorarea lor în a reține cât mai mult din mesajul evanghelic, s-a indicat să se diminueze simțitor introducerea și încheierea⁸.

Rațiunile care duc la limitarea cuvântărilor bisericești ar fi următoarele:

1. Orice cuvîntare bisericească este încadrată într-un serviciu religios, ca spre pildă; liturghie, vecernie, botez, cununie, înmormîntare. Ori e știut că serviciile noastre bisericești purtînd amprenta veacurilor primare, cînd s-au cristalizat, nu sînt deloc scurte. Numai liturghia durează peste o oră și jumătate. Adăugînd la ea și predica, cum și faptul că este precedată de utrenie, este suficient spre a ne putea da seama că lungirea cuvîntării constituie un abuz cu evidente repercusiuni. Dacă mai adăugăm și aceea că urmărirea predicilor se face cu o atitudine care este marcată de evlavie, cum s-a remarcat încă mai de demult, și anume că „Sînt mulți oameni care ascultă predica cum ar asculta vecernia”⁹, atunci este evident că formele pietății trebuiesc cultivate și protejate și nicidecum demolate.

2. Într-o cuvîntare niciodată nu trebuie spus tot ceea ce știm în legătură cu subiectul ce-l abordăm, ci numai ceea ce are legătură directă și esențială cu tema principală și momentul respectiv.

3. Credincioșii noștri au un fond apercceptiv format și nu este necesar ca în fiecare moment ce ni se ivește să începem cu punerea bazelor elementare ale credinței, excluzîndu-le chiar cea mai mică cunoștință în materie de credință.

4. Cuvîntările ce le rostim au între ele o legătură, dacă nu organică, apoi cît de cît perceptibilă.

5. Ascultătorii preotului sînt parohienii săi, care de la un timp îi rețin expresiile cele mai uzuale, ba chiar și ideile cele mai esențiale. Și a rosti în fața acelorai credincioși, an de an, cuvîntări la soroace obișnuite, cum s-a spus, e greu să poți evita să te repeți, să fii mereu inedit și tot atît de atractiv ca în anii primi de la sosire în parohie.

Toate aceste motive ne îndeamnă la grija deosebită în utilizarea timpului ce ne este rezervat pentru cuvîntări.

Dar dacă risipa de timp constituie o pagubă, atunci celălalt revers, al predicilor șablon, stereotipe, telegrafice și amorfe, și care pe deasupra nu sînt marcate de nici un fel de trepte psihologice, și nedocumentate corespunzător, înseamnă degradarea celui mai eficient instrument al preotului în strădania sa de a-i apropia pe credincioși de valorile spirituale. Și pentru ca o predică să corespundă întru totul, adică să aibă substanță, stil ales și timpul indicat, ea trebuie pregătită temeinic. Mai întîi se începe cu strîngerea materialului, ceea ce se numește a fi documentarea, și apoi trierea lui iar la urmă ansamblarea întregului edificiu prin stilizare.

⁸ Josef Bradac, *Homiletické ohlednutí*, Duchovní pastyr, Bratislava, 1982, nr. 5, p. 76.

⁹ Blaise Pascal, *Cugetări*, (texte alese), Editura Univers, București, 1978, p. 5.

Scrierea predicilor constituie un dublu folos. Cel dintîi e că prin scriere o predică se imprimă mai repede în memorie. Apoi, o predică scrisă intră în fondul personal de documentare și oricînd poate fi reluată, îmbunătățită. Cicero obișnuia să spună la bătrînețe că stilul său a început să „încărunțească”, înțelegîndu-se din aceasta că a primit ceva din sobrietatea impusă de vîrstă. Așa se petrece și cu predicile noastre care la tinerețe sînt avîntate, pline cu citate, expresii și un stil care mai trădează ceva din metoda prelegerilor audiate. În partea deplinei maturități predicatorul adaugă la cuvîntările sale echilibrul și experiența vieții. Toate acestea fac ca predicile să primească un veșmint permanent nou, în cele din urmă ele devenind variante ale aceluiaș adevăr care trezesc imbold și interes chiar pentru predicator.

Toate acestea duc la ceea ce s-a formulat a fi azi *obligația scrierii predicilor*. Avantajele ce le prezintă o predică scrisă ne scutește de orice pledoarie în acest sens. Vom alege însă numai pe acela care este legat de subiectul căruia i-am dedicat paginile de față și anume necesitatea imperioasă de a ne limita în rostirea cuvîntărilor la timpul indicat, căci în caz contrar neajunsurile apar tocmai pe linia efectului ce-l căutăm. Predicile scrise impun bariere sigure în fața pornirii de improvizare despre care s-a spus, nu fără oarecare ironie, că este „cîrja leneșului”. Improvizatia trădează lipsa de pregătire și transformă predica dintr-o artă în simplă obligație. Prin scrierea predicilor se poate ajunge la crearea unui stil propriu în a cuvînta. Nu avem în vedere prin noțiunea de „stil”, căi și modalități noi de a prezenta cuvîntul Domnului, ci faptul că fiecare avîndu-și individualitatea sa, trebuie să-și cultive calitățile native și să suplinească neajunsurile prin studiu asiduă. Și nu este nici un fel de înjosire sau subapreciere în a-ți recunoaște neajunsurile, din moment ce însăși despre Cicero se spune că a zis: „*Pentru a compensa insuficiența talentului meu, m-am sprijinit pe muncă*”¹⁰.

Intrucît articolul de față este o pledoarie pentru a ne limita într-un timp firesc, la rostirea cuvîntărilor, nu ne putem permite să ne extindem prea mult, deoarece ne-am însușit îndemnul dat predicatorului: „*Nu lungi predica. Ce ai de spus, spune în cuvinte alese și puține. Predică scurt, (...), cel mult un sfert de ceas, și vei fi binecuvîntat de asistență*”¹¹.

¹⁰ M. Fabius Quintilianus, *Arta oratorică*, vol. III, Editura Minerva, București, 1974, p. 238—239.

¹¹ Pr. dr. Petru Rezuș, *Cele zece porunci ale predicatorului*, „Foaia Diecezană”, (Caransebeș), LXI, 1946, nr. 25—26, p. 6.

BĂNĂȚENII ȘI UNIREA PRINCIPATELOR DE LA 1859

În prima jumătate a secolului XIX, intensificarea legăturilor politice și culturale ale Banatului cu Țara Românească și Moldova se explică prin orientarea cărturarilor militanți spre București și Iași, ceea ce constituia una dintre modalitățile de continuare a luptei de emancipare națională. După ce au urmat studiile la Pesta și Viena, mulți dintre bănățeni și-au îndreptat pașii spre capitalele celor două Principate românești. Este cazul mai întâi al lui Moise Nicoară, Ștefan Stoica, Damaschin Bojincă și Eftimie Murgu, mai apoi al lui Dimitrie Stoica, Zaharia Golumb, Constantin Diaconovici Loga, Vasile Maniu, etc. Unii s-au limitat la stabilirea contactelor cu școlile și cercurile de intelectuali de la sud și est de Carpați, alții au desfășurat o bogată activitate culturală și mai ales politică în preajma și în timpul revoluției de la 1848, după care au revenit în ținutul natal; în fine, ceea ce este și mai relevant, o parte s-a stabilit definitiv în Principate, militând cu consecvență pentru realizarea Unirii Moldovei cu Țara Românească, iar mai târziu pentru Unirea tuturor provinciilor românești.

După evenimentele de la 1848—1849, bănățenii deveniseră tot mai convinși de viabilitatea noilor tendințe exprimate în Principate; la fel ca în Banat și Transilvania, situația politică din Muntenia și Moldova era favorabilă luptei pentru emanciparea socială și națională. Nu întâmplător, imperativul vremii era conjugarea tuturor forțelor în vederea realizării primului pas decisiv spre crearea unui stat unitar și independent românesc, un stat ce trebuia construit pe baza unor principii moderne europene. Așa se face că bănățenii nu numai că nu au rămas izolați, dar au colaborat în mod activ la înfăptuirile din istoria României moderne, au fost prezenți, fie direct fie indirect, la evenimentele de la 24 Ianuarie 1859 și 9 Mai 1877.

În cursul anului 1859, oficialitățile austriece, conștiente de rolul pe care îl avea propaganda exercitată la românii de peste Carpați, au luat măsuri de contracarare a legăturilor populației bănățene cu Principatele Unite. Într-o adresă trimisă comandamentului Regimentului 13 Caransebeș, contele Coronini, guvernatorul Banatului, preciza: „Conform informațiilor oficiale, denaturările propagandistice din Principa-

tele Dunărene iau o formă care, chiar dacă pentru moment nu prezintă primejdii serioase pentru monarhia austriacă, rețin totuși atenția cea mai incordată a organelor guvernamentale. Comunitatea de origine, limbă și religie determină la o parte din populația austriacă o reacție față de situația creată în Principate, în timp ce o altă parte simpatiza indiscutabil cu membrii emigrației revoluționare, tolerată și folosită de Cuza¹. Documentul emis de guvernatorul Banatului este simptomatic, el definind starea de spirit a românilor bănățeni care aveau legături permanente cu emigrația revoluționară și erau susținători ai Unirii Principatelor.

Primele relatări făcute de un bănățean cu privire la înfăptuirea de la 24 Ianuarie le avem din partea istoricului și omului politic Vasile Maniu, o personalitate de primă mărime care, începând cu 1858, și-a desfășurat întreaga activitate în București. Remarcabile sînt aprecierile sale despre noua situație politică, despre perspectivele istorice întrezărite în teritoriile de la Carpați și Dunăre; în presa vremii („Românul” și „Naționalul”), el declara, între altele că o retrospectivă în trecutul țărilor române „ar ajunge să ne încurajeze pentru progres, să substituie la noi armonia în locul discordiei, să ne convingă despre urgența de a ne îmbărbăta la pas forțat, la avansul ce și-a luat resaltul mîntuitor în ziua de 24 ianuarie”. Potrivit reflecțiilor politicianului bănățean, noul stat trebuia să devină „reprezentantul familiilor naționale”, să tindă la unitate, căci „aici este virtutea și forța”, iar la baza reorganizării naționale trebuiau așezate principiile democrației: „Regenerația își are principii salutare, condițiuni pozitive pentru era nouă ce e învălîtă în mantia constituțională; ea e plină de viață, e jună ca mugurul împupit, ca speranțele noastre și cere a fi salutată și îmbrățișată de toți; toți suntem un popor, suntem fiii egali ai patriilor surori; la noi e suveranitate, la noi trebuie să fie și principiile democratice. Elementele ei sunt: vot universal, juria, libertatea presei, garanția lor e garda națională, avocații lor e inteligența. Toate acestea cer, printr-un singur vers, reforme sociale și progres”².

Trăind în București, Vasile Maniu dorea să atragă atenția opiniei publice din Principatele Unite asupra situației politice și naționale a poporului român din Transilvania și Banat. Continuînd să întrețină numeroase contacte cu vechii luptători de la 1848 și stabilind noi legături cu oamenii politici care activau în conducerea de stat și unele instituții culturale, el are posibilitatea de a sprijini cauza emancipării tuturor provinciilor românești aflate sub stăpînirea străină. Împotriva voinței poporului român, în anul 1860, Banatul a fost reincor-

¹ Arhivele Statului Caransebeș, fond Regimentul de graniță, dos. Prezențial 1859, nr. 1202. Adresa din 30 iulie 1859 către comandantul regimentului, apud. I. D. Suci, *Unitatea poporului român. Contribuții istorice bănățene*. Timișoara, 1980, p. 101—102.

² V. Maniu, *Progres în arte și științe*, în „Românul”, nr. 57 din 14/26 mai 1859 și nr. 60 din 21 mai/2 iunie 1859.

porat Ungariei. Conferința de la Timișoara, din 18—19 noiembrie 1860, a stîrnit un interes deosebit în rîndul conaționalilor de peste Carpați. La București „Monitorul oficial” și „Naționalul” au reprodus darea de seamă a adunării de la Timișoara; nici ardelenii nu erau pasivi față de acest important moment politic, „Gazeta de Transilvania” consemnînd starea de spirit a românilor datorită noilor împrejurări. C. A. Rosetti a sesizat și el revolta opiniei publice din Banat față de umilirea adusă poporului român prin hotărîrea cancelariei austriece. În noua conjunctură, Vasile Maniu propune pentru toți intelectualii, pentru întregul popor, formarea unui „cor național pe mormintele diferențelor ce ne-au dezbinat”. Idealul dacoromânismului, propriu întregii generații de la mijlocul veacului trecut, întru-chipează acum dorința unanimă de libertate, speranța într-o patrie unitară a tuturor românilor. Încredințînd „Naționalului” bucureștean publicarea cuvîntului lui Andrei Mocioni, V. Maniu comentează petiția românilor bănățeni, subliniind necesitatea unei mature înțelegeri politice: „Ne place viața de unitate națională sub cerul patriilor străbune!”, dar „prudența și forțele de care dispunem nu ne va permite să ieșim din rolul unei legitime defensive: departe de noi ideea conchistei, nimic nu poate fi mai firesc decît instinctul conservării a tot ce este românesc, și pentru acest sfîrșit negreșit că, cerînd trebuință, vom alerza la toate resursele de care dispune românismul”³.

Firește, importanța Unirii Principatelor a fost sesizată și de alți fruntași politici al Banatului. O dovadă impresionantă a solidarității bănățenilor cu frații lor de peste Carpați o reprezintă sărbătorirea în fiecare an a zilei de 24 Ianuarie. Într-una din numeroasele dări de seamă publicate de ziarele vremii se menționa că studenții români de la Universitatea din Pesta împreună cu juriștii, profesorii, învățătorii, cu întreaga intelectualitate românească din capitala maghiară „avea datina și pînă acum (anul 1864, n.n.) a serba această zi (24 Ianuarie, n.n.), dar în acest an participînd așa-zicînd toți românii de aici, au putut face dispozițiuni de a se serba ziua măreață a României regenerate, demnă de însemnătatea ei...”⁴. Serbarea a fost deschisă cu un concert în care, alături de arii clasice, s-au cîntat și cîntece ardelenes și bănățene; orchestra studenților români au interpretat „Deșteaptă-te române”, precum și cîteva cunoscute cîntece din România. Concertul s-a încheiat cu „Marșul lui Mihai Eroul”, care a făcut „a bate mai iute inimile și a tresări sîngele în venele române”⁵.

Sărbătorirea Unirii Principatelor, organizată la Pesta de bănățenii Anton și George Mocioni, Vincentiu Babeș, Emanoil Gojdu și Iosif Vulcan, a fost impresionantă. Poetul Iulian Grozescu, mișcat de ma-

³ „Naționalul”, nr. 21 din 12 martie 1861, Victor Neumann, Vasile Maniu — *un istoric din secolul al XIX*, „Ziridava”, X, 1978, p. 319—323.

⁴ „Reforma”, nr. 16 din 18 februarie 1864.

⁵ I. D. Suciu, o.c., p. 103.

nifestarea amintită, avea să scrie că aceasta „a fost o serbare mare pentru noi, pe fața oricărui oaspe strălucea bucuria împreună cu gloria națională; în acel timp uitaserăm calamitățile suferite de soarta cea vitregă și ne legăm în plăceri esaltate... simțeam căldura cea dătătoare de viață a libertății”⁶. În anul 1869, cu ocazia împlinirii a zece ani de la Unirea Principatelor, studenții bănățeni de la Universitatea din Pesta au organizat o nouă serbare. La banchet, studentul Ghilezan de la Facultatea de Drept „a purtat un toast pentru România”, propunând aclamarea marilor conducători ai țării.

În anii care au urmat evenimentelor de la 24 Ianuarie literatura istorică scrisă de intelectualii români din Banat a creat o adevărată mișcare cu efecte considerabile în pregătirea, poporului pentru lupta în vederea dobândirii marii uniri. Așa amintim că Ștefan Stoica (colonel șef al statului major al Țării Românești în timpul Unirii și primar al Capitalei între anii 1861—1865), unul dintre colaboratorii apropiați ai domnitorului Alezandru Ioan Cuza, este autorul lucrării „L'Autriche et le prince roumain”, lucrare ce susține ideea legitimității unirii Moldovei cu Țara Românească, precum și dreptul noului stat la o existență de sine stătătoare⁷. De asemenea, importantă ni se relevă și „Istorieară bisericească politico-națională” a bănățeanului Nicolae Tincu-Velea, în care unitatea poporului român este evidențiată în câteva fraze memorabile. Conștient de importanța Unirii principatelor, el considera că „orișice popor venind la cunoștința de sine, năzuiește a-și procura aceste două atribute a vieții sale, care pun fundamentul la un viitor ferice: adică libertatea bisericească religioasă și libertatea politico-națională”⁸. De mare popularitate au fost cele două scrieri ale lui Vasile Maniu: „Unitatea latină sau cauza română în procesul naționalităților” și „Misiunea Occidentului latin în Orientele Europei”, ambele reliefând urmările excepționale ale Unirii de la 24 Ianuarie, modernizarea și afirmarea României în contextul latinității europene⁹.

Prin urmare, prezența bănățenilor în lupta pentru înfăptuirea marelui eveniment al Unirii Principatelor s-a manifestat atât în plan spiritual, cât și prin participarea directă.

Pr. ANDREI LUGOJANUL

⁶ Iulian Grozescu, *Correspondența particulară din Pesta*, în „Reforma”, nr. 16 din 18 februarie 1864.

⁷ Radu Păiușan, *Un propagator al ideilor unioniste*, în „Orizont”, nr. 4/1984, p. 14.

⁸ Nicolae Tincu-Velea, *Istorieară bisericească politico-națională a românilor*, Sibiu, 1865, p. 205.

⁹ Aceste lucrări ale lui V. Maniu au apărut la București în 1867 și respectiv în 1869; cea de a doua a fost tradusă în limba franceză și a fost tipărită la Paris în 1869.

DIN TRECUTUL PAROHIEI REȘIȚA MONTANĂ

Parohia „Reșița Montană” sau Reșița III cuprinde enoriașii din partea „de sus” a municipiului. Vechea comună numită „Reșița Montană” („Nemet Resicza” sau „Resiczabanya”) fusese așezată în amonte pe riul Birzava. „Reșița Română” (Olah Resicza” sau „Reșița Kamerală”¹), pomenită în documente în a doua jumătate a secolului XVII, a constituit nucleul din care au pornit câteva familii de români să întemeieze această nouă așezare. Familiilor de bănăteni li s-au adăugat ulterior coloniști de prin părțile Gorjului². Viața comunei Reșița Montană evoluează paralel cu înființarea Uzinelor de Fier (K.K. priv. oesterreichische Staats-Eisenbahn-Gesellschaft Eisenwerk Reschitza). Locuitorii comunei se ocupau cu producerea manganului necesar furnalelor sau cu diferite munci de căraușie pe domeniul Uzinelor de Fier, mai tirziu pe domeniul „Societății Căilor Ferate”.

Alături de germanii romano-catolici, colonizați de Habsburgi, căroro li s-a construit biserică imediat după 1776, românii de aici s-au constituit în parohie aparte în jurul anului 1800, construindu-și biserică în 1818³, pînă la acea dată aparținînd de parohia vecină Reșița Română. Dintr-un manuscris datat din 28 martie 1853 („... numitul ocol bisericesc și al școlii care de obște iaste cumpărat înainte cu 37 de ani în preț de 30f. w. w., precum să vede în plan...”⁴), reiese că locul viitoareii clădiri a bisericii fusese cumpărat în 1816.

Cel mai vechi document care se păstrează în arhiva parohiei Reșița III este un manuscris cuprinzînd copia cheltuielilor și venitelor parohiei Reșița Montană pe anii 1827—1828. Lipsa altor documente referitoare la construcția bisericii este datorată incendierii arhivei parohiale în cursul anului 1848.

¹ 200 ani de construcții de mașini la Reșița 1771—1971, vol. I. Reșița, 1971, p. 44.

² Scrisoare adresată de preotul Iosif Ieremia, generalului adjutant Ernest Baliff, președintele consiliului de administrație al societății „București”, în Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 10/2.

³ N. Cornean, *Monografia Eparhiei Caransebeșului*, Caransebeș, 1941, p. 493.

⁴ Ciorna scrisori adresate „Protopresbiteratului Oravița” de preotul George Pocranu, în Arhiva Muzeului județean de istorie, Reșița, nr. inv. 8229.

Dintr-un alt document — „Cheltuieli pe anul 1853—1854”, aflăm că lucrările pentru înălțarea vechii bisericii s-au terminat în 1824. Ea a fost renovată trei decenii mai târziu, fiind în 1854 „în stare bună, îngăduită prin administratorul diecesei de atunci Sinesie Radievoviciu”⁵. Sacrificiile românilor, care în câțiva ani au reușit să-și înalțe un locaș propriu de închinare, sînt mai mult decît lăudabile, vizavi de situația lor materială: „Vă încunostiintăm că românii de aici încă de la înființarea Uzinelor reșițene tot așa de bine ca și germanii plătesc contribuția bănească la asociația Bruderlade, și din anul 1791 și pînă acum nu au primit nimic din sprijinul de boală și provizii, nici cea mai mică favoare sau sprijin din partea asociației Bruderlade, în timp ce comunitatea germană a primit și pe cel de-al doilea învățător...”⁶.

Cel care s-a identificat întru totul cu interesele și aspirațiile enoriașilor săi a fost preotul paroh, fiu al comunei, George Pocrianu (1818—1889). A absolvit cursul teologic la Virșeț și a fost hirotonit preot în 1838 de către episcopul de Caransebeș-Virșeț, Iosif Raiacici, pentru parohia Doman. În anul 1844 a fost numit în comuna sa natală Reșița Montană. A fost ales de mai multe ori deputat în „sinodul” eparhial și a păstorit timp de 50 ani. Deși „în tinerețe n-a avut ferircirea de a cerceta școli mai înalte, totuși prin procurarea și cetirea de opuri științifice folositoare, așadar prin studiu propriu, și-a înșușit frumoase cunoștințe istorice, filosofice și teologice și cu toate că mijloacele materiale de care dispunea erau modeste, el totuși dintre preoții din acel ținut avea cea mai frumoasă și bogată bibliotecă”⁷. De la preotul George Pocrianu — exemplu de zel, credință și abnegație — ne-au rămas mai multe informații legate îndeosebi de urmările ciocnirilor dintre imperiali și populația răscolată, în preajma Crăciunului anului 1848. Descriind aceste evenimente pe marginea unei file din „Penticostar”, și-a subliniat identitatea cu interesele răscolăților: „Scriș-am spre aducere aminte că în anul 1848, în 12/24 decembrie, au năvălit miliția din regimentul Caransebeșului cu satele vecine și au omorît 23 de români și 21 nemți și slovaci, au furat toată marva și alte scule și în urmă au pus orașul Reșița Montană în foc, pricinuind cea mai mare sărăcie și ticăloșie. În 25 martie am scris, George Pocrianu paroh”⁸. Declarîndu-se de partea răscolăților, a fost închis, fiind ulterior eliberat la insistențele enoriașilor săi⁹.

Cîțiva ani mai târziu, George Pocrianu se adresează episcopului Andrei Șaguna, solicitîndu-i un număr de cărți de cult și descriind situația materială precară a parohiei sale¹⁰.

⁵ „Cheltuielile bisericii pe anul 1853—4”, Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 2/2.

⁶ Ciorna adresei către „Administrația Uzinelor de Fier cezaro-crăiești”, în Arhiva Muzeului Județean de istorie, Reșița, nr. inv. 8227.

⁷ „Foaia Diecesană” 1/13 ianuarie 1889, nr. 3, p. 7.

⁸ „Penticostar”, Blaj, 1808, f. 181 v. — f. 183 r. În Depozitul de carte veche al Protopopiatului Reșița, nr. inv. 291.

⁹ „Foaia Diecesană”, 1/13 ianuarie 1889, nr. 3, p. 7.

¹⁰ Ciorna scrisorii în Arhiva Muzeului Județean de istorie, Reșița, nr. inv. 8228.

Pe lângă greutățile materiale, vrednicul paroh fusese confruntat și cu problema prozelitismului religios stimulat de autoritățile habsburgice, de care se plînge în mai multe rînduri. În 1854 el scria patriarhului de la Karloviț printre altele: „... Adunînd subscrisul: material, țiglă, piatră și altele, de 160 fl, pentru reînnoirea zisei biserici, deodată fusei provocat ca să împrumutez sau să-l vînd materialul la zidirile împărătești, cărora le-am răspuns că nici s-au adunat acela prin obște sau prin banii lor ci prin milostenie de la sfinția sa dăruită și trebuie să rămînă spre scopul său. Văzînd acea persoană, care de după nume nu pot să o animesc, că numai poate odată la vînzare ori împrumutare, precum au făcut și înainte cu șapte ani cînd am cumpărat materialul cel adus prin obște la biserică, numai de au împiedicat zidirea — îmi spusă că în zadar mă ostenesc eu la zidirea aceasta, neavînd eu nici o dobîndă, căci obștea aceasta va trebui astăzi-mîne să se uniască, căci aceea e dorința Curții, și că ar trebui ca eu întîi să fac — și pe cei ce nu vor, el îi va sili — căruia i-am răspuns scurt că aceea nu e grija lui și dacă e voia Curții, atunci Curtea să ridice goană (prigo-nire n. n.) ca anticii romani..., preaumilit rugînd mila atotsfinției tale pentru milostivul ajutoriu a nenoracitei acestei obști care geme în mîini vitrege, și care prin intrigile cele ce nația și religia cea domnitoare din loc, prin mijlocirea preotului unit Gheorghe Teodorovici și a unui mic număr de oameni din ..., nu se mai pot pomeni”¹¹.

În același an, George Pocrianu scrie și Consistoriului Eparhiei Caransebeș-Vîrșeț, arătînd că: „... Mai vîrtos fiindcă preoții uniți din amîndouă Răcițele (Reșițele, n.n.) lășăsc faima între popor că ar fi sosit ajuto-ri de la monarhii streine și acel ajuto-ri l-ar împărți sfințenia sa numai între neamul său, iar românii sînt înstreinați de toate acestea”¹².

Restaurată în urma avariilor suferite, biserica a fost sfințită de arhieru în 1853, după cum dovedesc însemnările păstrate în arhiva bisericii: „Prau la sfințirea bisericii și la praznice — 39 fl. La sfințirea bisericii — 107 fl, 30 cr.”¹³. În urma lucrărilor de renovare, turnul bisericii a fost dotat cu un clopot nou și cu un ceas¹⁴.

Darea de mină a credincioșilor este concludentă în mai multe rînduri. Din însemnări aflăm că s-au plătit: „Pre auritul crucii mici — 5 fl.”, sau „Pre una cădelniță nouă — 10 fl.”¹⁵, etc.

Despre pictura murală a bisericii nu s-au păstrat date, însă este posibil ca să fi fost pictată măcar fragmentar de zugravul Dimitrie Turcu din Oravița, care a lucrat pentru parohie, după cum indică însemnările din 1857: „Pentru 3 icoane la praznice, zugravul Dimitrie Turcu — 25 fl.”¹⁶. Este consemnată și existența unor icoane mai ve-

¹¹ Ciorna scrisorii în Arhiva Muzeului Județean de istorie, Reșița, nr. inv. 8225.

¹² Arhiva Muzeului Județean de istorie, Reșița, nr. inv. 8224.

¹³ „Cheltuiala bisericii pe anul 1853”, Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 2/2.

¹⁴ „Cheltuielile bisericii pe anul 1867”, Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 3/2.

¹⁵ „Socoata bisericii pe anul 1860”, Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 4/2.

¹⁶ „Socoata Bisericii pe anul 1857”, Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 5/2.

chi care au supraviețuit evenimentelor din iarna anului 1848: „La tișlăru Cioranu, pentru ramurile icoanelor bătrîne — 1,50”¹⁷.

Dintre pictorii de biserici care au lucrat pentru parohia Reșița Montană este amintit și Filip Matei din Bocșa, care printr-un proces-verbal predă lucrările începute „pictorului localnic” George Marișescu¹⁸. În colecția de icoane din incinta actualei biserici se păstrează câteva lucrări mai vechi, dintre care una lucrată în ulei și datind din 1900 este semnată „George Marișescu pictor”, reprezentind pe Sf. Ioan Botezătorul. Icoana Adormirii Maicii Domnului din 1899, lucrată tot în ulei, dar pe tablă, deși nesemnată, este de același autor. „Încoronarea Maicii Domnului”, în ulei pe pînză, aparține cu siguranță lui Filip Matei.

La propunerea preotului George Pocrianu, în 1868 comunitatea bisericască aprobă înființarea unui fond „bisericesc și școlar”, al cărui capital să se folosească: „prin înzestrarea ornamentelor bisericesti și infrumusețarea ei dinlăuntru..., prin ajutorarea învețemintului poporal, prin cumpărarea cărților necesare spre învețemintu, prin înființarea unei biblioteci amesurate timpului, s.a.”¹⁹. În anul 1872 s-a înființat „Biblioteca tinerimii române”.

În același an 1872 a luat ființă și „Reuniunea română de cântări și musică din Reșița Montană”, a cărei contribuție la dotarea bibliotecii nou înființate a fost considerabilă. Pentru sporirea fondului ei de carte, în urma împrumutului cărților se percepeau taxe. Astfel, în anul 1880, din fondul existent s-au cheltuit 18 fl. 25 cr. pentru achiziționarea unui număr de cărți, printre care: două „Catechisme” mici de mitropolitul Andreievici, un „A. b. c. daru ungurescu” de Putnoky și Petrișor, „Zeustrirte neue Spielbuch”, „Pedagogia” de dr. Petroviciu, „Epoca lui Vasile Lupu”, „Sclavia Indiană”, „Virtutea femeiască”, „Resbelul oriental” donat de Ion Simu, „Calendariu Amicu Poporului pre 1881”, „Porto poștal”, Foaia „Biserica și Școala”²⁰. Din aceași însemnare rezultă că unele cărți au fost recondiționate și legate.

Între anii 1884—1887, biblioteca se îmbogățește cu alte volume, în majoritate manuale, printre care: „Plan de învețemint” de Petri, „Metodu” de I. Inducescu, „Îndreptari” de Borgovan, „Gramatica” de Pop, „Școla Practica”, „Îndreptar pentru pregătirea aparatelor fizicale” și „Economia” de Moianu Brasseu, „Fisica” de Făgărășianu, „Geografia” de Făgărășianu și Moldovan, „Istoria” de G. Popa, „Ungarische Kinderfreund”, „Elemente de gramatică” de Mateașeviciu²¹.

¹⁷ „Socoata Bisericii pe anul 1861”, Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 6/2.

¹⁸ Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 11/2.

¹⁹ „Protocolul Socoții Fondului separat Bisericesc și Școlar înființat în 24 ianuarie 1868, precum și a fondului Bibliotecii Școlare a Comunei Recitla Montană, scris prin Georgiu Pocrianu paroh”, în Arhiva Parohiei Reșița III, p. 1.

²⁰ „Protocolul Socoții Fondului Bisericesc și Școlar”..., p. 15.

²¹ Ibidem, pp. 28, 33.

Existența și funcționalitatea acestei biblioteci denotă gustul enoriașilor pentru lectură și zelul intelectualilor comunei pentru propășirea culturii românești în aceste locuri, unde alături de concertele și spectacolele date de reuniunile de cîntări și muzică, cuvîntul scris a constituit o armă de luptă pentru emanciparea neamului, într-o perioadă cînd aceasta se cerea mai mult ca oricînd.

În anul 1888 se repară acoperișul clădirii bisericii, lucrare cu care se încheie activitatea zeilosului preot George Pocrianu.

În 1886, parohia Reșița Montană cuprindea 228 case cu 1071 suflete, dintre care 1068 români și trei sîrbi. Același document atestă existența școlii confesionale cu „2 săli”, care „iaste în bună stare, susținută de Societatea Căilor Ferate”. Școala avea 223 elevi și doi învățători: Ion Simu și Vasile Mareșescu²².

Preotului George Pocrianu i-a urmat David Terfeloga, originar dintr-o familie de economi din Iablanița (17 octombrie 1859—1903). A absolvit Facultatea de drept din Budapesta în 1891, precum și Institutul teologic din Caransebeș. A fost instalat în parohie în anul 1889 și timp de 14 ani avea să-și lase amprenta asupra vieții bisericești și culturale din comuna Reșița Montană. În anul de debut al activității sale, biserica este înzestrată cu un nou sigiliu, cu hramul gravat pe cîmpul sigilar, care nu se mai păstrează.

Dintre evenimentele culturale locale din timpul păstoririi preotului David Terfeloga reținem concertul corului din Lugoj dirijat de Ion Vidu, spectacol prezentat la Reșița și aranjat în cele mai mici detalii prin corespondența dintre David Terfeloga și președintele „Reuniunii de cîntări lugojene”, dr. Ștefan Popovici. Concertul a avut loc de „Rusaliile nemțești” ale anului 1892, în „favorul Casinei române din loc”²³, iar venitul a fost vărsat bibliotecii școlare.

În anul 1893 se înființează „Reuniunea română de lectură din Recița Montană”, al cărui steag a fost pictat în 1910 de către George Marișescu²⁴. „Reuniunea avea și ea sigiliu propriu, de formă ovală, obișnuită la sfîrșitul secolului XIX, cu simbolul gravat pe cîmpul sigilar reprezentînd două mîini care se string în semn de frățietate. Se păstrează doar amprenta sigilară pe o chitanță mai tîrzie, cuprînzînd contribuții bănești din partea parohiei la fondul reuniunii.

În timpul păstoririi preotului Terfeloga se renovează clădirea bisericii, se construiește casa parohială existentă pînă astăzi, construcție încredințată arhitectului bocșan Adrian Diaconovici. De asemenea, se fac o seamă de lucrări de împrejmuire la clădirile parohiale cît și la cele două cimitire. În anul 1896, în cartierul „Stavila”, a fost

²² „Scrierea Poporului gr. or. din Protoprezbiteratul Oraviczii supus Eparhiei Caransebeșului pre 1886”, în Arhiva Parohiei Reșița III.

²³ Corespondența dintre Ștefan Petrovici și David Terfeloga, Arhiva Parohiei Reșița III, nr. inv. 4/1.

²⁴ „Protocolul luat în Recița Montană la 13 martie/28 februarie 1910”, Arhiva Parohiei Reșița III.

ridică o cruce din piatră, pe locul în care se țineau festivitățile destinate hramului.

După mai multe distincții pentru „activitatea devotată pe terenul bisericesc și cultural”, în 1903 preotul David Terfeloga a fost numit protopresbiter al Virșețului. A decedat la scurtă vreme după instalare, în vîrstă de 42 de ani”²⁵.

În deceniile ce au urmat, întreaga viață bisericească locală s-a dezvoltat, găsindu-și împlinirea după desăvîrșirea procesului de unificare a statului național unitar român de la 1 Decembrie 1918, la care și-au adus contribuția și credincioșii reșiteni.

IOAN SABĂU-LUCACI, teolog

²⁵ „Foaia Diecezană”, 16 februarie 1903, nr. 7, p. 3.

TREPT E ALE DEZVOLTĂRII PATRIEI

REALIZĂRI BĂNĂȚENE ÎN AGRICULTURĂ ȘI ZOOTEHNIE

În anul 1983, Cooperativa agricolă de producție din Pecica, jud. Arad, a ocupat primul loc pe țară la producția de grâu și primul loc pe județ la recolta de porumb și producția de lapte de vacă. Astfel cooperativa a obținut 7 785 kg grâu la hectar și 10 750 kg boabe porumb a hectar, recoltă realizată pe suprafața de 730 ha. Calitatea lucrărilor, începând cu arăturile și terminând cu recoltarea, a fost un factor hotărâtor în obținerea acestor producții mari.

Cooperativa agricolă de producție din Topolovățul Mare, jud. Timiș, a obținut pe întreaga suprafață de 1044 ha o producție medie de 20.160 kg știuleți porumb la ha. Întreaga suprafață a fost arată încă din toamna precedentă la adâncimea de 36—38 cm, cu brazde întoarse uniform, resturile vegetale fiind încorporate în sol. Anual 25% din suprafața destinată culturii porumbului este îngrășată cu substanțe organice, astfel încât odată la patru ani întreaga suprafață este îngrășată de această manieră, la care se adaugă îngrășămintele chimice, după criteriile științifice.

La I.A.S. Grabați, jud. Timiș, producția medie de grâu obținută pe fiecare din cele 1550 ha cultivate s-a ridicat la 1030 kg, fiind cea mai mare din istoria unității respective și realizând un beneficiu suplimentar de 5.274.000 lei.

Cooperativa agricolă de producție din Ghilad posedă un efectiv de 15.500 capete ovine, cu o rasă proprie cunoscută sub denumirea de „oaia de Ghilad”. Producția de lână a crescut simțitor, livrând fondului de stat 82 tone, cu mult peste prevederile planului și realizând venituri bănești de peste 5.500.000 lei. Pentru realizările obținute, unitatea a fost distinsă cu Ordinul „Meritul Agricol” cl. I.

PRODUSE ASIMILATE ÎN FABRICAȚIE

Specialiștii întreprinderii „Electromotor” din Timișoara, acționând cu stăruință în direcția promovării progresului tehnic, au asimilat un important număr de produse noi cu caracteristici tehnico-construcative, funcționale și de fiabilitate superioare, cu costuri de producție și consumuri materiale scăzute. Dintre produsele noi puse în fabricație se pot aminti: două tipuri de motoare cu poli comutabili pentru export și cinci tipodimensiuni motoare destinate partenerilor externi; patru tipodimensiuni de motoare electrice pentru unitățile de pompare din industria petrolului; cinci-sprezece tipodimensiuni motoare cu rotor în colivie și cu rotor bobinat cu frână înglobată pentru instalații de ridicat; două tipuri servomotoare pentru acționarea avansului la mașinile-unelte; un motor pentru instalații de răcire, șapte tipuri frâne cu curenți turbionari, mașină de sudat prin puncte, instalație de sudat table din aluminiu. S-au asimilat trei noi motoare destinate instalațiilor frigorifice și s-a omologat motorul MVM-2 destinat echipării combinelor miniere.

INSTALAȚIE DE MARE RANDAMENT ÎN MINERIT

La cariera de exploatare a cărbunelui din Cîmpu lui Neag (Petroșani) a intrat în funcțiune cu bune rezultate o instalație de concasare și sortare a cărbunelui, cu o capacitate de prelucrare de peste 200 tone pe oră. Prin intrarea în circuitul tehnologic a acestei instalații se îmbunătățește calitatea cărbunelui livrat, scăzând conținutul de steril și de cenușă din cărbune cu peste 10%. Noua instalație a fost realizată la I.U.M. Petroșani. De menționat că o asemenea instalație a fost pusă în funcțiune și la I. M. Lupeni, iar alta se află în montaj la I. U. Uricani.

AGREGAT DE ÎNALTĂ COMPLEXITATE

Specialiștii de la întreprinderea „Electro-timiș” — unitate clasată pe locul II în marea competiție a muncii ce se desfășoară la nivel de țară — a realizat recent în premieră națională un nou agregat de înaltă complexitate și tehnicitate, destinat echipării unor capacități de producție din industria electrotehnică. Acesta este cel de-al 23-lea utilaj executat în 1983 de prestigiosul colectiv muncitoresc de aici, prin care se reduce efortul valutar al țării cu circa 6.000.000 lei.

PRODUSE NOI

În anul 1983 specialiștii de la Întreprinderea lacuri și vopsele „Azur” din Timișoara au realizat și introdus în fabricație de serie 43 produse noi a căror valoare se ridică la 200 milioane lei. Produsele sînt destinate sectorului de construcție de mașini și auto (grunduri, emailuri, etc.), construcțiilor (vopsele pentru hidroizolații), metalurgie (vopsele refractare). Toate sortimentele au în componența lor materii prime indigene, lucru ce duce la degrevarea efortului valutar al țării cu circa 4 milioane dolari.

LUCRĂRI DE INVESTIȚII

Industria județului Timiș și-a sporit potențialul productiv cu noi și moderne capacități. Astfel, la întreprinderea de mașini și utilaje agricole „Tehnometal” Timișoara, noile capacități sporesc producția cu 2000 tractoare pe an, iar cele de la Întreprinderea de utilaje de ridicat și transport din Lugoj cu 5000 tone de mașini și 4200 tone piese din oțel. Noi și moderne capacități de producție au fost puse în funcțiune și la întreprinderea „Electromor”, Timișoara creîndu-se baza tehnică pentru o producție de motoare și subansamble electrice în valoare de 65 milioane lei pe an. La întreprinderea „Industria Ilnii” Timișoara, noua țesătorie dată în funcțiune asigură realizarea unei producții anuale de 1 milion mp. țesături de calitate superioară

MAȘINI AGRICOLE

Un colectiv de cadre didactice universitare de la Facultatea de mecanică agrico-

lă din Timișoara a realizat în premieră prototipul unei mașini de recoltat cînepe cu un înalt indice de productivitate. Asimilată în fabricația de serie la Întreprinderea mecanică pentru agricultură și industrie alimentară din Timișoara, mașina are o eficiență economică de trei — patru ori mai mare față de produsele similare fabricate de unele firme străine. Același colectiv de specialiști a realizat o trusă de testare a echipamentelor de pe tractoare și o mașină de testare complexă a mulșului mecanic al vacilor.

RECUPERAREA METALULUI DIN ZGURĂ

La Combinatul siderurgic din Hunedoara a intrat parțial în funcțiune o instalație pentru recuperarea metalului din zgură. Capacitățile puse pînă acum în funcțiune recuperează anual 10000 tone de metal care sînt reintroduse în procesul tehnologic de fabricație a oțelului.

CAPACITĂȚI MINIERE

La mina Mehadia, cea mai tînără exploatare carboniferă din industria extractivă a județului Caraș-Severin, au fost finalizate imporarte lucrări de investiții care au dus la deschiderea unor noi puncte de lucru și abataje. Astfel, mina Mehadia și-a sporit capacitatea de producție cu 2000 tone cărbune pe lună, asigurînd condiții pentru realizarea unui volum de extracții cu 20000 tone cărbune mai mult.

RECONDIȚIONAREA BATERIILOR DE ACUMULATOR

La S. M. A., Orșoara, jud. Timiș, a fost amenajată cu forțe proprii o secție pentru repararea și recondiționarea bateriilor de acumulator. Noua unitate servește întregul parc de tractoare și mașini agricole din cele 27 stațiuni de mașini agricole din județ.

APARTAMENTE PESTE PREVEDERI

În cursul anului 1983, la Timișoara, Lugoj, Sînnicolaul Mare, Jimbolia și alte orașe și centre muncitorești din județ au fost realizate 4920 apartamente și garsoniere, cu 120 peste prevederile planului, majoritatea predate beneficiarilor înainte

de termen. Concomitent au fost date în folosință 384 locuri în cămine pentru nefamilisti, spații pentru învățământul superior care însumează 4 000 mp., noi unități comerciale și de prestări de servicii, rețele de apă și canal, etc.

CINEMATOGRAF NOU

În municipiul Perotșani a fost recent inaugurat un nou așezămint de cultură: cinematograful „Parîngul”, cu o capacitate de 500 locuri. Noul obiectiv se distinge printr-un ridicat grad de funcționalitate și confort. În Valea Jiului există nouă cinematografe care au în total peste 3 500 locuri. În orașele județului Hunedoara

există acum 30 cinematografe, iar în localitățile rurale 170 asemenea locașuri de cultură.

CONFIRMARE INTERNAȚIONALĂ

La concursul internațional „Valentino Bucchi” din Roma, violoncelista timișoreană Alexandra Guțu, solista Filarmonicii „Banatul” a cucerit cel mai prețios trofeu: premiul I pentru violoncel și premiul special pentru cea mai bună interpretare a lucrărilor lui Valentino Bucchi. Un succes de prestigiu pentru Alexandra Guțu și școala interpretativă românească.

PARTICIPAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA FESTIVITĂȚILE „ANULUI LUTHER” DIN R. F. G. și R. D. G.

Între 30 octombrie — 4 noiembrie 1983 au avut loc la Worms — R. F. G., festivitățile prilejuite de împlinirea a 500 ani de la nașterea reformatorului Martin Luther, la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

Conducerea de stat a R. F. Germania a fost reprezentată prin Președintele Karl Carstens, Cancelarul Helmut Kohl și alți membrii ai guvernului. Au participat numeroase personalități bisericești.

Prea Fericitul Patriarh Iustin a trimis un mesaj către Sinodul Bisericii Evanghelice din R. F. G., prezentat adunării de către I. P. S. Antonie. În mesaj, Prea Fericitul Patriarh Iustin a precizat că reforma religioasă a lui Luther a fost o încercare de eliberare a omului din toate servituțiile și captivitățile în care se simțea ținut, reforma militând și pentru un raport mai just între cele două puteri, spirituală și lumească, făcând Biserica mai aptă pentru o slujire a omului, a lumii. Reforma a declanșat o mișcare de înnoire permanentă în gândirea și viața Bisericii, în duhul și adevărul Sfintei Scripturi. „Noi credem — a spus Prea Fericierea Sa — că refacerea unității creștine, ca și reforma Bisericii, în sensul biblic de înnoire spre slujire tot mai eficientă, fiind astăzi o sarcină ecumenică, nu va putea fi soluționată în cadrul limitat al dialogului catolic-luteran — deși ruptura s-a produs doar în sinul Bisericii apusene — ci numai într-un dialog catolic-luteran-ortodox”.

Între 10—13 noiembrie 1983 au avut loc festivitățile „Luther” și în R. D. Germană, organizate de două comitete: unul de stat, prezidat de Președintele Consiliului de Stat, Eric Honecker, și altul bisericesc prezidat de Episcopul Werner Leich de Eisenach.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de I. P. S. Mitropolit Antonie al Ardealului.

Mitingul propriu-zis de sărbătorire populară a avut loc în 10 noiembrie la Eisleben, festivități continuate ulterior la Leipzig și Wittenberg. A fost prezentat și aici mesajul Prea Fericitului Patriarh Iustin care s-a bucurat de apreciere unanimă.

I. P. S. Mitropolit Antonie a luat cuvântul la ambele festivități, precizând punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe asupra lui Martin Luther, considerat „un adevărat erou al credinței cu vocație de martir, care a revoluționat istoria Europei... El a dorit cu adevărat o re-naștere, o naștere din nou în sensul Bibliei, o re-formă, în sensul de a forma din nou... S-a ajuns la desființarea preoției sacramentale de succesiune apostolică, la respingerea celor șapte Taine și astfel rezultatul nu a fost restaurarea Bisericii, ci o nouă Biserică... Chemarea lui Luther înapoi la izvoare, „ad-fontes” este o chemare cu care și noi sintem de acord. Ortodocșii de altfel s-au interesat de la început de ceea ce se petrecea în Occident la începutul secolului XVI... Participarea noastră la aniversarea lui Luther, în spirit ecumenic, este afirmarea dorinței de dialog a dorinței conlucrării, prin întoarcerea la izvoare, spre unica Biserică a lui Hristos...” (Fl. Roșca).

DIALOGUL DINTRE BISERICILE ORTODOXE ȘI VECHI — CATOLICĂ
LA A V-a SESIUNE PLENARĂ

Între 2—12 octombrie 1983 s-au desfășurat la Chambesy (Elveția) lucrările celei de a V-a sesiuni a dialogului menționat în titlu. Ședința plenară a fost prezidată de Mitropolitul Damaskinos (Patriarhia Ecumenică) al Elveției și de Episcopul Léon Gauthier al Bisericii Vechi-Catolice din Elveția.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat I. P. S. Arhiepiscop Adrian al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală.

În timpul reuniunii s-au analizat și fixat trei teme comune, pregătite în prealabil în luna martie 1983 la Atena, de către o subcomisie și anume: Capul Bisericii; Opera mîntuitoare a lui Hristos; Lucrarea Sfîntului Duh în Biserică și însușirea mîntuirii.

După discuții și analize teologice amănunțite, membrii Comisiei mixte au aprobat în unanimitate forma definitivă a textelor care, după părerea unanimă a reprezentanților prezenți la reuniune ai celor două Biserici, redau învățătura Bisericilor lor.

În încheierea lucrărilor, delegații au semnat textele elaborate de Comisiile care au analizat aceste teme, urmînd a fi supuse spre aprobare definitivă Bisericilor respective.

Următoarea ședință plenară a Comisiei mixte a celor două Biserici va avea loc peste doi ani, cînd se va discuta despre „Învățătura generală a Sfîntelor Taine” și despre „Botez, Mirungere și Euharistie”.

Duminică 10 octombrie, în catedrala Centrului ortodox din Chambesy s-a oficiat sfînta liturghie la sfîrșitul căreia cei doi copreședinți au rostit cuvîntări. (Fl. Roșca).

PR. PROF. DUMITRU STĂNILOAE LA 80 DE ANI

În 19 noiembrie 1983, profesorii, doctoranzii și studenții Institutului teologic universitar din București au sărbătorit într-un cadru festiv aniversarea a 80 ani de la nașterea pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, reprezentant de valoare al teologiei românești.

Festivitatea a fost prezidată de P. S. Episcop Vasile Tirgovișteanul, vicar patriarhal, rectorul Institutului teologic din București, alături de care au fost prezenți în prezidiu pr. prof. Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic, pr. prof. Ion Bria și profesorul sărbătorit, Dumitru Stăniloae.

Luînd cuvîntul în deschidere, P. S. Episcop Vasile Tirgovișteanul, vicar patriarhal, a spus printre altele: „Ne-am întrunit în acest cadru festiv, avînd mereu în minte și în suflet cuvîntul Sfîntei Scripturi care spune că atunci cînd un mădular este cînstît, toate măduarele se bucură împreună (1 Corinteni 13, 26). Cînstim pe teologul ortodox român, pe teologul pancreștin, cînstind în această zi întreaga noastră teologie românească.

Pr. prof. Dumitru Radu a prezentat într-o frumoasă cuvîntare „Personalitatea și gîndirea teologică a Părintelui prof. dr. Dumitru Stăniloae, în contextul Ortodoxiei românești”. După prezentarea vieții și activității sărbătoritului, a fost analizată opera sa, expunîndu-se pe scurt cîteva din cele mai reprezentative lucrări ale profesorului octogenar, printre care: „Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama” (Sibiu, 1938);

„Iisus Hristos sau restaurarea omului” (Sibiu, 1943); traduceri din „Filocalia”, „Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene a lui Hristu Andrușo” (Sibiu 1930); „Teologia dogmatică ortodoxă” (3 volume, București 1978); „Teologia morală ortodoxă”, vol. III: Spiritualitatea ortodoxă (București 1981). Lucrările au marcat tot altele etape în opera marelui sărbătorit care a abordat toate capitolele teologiei dogmatice și simbolice. Pr. prof. Dumitru Radu a expus și analizat apoi patru idei — motrice din gândirea teologică a sărbătoritului: Iisus Hristos, adică Fiul lui Dumnezeu întrupat pentru mântuirea noastră; Omul, chipul și asemănarea lui Dumnezeu; Transparența lui Hristos în Biserică, în creație și transparența Bisericii pentru Hristos; Responsabilitatea și coresponsabilitatea creștină.

Pr. prof. dr. Ion Bria a vorbit despre „Semnificația operei pr. prof. dr. Stăniloae în contextul teologiei panortodoxe și ecumeniste”, arătând că, depășind granițele țării, teologia părintelui Stăniloae ocupă un loc de mare importanță în ansamblul teologiei ortodoxe. Ca o recunoaștere a dimensiunilor operei sărbătoritului în contextul teologiei panortodoxe, a menționat faptul că trei facultăți de teologie ortodoxă — din Tesalonica, Paris și Belgrad — i-au acordat titlul de „Doctor honoris causa”, iar Facultatea de teologie evanghelică de la Universitatea din Tübingen i-a acordat premiul „Lukas Leopold”.

Prin viziunea sa creatoare, sărbătoritul așează teologia românească pe locul ei propriu, percepend în inima spiritualității ortodoxe române. Valoarea ecumenică a teologiei sale a fost relevată de pr. prof. Ion Bria în următoarele puncte: 1. Opera sa răspunde nevoii și urgenței de teologie, mai ales pentru spiritualitatea și viața creștină: aceasta impunea o nouă conexiune între teologie și sinergie, căci fără teologie viziunea iconomică este incompletă. 2. Prin opera sa, părintele Stăniloae prezintă o teologie eclesială, a Bisericii, care răspunde mai direct nevoilor Bisericii și reduce în teologia Bisericii mari teme patristice; revelația înseamnă teologie și epifanie; cunoașterea are un caracter personal și spiritual; teologia apofatică este o teologie ascetică; sărbătoritul a redescoperit pentru creștinismul de azi spiritualitatea filocalică. 3. Autorul sărbătorit a dat o mare atenție teologiei populare și a subliniat nevoia unui dialog pastoral înăuntrul Bisericii. 4. A evidențiat hristocentrismul creștin și al lumii. 5. Sărbătoritul este martor și profet în același timp, subliniind că teologia are un rol sacerdotal și prin toate acestea a adus mari servicii teologiei ortodoxe și ecumenismului în general.

După cuvântarea pr. prof. dr. Ion Bria, s-a dat citire unei telegrame omagiale din partea Institutului teologic din Sibiu prin care a fost marcat acest moment aniversar. Au luat apoi cuvântul mai mulți profesori care au omagiat personalitatea sărbătoritului, evidențiind diferite aspecte ale valorii sale opere.

În încheierea festivității, pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae s-a adresat asistenței, mulțumind tuturor pentru participarea la festivitatea aniversării celor 80 ani ai săi. A făcut o succintă trecere în revistă o momentelor mai importante care i-au jalonat viața. Referindu-se, apoi, la dimensiunile teologice ce trebuie să stea la baza pregătirii spirituale a tuturor ortodocșilor români pentru a atinge desăvârșirea, a spus: „Să fiți actuali, dar să rămâneți și tradiționali; să uniți localul cu universalul; să vă explicați localul prin universal și universalul prin local; să fiți dinamici, dar să păstrați statornicia căci numai așa poți fi tu însuși; să uniți cunoașterea cu sentimentul de taină și din aceste opt dimensiuni, patru perechi de paradoxuri, să se imbine octogonul (ziua a opta), care în pictura noastră bisericească înseamnă eternitatea. Să fiți apropiați de poporul nostru, să predicați pe Hristos, să păstrați credința noastră strămoșească, să faceți să strălucească prestigiul neamului nostru, să fie inimile voastre mereu pline de oameni, căci iubirea este temelia păcii de care astăzi lumea are atâtea nevoie”.

În încheierea acestui moment aniversar, P. S. Episcop vicar patriarhal Vasile Tîrgovișteanu a adresat sărbătoritului din partea Prea Fericitului Patriarh Iustin călduroase felicitări și urări de sănătate. (Fl. Roșca).

ANIVERSAREA A 60 ANI DE LA ÎNFIINȚAREA ACADEMIEI DUHOVNICEȘTI „SF. CLIMENT DE OHRIDA” DIN SOFIA

Între 24—28 noiembrie 1983 s-au desfășurat la Sofia festivitățile ocazionate de împlinire a 60 ani de la înființarea Academiei duhovnicești „Sf. Climent de Ohrida” din Sofia. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P. S. Episcop vicar patriarhal Vasile Tîrgovișteanul.

În ziua de 25 noiembrie, P. S. Episcop vicar Vasile Tîrgovișteanul, împreună cu I. P. S. Mitropolit Calinic de Vrața și I. P. S. Arhiepiscop Chiril de Viborg au slujit sfînta liturghie în capela Academiei. La festivitatea ce a urmat, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a vorbit despre legăturile tradiționale dintre Bisericile și școlile teologice române și bulgare. Cu acest prilej, P. S. Episcop vicar Vasile Tîrgovișteanul, împreună cu alți înalți oaspeți prezenți, a fost decorat cu ordinul „Sf. Climent de Ohrida” cl. I.

A doua zi, P. S. Episcop vicar Vasile Tîrgovișteanul a asistat la slujba vecerniei oficiată în biserica românească din Sofia, după care a rostit un cuvînt de învățătură.

Programul a mai cuprins oficierea unor servicii divine la alte biserici și vizitarea unor monumente de artă veche bisericească din Sofia și din împrejurimi. (Fl. Roșca).

VIZITA PASTORULUI PAUL HANSEN DIN DANEMARCA

Între 15—22 octombrie 1983, pastorul Paul Hansen din Danemarca, împreună cu soția, a fost oaspetele Patriarhiei Române. Anterior, între 28 septembrie — 14 octombrie, numitul a fost invitat al Bisericii Evanghelice C. A. din Sibiu.

Ca secretar al Federației Luterane Mondiale pentru Europa din 1964 pînă de curînd, pastorul Hansen a cultivat relații strînse cu Bisericile Ortodoxe și Protestante din Răsărit, cunoscînd bine țările de religie ortodoxă. A vizitat România în numeroase rînduri, prima oară în vara anului 1953 cînd a făcut parte din delegația daneză la Festivalul mondial al tineretului de la București.

Programul recentei vizite a cuprins vizitarea mănăstirilor din Moldova și Bucovina, locașurile de cult și monumentele de artă religioasă din București.

În ziua de 22 octombrie oaspetele împreună cu soția a plecat spre patria sa, exprimîndu-și satisfacția de a fi avut încă odată posibilitatea de a cunoaște și mai bine viața Bisericilor din România și dorința de a continua colaborarea cu Biserica Ortodoxă Română, în calitate de membru în Consiliul relațiilor externe al Bisericii Luterane Daneze. (Fl. Roșca).

DELAGATUL SOCIETĂȚII BIBLICE CANADIENE LA BUCUREȘTI

În zilele de 27—29 octombrie 1983, Biserica Ortodoxă Română a primit vizita Rev. William R. Russel de la Societatea Biblică din Canada, împreună cu soția.

Rev. Russel a fost primit de pr. Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române și de pr. Sabin Verzan, consilier patriarhal, împreună cu care a vizitat tipografia Institutului Biblic. Oaspetele a fost informat asupra posibilităților și capacității de tipărire a acestei tipografii, prezentîndu-i-se exemplare din tipăriturile recente: Biblia, Noul Testament, Psaltire, Apostolul, Mica

Biblie, etc. Rev. Russell a luat cunoștință de diversele stadii în care se află tirajele recente ale Bibliei și de modul de utilizare a mașinilor tipografice procurate prin Societățile Biblice Unite.

În ziua de 28 octombrie oaspetele a vizitat mănăstirea Cernica, unde a avut prilejul să ia contact cu viața monahală din Biserica noastră.

Înainte de plecare, Rev. Russell și soția au rugat să se transmită Prea Fericitului Patriarh Iustin mulțumirile lor pentru posibilitatea oferită de a fi oaspeți ai Bisericii Ortodoxe Române (Fl. Roșca).

ȘTIINȚA ÎN SERVICIUL PĂCII

Academia pontificală de științe din Roma a consacrat în zilele de 12—14 noiembrie 1983 o sesiune specifică problemelor păcii. Printre participanți se numărau savanți din multe țări ale lumii, care în zilele următoare studiaseră pe grupe de lucru aspecte ale cercetării științifice din diferite domenii, menite să contracareze dezvoltarea tehnologică pusă în serviciul războiului. În textul declarației adoptate în plenul adunării s-a precizat că: „Două treimi din omenire trăiește încă în condiții foarte aspre, uneori intolerabile. Indignarea este cu atât mai mare cu cât numai șapte procente din bugetul mondial al înarmărilor ar putea probabil redresa situația. Ravagiile înspăimântătoare ale unui conflict atomic, amenințând întreaga omenire, nu trebuie să camufleze ororile războaielor așa-zise convenționale. În fața unui viitor de temut, am ajuns la concluzia că pericolele imense care apasă asupra omenirii nu vor putea fi înlăturate decât prin acceptarea de către toate națiunile lumii a preceptelor morale care transcend orice sistem și speculație” (L'Osservatore Romano, nr. 47/22 noiembrie 1983, p. 5).

BISERICA EVANGHELICĂ DIN R.D.G. ȘI R.F.G. INSISTĂ PENTRU PACE

Într-o scrisoare comună a Bisericii Evanghelice din R.D.G. și R.F.G., episcopii Johannes Hempel din Dresda și Eduard Lohse din Hanovra apelează la conducerile de stat din Berlin și Bonn pentru ca acestea să intervină pe lângă Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică în vederea unei soluții pașnice în actuala situație internațională. În scrisoarea publicată simultan la 1 septembrie 1983 la Berlin și Hanovra se precizează, printre altele: „La a VI-a Adunare Generală a Consiliului Ecuменic al Bisericilor de la Vancouver am aflat din nou nemijlocit despre puternica dorință de pace și dreptate a popoarelor și Bisericilor. Ne-am dat seama, din nou, că pentru păstrarea păcii și promovarea dreptății cele două state germane poartă o răspundere specială — datorită groaznicilor experiențe din trecut, a poziției lor geografice și a situațiilor politice — care exclude intervenția armelor convenționale și cu atât mai mult a celor atomice... În numele multor creștini din lumea a treia vă rugăm ca resursele materiale și forțele de lucru, eliberate după dezarmarea în vest și în est, să fie folosite pentru înlăturarea sau cel puțin ameliorarea foametei milioane de oameni din aceste țări. Noi ne vom strădui să continuăm și să aprofundăm discuțiile începute cu comunitățile noastre, dialogul dintre Biserică și conducerea respectivă de stat și dintre Biserici. Acum, după întoarcerea de la Vancouver, dorim să aducem această atitudine la cunoștința comunităților noastre”. („Junge Kirche”, nr. 9/1983, p. 499) (G. H.).

CONDUCĂTORI AI BISERICILOR SCOȚIENE AVERTIZEAZĂ ASUPRA „SPIRALEI DISTRUGERII”

50 de prestigioși reprezentanți ai confesiunilor din Scoția au predat reginei Elisabeta II, la reședința Balmoral din Scoția, o scrisoare deschisă în care este criti-

cată vehement politica nucleară a guvernului britanic condus de premierul Margaret Thatcher.

Printre semnatori se numără episcopul anglican de Edingburgh, Alastair Haggart, primat al Bisericii Episcopale, toți episcopii anglicani din Scoția, precum și toți episcopii romano-catolici printre care arhiepiscopul de St. Andrews și Edingburgh, cardinalul Gordon Gray.

În această scrisoare, guvernul conservator din Londra este acuzat că evită o discuție publică serioasă despre staționarea rachetelor americane „Cruise Missile” și caută să minimalizeze intervențiile adversarilor armelor nucleare. „Guvernul — se arată în continuare — nu ia în serios convingerea atât de răspândită că toate eforturile trebuie să fie îndreptate spre o reducere a potențialului militar și nu spre dezvoltarea unor noi sisteme de distrugere. Guvernul trebuie să aplice imediat promisiunea făcută de a pune 0,7% din producția globală britanică la dispoziția ajutorului de dezvoltare, deoarece „foamea omoară ca orice armă”. În loc să ajute săracii din această lume, guvernul contribuie cu enorme mijloace financiare la „spirala distrugerii” („Junge Kirche”, nr. 10/1983, p. 577—578).

BISERICA NORVEGIANĂ CONDAMNĂ STRATEGIA ATOMICĂ A NATO

Biserica norvegiană a luat poziție categorică împotriva armelor atomice. La începutul „zilei Bisericii norvegiene”, episcopul Andreas Aarflot de Oslo a condamnat vehement strategia atomică a NATO. „Un echilibru al groazei nu are nici o justificare etică, fiindcă se bazează pe amenințarea întrebuițării armelor atomice — a spus episcopul în 15 septembrie 1983 la Oslo. Ar fi condamnat să se folosească un asemenea mijloc în vederea apărării păcii”. Totodată, el a cerut comunităților să ia poziție activă pentru pace și dezarmare. Primatul Bisericii norvegiene a subliniat, cu aceeași ocazie, necesitatea scoaterii din sertare a hîrtilor privind luările de poziții ale Bisericii în problema păcii și a dezarmării, atitudini care trebuie puse în practică. Episcopul Aarflot s-a pronunțat pentru mișcarea de luptă pentru pace și a arătat că reprezentanții acesteia sînt foarte importanți în societate și în poziția lor față de politicieni („Junge Kirche”, nr. 10/1983, p. 578). (L. S.).

MARTIN LUTHER ȘI URMĂRILE REFORMEI RELIGIOASE

Cîteva considerații

Evenimentele istorice mai importante, personalitățile culturale sînt omagiate, cinstite așa cum se cuvine. Printre aceste personalități comemorate de toată lumea prin UNESCO s-a înscris și figura celui care a fost Martin Luther (1483—1546), la aniversarea a 500 ani de la naștere. S-a scris enorm despre personalitatea sa și pe măsură ce se descoperă documente necunoscute, se reiau temele și datele controversate, apărînd alte momente favorabile sau denigratoare (Jacques le Goff, *Civillizația Occidentului medieval*, trad. rom., București, 1970, p. 162—166; Johan Huizinga, *Amurgul evului mediu*, București, 1980, p. 233—359). De aceea, nu vom repeta datele știute, ci vom căuta, în măsura posibilităților, să inserăm cauzele care au dus la „momentul Luther”, concepția luterană modificată contestată sau falsificată, interpretată greșit sau chiar „neînțeleasă”. Prereformatorii au avut un crez, Luther l-a adaptat condițiilor istorice de atunci și l-a modelat în spiritul german. (William R. Estep, *The Anabaptist story*, William B. Erdmos Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 1977, p. 72—88, 108—129, 130—149). Ideile sale au fost interpretate chiar și neteologic, născîndu-se o ideologie a reformei și continuînd cu diferite curente așa-zise „teologice” pînă în zilele noastre. Desigur, Luther nu are nici o vină în aria extinsă a denominațiilor creștine actuale, Reforma sa fiind inițial concepută ca o reformă internă a Bisericii apusene.

Lucrarea profesorului și sociologului francez Georges Blond, *Furioșii Domnului. Catolicii și protestanții: patru veacuri de fanatism* (trad. rom., București, 1976, 328 pp.), „o carte de istorie ce dă de gîndit”, dezbate diferitele aspecte ale epocii Reformei și ulterioare ei, pe marginea căreia vom face cîteva considerații. Autorul pleacă de la ideea enunțată în titlu a fanatismului religios definit ca „un zel orb și pasionat care naște din superstiții și provoacă acțiuni ridicele, nedrepte și crude, lipsite nu numai de rușine și fără remușcări, ci chiar izvoditoare ale unui fel de bucurie și de consolare. Fanatismul este deci superstiția în acțiune. El a făcut mai mult rău în lume decît necredința”.

Prefațatorul versiunii românești, Dumitru Almaș, a reușit să sintetizeze mișcările fanatice și să le dea o interpretare reală, ajungînd la concluzia că „obscurantismul naște superstiții, că superstițiile întretin fanatisme, iar fanatisme se traduc în atrocități cărora greu li se mai află scopul...”.

Contestarea Romei este de fapt centrul preocupărilor sociologului francez, pe care o coboară înainte de Martin Luther, rugul lui Jan Hus (1415) fiind un început. Ceva mai tîrziu, Savonarola sau „virtutea fanatică” era admirat atît pentru pregătirea teologică și filozofică, cît și pentru austeritatea vieții sale. Florența era orașul de vis al artei și culturii, iar unul dintre ascultătorii predicatorului era însuși Michelangelo. Ura lui Savonarola împotriva clerului era cultivată de imoralitatea în care acesta se complăcea, iar „cei puternici ai acelor zile n-au luat măsuri după păcatele lor, adică să se pocăiască, ci după patimile lor, adică răzbunîndu-se”. După

chinuri groaznice Savonarola a fost spânzurat și apoi ars pe rug în 1498, împreună cu încă doi prieteni apropiați.

Lupta lui Martin Luther s-a desfășurat între contestație și ruptură. Dacă el ar fi fost ascultat și înțeles și se îndreptau lucrurile, nu s-ar fi ajuns la prăpastia rupturii. Ca și pe alți contestatari ai Bisericii oficiale apusene, pe Luther îl deranja comportamentul nedemn al slujitorilor ei, tolerați fie de autoritățile ecleziastice, fie de cele civile. Nu s-a manifestat numai omul din el, ci teologul, profesorul urmat de ucenicul și adepții săi, dintre care unii prinți și chiar regi. Pe de altă parte, societatea secolului XVI avea alte pretenții, iar universitățile, renașterea și umanismul erau „adevărate pericole” pentru cei lipsiți de vocația preoției și pentru cei interesați (A. Oțetea, *Renașterea și Reforma*, București, 1968). Luther și urmașii săi au creat o nouă doctrină, au lansat restructurarea creștinismului apusean. Cei care nu au înțeles, au declarat război unor principii noi, în loc să se corecteze, și astfel au început contestări doctrinare și rupturi confesionale, episcopii și preoții apuseni simoniaci fiind dați în vileag în fața maselor dornice de noutate, după o epocă medievală întunecată și nesigură a secolelor V—XV.

Cele 95 de teze, precum și explicațiile, scrisorilor către prinții germani au desfășurat în două pentru totdeauna cartea spiritualității apusene. Ceea ce prevăzuse Erasmus de Rotterdam prin „Elogiul nebuniei” înfăptuise Luther prin captivitatea babilonică.

În aceeași perioadă, apare revolta călugărului franciscan Thomas Münzer care arde mănăstiri catolice și conace feudale episcopale, inițiind anabaptismul. G. Blond intitulează sugestiv epoca lui Münzer: „Pirjolul”. El scoate în evidență și unele măsuri ale Romei. Papa Adrian IV interzisese luxul cardinalilor, el însuși fiind exemplu de urmat; a exclus din cler pe cei pătimiși, a scos din mănăstiri pe cei aventurieri introducând practica veche: „ora et labora”. Totul era însă prea târziu. Zarurile fuseseră aruncate. Mai mult, regii „supuși” papei atacă Vaticanul și Europa de apus este mistuită de mișcări și contestații. G. Blond descrie rolul lui Martin Luther, acest gigant al istoriei, în dezlănțuirea furtunii.

Mai multe națiuni sînt zdruncinate de această tulburare, pe care Luther nu a voit-o, de care creștinătatea ar fi fost poate ferită „dacă Roma, pusă în fața unei contestații care dădea de gîndit, s-ar fi arătat mai virtuoasă, mai caritabilă și mai puțin surdă” (p. 126). Luther a fost o consecință a greșelilor Romei față de credincioșii germani, dar nici celelalte popoare n-au stat în expectativă. Este cazul Franței („Torpilarea bunelor intenții”), apoi Elveția („Dictatura lui Calvin”), Mișcarea valdenză și consecințele acesteia, hughenoti, etc. „...Nu trebuie să uităm că Henric IV a fost nevoit să impună edictul (toleranța religioasă) atît parlamentului cît și unei întregi părți a opiniei publice care se revolta numai la ideea libertăților acordate. Cu greu ne putem imagina astăzi că Edictul de la Nantes a marcat un eveniment în istoria lumii: recunoașterea legală, scrisă, oficială a libertății de conștiință a fost o revoluție. Protestantismul era încă denumit erezie, dar ereticii deveneau cetățeni cu drepturi depline. Nu mai trebuie — declara regele pacificator — să existe deosebire între catolici și hughenoti, dar toți vor trebui să se arate buni francezi. Catolicii să-i convertească pe hughenoti prin pilda vieții lor drepte”.

Minunată înțelepciune, dar prea puțin împărtășită. Papa Clement VIII lua cunoștință de textul edictului la cîteva zile după proclamarea lui. „Asta mă răstignește — a spus el. Să-i acorzi oricui libertate de cunoștință este cel mai rău lucru din lume!” Dar cel mai rău lucru era că toată lumea gîndea pe atunci altfel (pp. 199—227).

Marea Britanie n-a putut suporta amestecul în treburile ei interne, politice și bisericești și de aceea și-a organizat Biserica după nevoile specifice credincioșilor ei. Credincioșii și clerul englez nu au creat o Biserică în Anglia, ci Biserica a înțeles glasul rațiunii timpului, rupîndu-se juridic de Roma, dar păstrînd credința universală, organizîndu-se independent, dar recunoscînd celelalte culte (lutherani, calvini, etc.). Bulele și excomunicările au consolidat Biserica Angliei, iar Biserica anglicană a recunoscut forța politică a suveranului englez și nu pe cea a pontifului roman.

Dacă la început popoarele au primit cu entuziasm reformele bisericești preconizate, care vizau mai ales ierarhia, ulterior fenomenul social a luat alte forme. Oamenii nu mai erau robi ai mănăstirilor, dar au devenit muritori de foame pe feudele mai marilor zile. Incepe perioada migrațiilor spre noile continente. Societatea se schimbă, din credincioși oamenii deveneau toleranți sau suspecti. Răsfoind documentele vremii, G. Blond, cu fină ironie, subliniază faptul că în Biserica fără ierarhie s-au cultivat spirite bolnave și revanșarde pe de o parte, pe de altă parte Biserica Romano-catolică a fost zguduită din temelii. În toate epocile am văzut succesiv — arată G. Blond — chiar simultan ceea ce este mai bun și ceea ce este mai rău. E adevărat că, de-a lungul acestor vicisitudini, lupta fratricidă a înscris și a menținut o continuitate funestă. Ea a făcut în parte sterile strădanile reformatorilor catolici și a hrănit tendința veacului luminilor care avea să ducă la prigoana religioasă revoluționară. A fost nevoie de această încercare pentru ca libertatea de conștiință și a cultului să fie înscrisă mai întâi în legi, apoi în fapte (pp. 228—392). După investigații în istoria luptelor de veacuri dintre catolici și protestanți, el conchide: „intoleranța este fără îndoială mai mult sau mai puțin inerentă firii omenestii și poate că vom asista multă vreme la un fanatism... Dar ceea ce este scandalos și neliresc este fanatismul în cazul unor oameni botezați în numele aceluiași Hristos” (p. 324).

Am prezentat cele de mai sus pentru a înțelege mai bine fenomenele așa-zise de criză care afectează de secole „Biserica semper reformanda”, „Ecclesia aggiornata” și „Comunitățile mișcătoare”. Contestările au fost și sînt firești, dar firești ar trebui să fie și îndreptarea și lămurirea lor. Invitația lui Martin Luther de întoarcere la epoca apostolică prinde teren.

Responsabilitatea locală a Bisericii a creat dialogul cu celelalte confesiuni, discuții și înțelegeri între credincioși și teologi cu convingeri religioase diferite. Acel suflu haric „ca toți să fie una” (Ioan 17, 21) prinde contur în inimile sincere și credincioase. Biserica Ortodoxă, avînd contact — prin Consiliul Ecumenic al Bisericilor sau prin dialog direct — cu Bisericile Apusului, nu vine pentru căutarea unității ci vine cu ea, cu Biserica cea una. Aici este marea taină a universalității credinței în Hristos. Ea nu a schimbat o concepție filozofică sau religioasă, ci a oferit credincioșilor harul cel mîntuitor, „fiindcă Hristos același este ieri, astăzi și în veci” (Evrei 13, 8). Evanghelia nu evoluează, nu se transformă, ci se adaptează condițiilor istorice și modelează, schimbă, curăță și întărește conștiința credincioșilor.

Orice concepție religioasă sau de altă natură care practică fanatismul, crima, ura și egoismul provine de la vrăjmașul vieții, diavolul (Ioan 8, 44) sau mărturiile sale, idolii (Ieșirea 20). Adevărata credință se verifică prin Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească, dar și prin credincioșii ei, trăitori ai credinței, prin fapte bune și dragoste față de aproapele. Vrednici de luat în seamă sînt „cei curați cu inima” (Matei 5, 8) și „nevinovați în cuget” (Psalm 15, 2—5), cei care credința și-au păzit, vocația și-au desăvîrșit (II Timotei 4, 7). Pentru aceasta trebuie cercetat sfîrșitul lor și să le urmărim credința (Evrei 13, 7) cea lucrătoare prin dragoste (Galateni 5, 6). Noi credem cu adevărat în descoperirea lui Dumnezeu (Galateni 3, 23; Romani 16, 25) și „căutăm să trăim cinstit nu numai înaintea lui Dumnezeu, ci și înaintea oamenilor” (II Corinteni 8, 21), ca văzînd ei faptele noastre cele bune să ne urmeze credința (Matei 5, 16).

Diac. conf. PETRE I. DAVID

VIAȚA BISERICĂȘCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

SĂRBĂTORILE DE IARNĂ LA CENTRUL EPARHIAL

Nașterea Domnului, acest luminos praznic al lumii creștine, a fost sărbătorit și în anul 1983 potrivit strămoșeștilor noastre tradiții creștinești și românești. Încă înainte de ziua propriu-zisă a sărbătorii au avut loc în eparhie manifestări îndătinate între care colindele au constituit elementul mereu proaspăt al acestora.

În catedrala mitropolitană din Timișoara o corală a preoților a prezentat un concert de colinzi la vecernia din ziua de duminică 18 decembrie, în prezentarea protopopului Cornel Pleșu; duminica următoare, 25 decembrie — în ziua praznicului — un alt concert a fost oferit de formația mixtă a corului catedralei, prezentarea fiindă făcută de preotul Jivoin Forga, iar a doua zi, în 26 decembrie, un alt concert a fost susținut de formația bărbătească a acestui cor, prezentator fiind preotul Vasile Secheres, inspector eparhial.

Potrivit tradiției, în ajunul Crăciunului, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei înconjurați de colaboratorii de la Centrul eparhial au primit colindătorii de la parohiile din orașul de reședință care, însoțiți de preoții lor, au venit să-și vestească colindul „sfint și bun”.

Participarea credincioșilor a fost numeroasă la sfintele slujbe oficiate de cei doi ierarhi în zilele praznicului, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae slujind și predicind în 25 decembrie și la Anul Nou la catedrala mitropolitană, iar Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul în biserica din Timișoara IV, în prima zi de Crăciun, iar la Caransebeș a doua zi.

La sediul eparhiei au avut loc două îndătinate recepții la care, pe lângă cei doi ierarhi și personalul Centrului eparhial, au luat parte reprezentanții celorlalte culte, preoți, credincioși și corul catedralei care a intonat cîteva colinde mult gustate de ascultători.

În ziua Crăciunului, după sfinta liturghie, în cadrul recepției a vorbit în numele clerului și credincioșilor, preotul Ioan Olaru de la parohia Timișoara IV, iar din partea celorlalte culte Mgr. Sebastian Kräuter, noul conducător al protopopiatului romano-catolic din Timișoara.

La Anul Nou, cuvîntul de salut al credincioșilor a fost rostit de dl. ing. Teodor Vereș de la Centrul eparhial, iar în numele celorlalte culte s-a adresat celor prezenți preotul Vladimir Marcovici, conducătorul Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara.

Tuturor, le-a răspuns cu multă căldură Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae și le-a adresat potrivite urări de mult bine și prosperitate pentru mărirea lui Dumnezeu și pace pe pămînt.

DISTINCȚII BISERICEȘTI

Pentru merite deosebite în activitatea desfășurată în ogorul Bisericii noastre, cu prilejul sărbătorilor Crăciunului și Anului Nou, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a distins pe următorii preoți din cuprinsul Arhidiecezei:

- Ioan Brînzei, preot la parohia Lovrin, protopopiatul Timișoara;
- Ioan Bugariu, preot la parohia Albina, protopopiatul Timișoara;

- *Lazăr Magheș*, preot la parohia Borlova, protopopiatul Caransebeș;
- *Petru Biriș*, preot la parohia Jena, protopopiatul Lugoj;
- *Nicole Blajovan*, preot la parohia Hodoș, protopopiatul Lugoj;
- *Teodor Cocoreanu*, preot la parohia Topolvățul Mare, protopopiatul Lugoj;
- *Constantin Grozăvescu*, preot la parohia Mehadia, protopopiatul Caransebeș;

CONSFĂTUIRI ALE PERSONALULUI DE CONDUCERE DIN EPARHIE

La fel ca în anii precedenți, prima lună a anului 1984 a fost marcată de întruniri ale personalului cu munci de răspundere de la Centrul eparhial, a protopopilor, misionarilor protopești și a altor factori de conducere de la protopopiate și Seminarul teologic din Caransebeș. În prima consfătuire, din 18 ianuarie, s-a procedat la analiza muncii desfășurate de misionarii protopești în anul 1983, evaluându-se și concluziile ce se desprind din activitatea pastoral-misionară a tuturor preoților eparhiei.

Cea de a doua consfătuire, din 19 ianuarie, a avut pe ordinea de zi probleme de ordin economic, măsuri de îmbunătățire a activității preoților, comunicări și îndrumări.

FILĂ ÎN CRONICA ECUMENISMULUI LOCAL

În toamna anului ce s-a încheiat de curind, clerul și credincioșii romano-catolici din Banat și-au dobândit legiuitul conducător în persoana Mgr. Sebastian Kräuter numit în postul de protopop al protopopiatului central romano-catolic din Timișoara.

Instalarea solemnă în acest important post a avut loc în domul din Timișoara, duminică, 20 noiembrie 1983, în cadrul serviciului divin. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului a fost reprezentat la această solemnitate de către preoții Ilie Maier, vicar administrativ și Petru Dorobanțu consilier cultural. Au fost prezenți și reprezentanții altor culte din Timișoara.

În ziua de 9 decembrie 1983 Mgr. Sebastian Kräuter, însoțit de Mgr. Ferdinand Csiza, a făcut o vizită protocolară Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae. Au fost de față preoții Petru Dorobanțu, consilier și Ioan Popeți, secretar eparhial.

Praznicul Nașterii Domnului apoi, a fost un alt binevenit prilej de cunoaștere a părintelui Kräuter când, cu ocazia îndătinății recepții oferite la reședința mitropolitană, distinsul cleric a vorbit în numele tuturor cultelor din oraș exprimând emoționante nădejdi de cooperare ecumenică pentru mai binele tuturor și pace în lume.

Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit a adresat monsignorului Kräuter alege urări pentru o cât mai frumoasă și rodnică activitate în noua sa misiune și l-a asigurat de frățescă și sinceră prețuire.

HRAMUL CATEDRALEI MITROPOLITANE

Numeroși credincioși ai orașului de reședință au participat și în acest an la prăznuirea Sfinților Trei Ierarhi, hramul catedralei mitropolitane. Sărbătoarea din ziua de luni 30 ianuarie a fost marcată de liturghia arhierască oficiată de Întîistătătorul eparhiei, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, în fruntea unui sobor de opt preoți și patru diaconi.

Predica rostită cu acest prilej de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a făcut o scurtă incursiune în istoria Bisericii primelor veacuri, accentuând noutatea doctrinei creștine în mediul sclavagist al lumii antice, rolul și importanța Sfinților Trei Ierarhi în societatea vremii lor, prin exemplul vieții personale și așezămintele de

asistență socială create de ei, ce stau la baza tuturor realizărilor bisericești ulterioare.

După oficierea sfintei liturghii a urmat îndătinata rânduială a sfințirii prinoase-lor și împărțirea anaforei de către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, timp în care corul catedralei a intonat un buchet de melodii religioase selecționate pentru această sărbătoare.

DATINILE DE CRĂCIUN LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBES

Duminică, 11 decembrie 1983, în sala festivă a Seminarului, corul elevilor seminarisți, instruit și dirijat de pr. prof. Nicolae Belean a prezentat tradiționalul concert de colinde. Cuvîntul introductiv și prezentarea programului a fost făcută de pr. prof. Sorin Cosma.

Au luat parte, pe lîngă credincioșii și preoții parohi, și reprezentanți ai cultelor din localitate.

Îmbogățit în acest an, repertoriul a cuprins mai multe colinde armonizate pentru cor bărbătesc, cu păstrarea liniei melodice originare și folclorice din specificul colindelor respective.

Luînd parte ca delegat al Centrului Arhiepiscopesc Timișara, P. On. Părinte vicar administrativ Ilie Maier, a transmis arhierestile binecuvîntări ale Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit Nicolae, felicitînd efectivul școlii pentru buna reușită a concertului. A salutat prezența părinților parohi și a reprezentanților cultelor religioase din localitate, ca expresie a bunelor relații statornicite de-a lungul timpului între toți închinătorii Domnului de pe aceste meleaguri și a transmis tuturor participanților urări, sărbători fericite și un An Nou cu rodnice împliniri în activitatea fiecăruia spre continua dezvoltare a patriei și bunăstarea vieții pe pămînt.

Duminica următoare a avut loc în aceeași sală festivă îndătinata prezentare a pisei „Vifleemul” de Victor Ioan Popa și tradiționalul Plugușor, interpretate de elevii școlii pregătiți sub îndrumarea pr. prof. Nicolae Morar, partea muzicală de colinde fiind asigurată de corul elevilor seminarisți.

Din partea Centrului Arhiepiscopesc Timișoara a participat P. On. Părinte vicar administrativ Ilie Maier. Au fost de față profesorii activi și pensionari, preoții parohi și reprezentanți ai cultelor religioase, credincioși bisericieni din localitate.

ANIVERSAREA UNIRII PRINCIPATELOR LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBES

Actul istoric de la 24 ianuarie 1859, Unirea Principatelor, prin care au fost desființate hotarele politice ce despărțiseră pe românii de la nord și sud de Milcov și de la a cărui înfăptuire s-au împlinit 125 de ani a fost sărbătorită într-o atmosferă festivă, de reală trăire și manifestare a înaltului simțămînt patriotic. În cadrul aniversării, Diac. prof. Ionel Popescu a conferențiat despre însemnătatea actului istoric de la 24 ianuarie 1859, subliniînd lupta dusă de întregul popor pentru realizarea acestei uniri, la care și-au adus contribuția și clerul, credincioșii și cinul monahal al Bisericii Ortodoxe Române. A făcut apoi legătura cu evenimentele premergătoare Unirii, începînd cu unirea lui Mihai Viteazul de la 1600, revoluția lui Tudor Vladimirescu de la 1821 și revoluția de la 1848, precum și cu cele care au urmat: războiul de independență de la 1877, unirea Transilvaniei cu patria mamă de la 1 decembrie 1918, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, încheind cu Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din 21 octombrie 1948. Pe tot parcursul conferinței au fost prezentate diapozitive cu imagini din amintitele evenimente istorice de seamă ale poporului nostru, iar elevii

au recitat poezii ca „Zăpada de aur” de Florin Constantinescu, „1859” de Gheorghe Pituț, „1859” de Petru Ghelmez și au intonat cîntece patriotice dintre care notăm: „Tricolorul”, „Tu, Ardeal”, „Cîntecul lui Moș Ion Roată”, „Hora Unirii”.

Serbarea a avut un vibrant ecou în stimularea simțămîntelor patriotice și de vrednică cinstire a înaintașilor pentru toți participanții.

SERBAREA SFINȚILOR TREI IERARHI — PATRONII SEMINARULUI TEOLOGIC DIN CARANSEBEȘ

În ziua de luni — 30 ianuarie 1984 la sediul Seminarului teologic din Caransebeș a avut loc serbarea închinată Sfinților Trei Ierarhi — patronii școlii, la care, pe lângă profesorii și elevii seminaristi, au participat P. S. Gherasim Hunedoreanul Arhiepiscop vicar al Episcopiei Aradului, P. On. Părinte vicar Ilie Maier de la Centrul Arhiepiscopesc din Timișoara, P. On. Părinte consilier Iacob Bupte și P. On. Părinte Arhid. Teodor Babuția de la Arad, ca delegați ai Î. P. S. Părinte Mitropolit Nicolae al Banatului, preoți și foști profesori ai seminarului, reprezentanți ai celorlalte culte și credincioși din localitate.

Prăznuirea patronilor școlii a început cu oficierea liturghiei arhieresti la biserica seminarului de către P. S. Gherasim Hunedoreanul și un sobor de preoți și diaconi dintre profesorii clerici ai școlii. În cadrul sfintei liturghii predica a fost rostită la momentul potrivit de către duhovnicul școlii preot prof. Vasile Itineanu, care a scos în evidență calitățile sacerdotale și sociale ce au împodobit viața și activitatea sfinților prăznuți — modele vrednice de urmat, atât pentru slujitori, cît și pentru cei ce se pregătesc să devină preoți.

După împărțirea anaforei, pentru toți cei prezenți și în cinstea Sfinților Trei Ierarhi, în sala festivă a seminarului, elevii școlii sub îndrumarea și conducerea preoților profesori Sorin Cosma și Nicolae Belean au prezentat un program alcătuit din intonarea unor imne religioase închinare celor trei mari dascăli și ierarhi, declamarea unor poezii din lirica Sfîntului Grigore de Nazianz și citirea unor texte din operele sfinților părinți sîrbătoriți. De asemenea, dl. profesor Valer Bel a prezentat o conferință intitulată „Teologie și slujire la Sfinții Trei Ierarhi”, în care — după ce a schițat pe scurt situația și condițiile epocii în care au trăit și activat sfinții prăznuți, a scos în evidență contribuția excepțională pe care aceștia au avut-o, atât în aprofundarea, formularea și apărarea dreptei credinței, cît și la elaborarea unei teologii a slujirii care în concepția lor nu poate fi despărțită de pastorație și de slujirea omului-teolog, păstor și cetățean, constituind dimensiuni indispensabile și inseparabile în formația și slujirea preotească.

La sfîrșit, Prea Sfințitul Gherasim a rostit un cuvînt de povăț și edificatoare îndrumări pentru profesori și elevi deopotrivă, împărțînd arhieresti binecuvîntări tuturor celor de față.

Ziua s-a încheiat cu o agapă oferită tuturor participanților în sufrageria școlii.

CONSĂTUIREA CU PĂRINȚII ELEVILOR ȘI PREOȚII PAROHII LA SEMINARUL TEOLOGIC DIN CARANSEBES

Duminică 5 februarie 1984, la sediul Seminarului teologic din Caransebeș a avut loc consfătuirea anuală cu părinții elevilor și preoții parohi care i-au recomandat pentru a urma cursurile seminareale.

Programul a început cu oficierea slujbei Te-Deumului la paraclisul școlii de către un sobor alcătuit din P. On. Părinte vicar administrativ Ilie Maier de la Centrul Arhiepiscopesc Timișoara, P. On. Părinte vicar administrativ Flor Teodorescu de la Centrul Eparhial Arad, dr. prof. Trăilă Gherga, directorul seminarului, diac.

prof. Ionel Popescu și diac. pedagog Aurel Dehelean, în prezența Prea Sfințitului Episcop vicar Timotei Lugojanul, a profesorilor și elevilor seminariști, a părinților acestora și a preoților parohi. La sfârșitul slujbei a fost rostit polihroniul pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustin, pentru conducătorii țării, ierarhii oblăduitori ai seminarului și pentru toți cei prezenți, după care P. S. Sa, întâmpinând pe invitați cu un cuvânt de bun venit, a vorbit despre rostul întâlnirii tuturor factorilor coresponsabili implicați în procesul de instrucție și educație a elevilor seminariști.

A urmat apoi ședința propriu-zisă în sala festivă a seminarului unde pr. prof. Trăilă Ghergha, directorul școlii a prezentat o expunere generală asupra condițiilor optime create pentru buna desfășurare a întregii activități din școală, precum și unele probleme ce confruntă școala în procesul instructiv-educativ. A solicitat factorilor coresponsabili sprijinul, înțelegerea și colaborarea cuvenită în formarea integrală a viitorilor preoți și buni cetățeni ai patriei noastre.

După expunerea directorului, părinții elevilor și preoții parohi au fost invitați în sălile de clasă, unde profesorii diriginți au prezentat situația la învățătură și purtare pentru fiecare elev în parte.

PARTICIPARE LA COMEMORAREA MITROPOLITULUI ANDREI ȘAGUNA

Împlinirea în anul 1983 a 110 ani de la trecerea la cele veșnice a regretatului mitropolit Andrei Șaguna, iar în anul 1984 a 175 ani de la nașterea sa a fost marcată într-un mod deosebit de către Mitropolia Ardealului printr-un simpozion de comemorări ținute la Institutul teologic universitar din Sibiu. Desfășurat în ziua de 31 ianuarie, simpozionul s-a ținut sub patronajul Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Antonie al Ardealului, care, după cuvântul rectorului institutului arhid. dr. Constantin Voicu, a susținut și tema inaugurală ce constituise în același timp genericul lucrărilor: „Momentul Șaguna în istoria Transilvaniei”. Comunicările au fost prezentate de ierarhii prezenți, profesori de teologie și istorici și cercetători ai trecutului românesc, care au pus în evidență diferitele aspecte ale activității celui care s-a distins și impus cu pregnanță în conștiința Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania.

Cu prilejul respectiv, Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul a prezentat contribuția intitulată: „Mitropolitul Andrei Șaguna în cronica bisericească a Banatului”, subliniind legăturile marelui ierarh cu acest colț de țară.

ÎN MEMORIAM

În ziua de 20 decembrie 1983 a adormit întru Domnul preotul iconom stavrofor Ștefan Tereteanu, în vîrstă de 78 ani.

S-a născut la 1 februarie 1905 în comuna Pecica, jud. Arad, dintr-o familie de țărani. A urmat ciclul elementar în comuna natală apoi cursurile învățămîntului mediu și de specialitate la Lipova și Cluj, pe care le-a absolvit în anul 1924 devenind contabil expert. Vocația preoțească i-a orientat pașii spre Academia teologică din Arad, unde a studiat între anii 1926—1930. Imediat după absolvirea Academiei teologice s-a căsătorit și a fost hirotonit preot pe seama parohiei Voiteg din protopopiatul Deta, unde a funcționat timp de 10 ani. În anul 1940 a fost transferat la Timișoara, în funcția de contabil șef la Centrul eparhial, contribuind cu abnegație și întreaga capacitate de muncă la construirea catedralei mitropolitane.

În cursul vieții a mai exercitat și alte atribuții, ultima dintre ele fiind cea de revizor contabil la Centrul eparhial, după care a fost pensionat.

Pentru îndelungata și fructuoasă activitate desfășurată în cadrul Arhidiecezei noastre, pentru dăruirea, onestitatea și modestia sa a fost distins și hirotosit iconom stavrofor.

Osemintele regretatului preot Ștefan Tereteanu au fost depuse în biserica parohială din Timișoara III, iar serviciul religios al prohodului a fost oficiat în ziua de 22 decembrie de un sobor de cinci preoți și un diacon, în prezența unei numeroase asistențe în frunte cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. Necrologul rostit de preotul Aurel Sas a reliefat meritele și realizările defunctului, bunătatea și noblețea sa suflătească.

Sicriul cu trupul neînsuflețit al celui ce a fost preotul Ștefan Tereteanu a fost înhumat în cimitirul parohial din str. Cosminului.

Redacția

EPISCOPIA ARADULUI ȘI HUNEDOAREI

MISIUNI ȘI SLUJIRI ARHIEREȘTI

Din încredințarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul a descins în unele parohii, săvârșind sfânta liturghie și alte servicii religioase, cu care prilej s-a întreținut cu preoții și credincioșii respectivi.

Astfel, duminică 4 decembrie 1983, P. S. Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul a descins în parohia Arad — Grădiște, protopopiatul Arad. În cadrul sfintei liturghii a fost hirotonit întru diacon Ioan Măcean, absolvent al Seminarului teologic din Caransebeș. La priceasnă a predicat P. On. părinte Flor Teodorescu, vicar administrativ, despre rolul credinței și faptelor bune în procesul mântuirii.

La sfârșitul sfintei liturghii, P. S. Arhiepiscop vicar a adresat credincioșilor un cuvânt de învățătură însoțit de îndemnuri stăruitoare pentru păstrarea unității de credință ortodoxă și respectarea poruncilor Bisericii și a legilor țării. În numele soborului de preoți și a credincioșilor prezenți în număr impresionant a mulțumit preotul paroh Viorel Merlușcă, asigurând că îndemnul părintești adresate de P. S. Sa vor fi permanente la inima și sufletul întregii parohii.

Duminică 18 decembrie 1983, P. S. Arhiepiscop vicar a poposit în parohia Măderat din protopopiatul Lipova, săvârșind o liturghie arhiepiscopală în cadrul căreia a hirotonit întru preot pe diaconul Alexa Birău, pe seama parohiei Iercoșeni din protopopiatul Ineu.

La sfârșitul sfintei liturghii, parohul locului Nicandru Cuțaru a prezentat un raport privind activitatea pastorală, misionară și economică desfășurată timp de aproape șase ani de când funcționează acolo. În sectorul administrativ — gospodăresc se remarcă amenajările la noua casă parohială, construirea unor anexe și împrejmuirea cimitirului parohial.

Pentru activitatea sa meritorie, preotul Nicandru Cuțaru a fost hirotesit sachelar. Cu același prilej, au fost hirotesii întru iconom-stavrofori preoții Tiberiu Dirlea — pensionar și Mihai Pavel de la parohia Șiria.

În cuvântul de învățătură, P. S. Sa s-a referit la pericopa evanghelică a zilei, insistând asupra sensului expresiei: „popor ales” și „seminția lui Avraam” și subliniind faptul că și poporul român este un popor ales, singurul care s-a creștinat odată cu formarea sa.

P. On. Părinte Vitalie Pereteatcu, protopopul Lipovei, a mulțumit Prea Sfinției Sale pentru că a descins în parohia respectivă. Agapa frățească oferită la casa parohială a fost încă un bun prilej pentru ca P. S. Sa să se întrețină cu credincioșii care au intonat vechi și frumoase colinde tradiționale.

În ziua de 31 decembrie 1983, P. S. Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul a oficiat vecernia cu litie în parohia Arad — Micălaca Veche, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. În cuvântul de zidire sufletească, P. S. Sa a subliniat rostul bilanțului duhovnicesc, împreună cu cel material, pentru anul încheiat, ambele fiind necesare în realizarea unui progres general. A îndemnat pe cei prezenți să-și facă un plan de făgăduințe pe care — îndeplinindu-l cu sfințenie, vor avea alese bucurii duhovnicești.

În timpul miruirii credincioșilor, corul parohial a prezentat un buchet de colinde tradiționale.

Simbătă 7 ianuarie 1984 — sărbătoarea „Sf. Prooroc Ioan Botezătorul” — P. S. Arhieru vicar Gherasim Hunedoreanul a săvârșit sfânta liturghie arhierescă în fruntea unui sobor de preoți și diaconi în parohia Arad — Bujac păstorită de preotul Gheorghe Popovici. P. S. Sa a rostit un frumos cuvânt de învățătură în legătură cu însemnătatea sărbătorii, îndemnând credincioșii la păstrarea dreptei credințe.

În după-amiaza aceleiași zile, P. S. Sa a săvârșit vecernia cu litie în biserica „Sf. Împărați Constantin și Elena” din Hunedoara, preoți parohiali fiind Miron Stăncu și Ștefan Simulescu.

În cuvîntul de învățătură, P. S. Sa a împărtășit celor prezenți bucuriile duhovnicești ale praznicelor împărătești. A stăruit asupra faptului că este o obligație morală a fiecăruia să-și facă datoria la locul său de muncă, contribuind la pacea lumii.

Pentru activitatea rodnică desfășurată, P. S. Sa a hirotesit întru iconomi-stavrofori pe preoții Adrian Botiș și Viorel Suciu — ambii pensionați, precum și pe preotul Ieronim Rudeanu.

În ziua de 8 ianuarie, P. S. Sa a oficiat sfânta liturghie în biserica „Sf. Nicolae” din Deva I, în fruntea unui sobor de preoți și diaconi din care nu au lipsit preoții parohiali Nicolae German și Arsenie Crișan.

Preotul Nicolae Gherman a prezentat un raport privind stadiul lucrărilor de pictură ce se execută la biserică.

În cuvîntul de învățătură, P. S. Sa a vorbit mulțimii credincioșilor prezenți despre însemnătatea picturii bisericești, îndemnând pe credincioși la rugăciune și muncă cinstită, la eforturi comune pentru realizarea păcii și bune înțelegeri între oameni și popoare.

Cu acest prilej, pentru strădaniile depuse pe plan bisericesc, preotului Ștefan Czeteni de la parohia Bircea Mare i s-a oferit distincția de iconom. În numele soborului de preoți și a credincioșilor a mulțumit P. On. Părinte Alexandru Hotăran protopopul Devei.

DE CRĂCIUN ȘI ANUL NOU

Potrivit datinilor străvechi, praznicul Nașterii Domnului a fost anticipat și anul acesta cu multe zile înainte prin colindele prevestitoare mării sărbători a păcii. Astfel, în seara zilei de duminică 18 decembrie, după slujba vecerniei oficiată de Prea Sfințitul Arhieru vicar Gherasim Hunedoreanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, corul catedral din orașul de reședință al Eparhiei a susținut un frumos program de colinde, în fața unui mare număr de credincioși, prezentarea colindelor fiind făcută de P. On. Părinte vicar administrativ Flor Teodorescu.

În seara de Ajun, 24 decembrie, grupuri de credincioși au intonat colinde și au prezentat ierarhilor bunele urări de sfintele sărbători. La felicitările prezentate cu acest prilej a răspuns P. S. Arhieru vicar Gherasim Hunedoreanul, oferind colindătorilor îndătinătele daruri de Crăciun.

În prima zi a praznicului, P. S. Arhieru vicar Gherasim Hunedoreanul a oficiat sfânta liturghie în catedrala episcopală, rostind și cuvîntul de învățătură.

La Anul Nou, preoții de la parohiile din Arad și din împrejurimi, împreună cu ostenitorii Centrului eparhial și alți oaspeți au venit să prezinte Prea Sfințitului Arhieru vicar Gherasim Hunedoreanul bunele lor urări de sănătate, fericire și vrednice înfăptuiri. În numele celor prezenți a vorbit P. On. Părinte vicar administrativ Flor Teodorescu. Răspunzînd, P. S. Arhieru vicar a îndemnat pe cei prezenți la păstrarea și întărirea unității de credință și a mulțumit pentru bunele urări, împărțînd tuturor arhieresti binecuvîntări și urîndu-le un an nou fericit și plin de roade duhovnicești.

NOI SLUJITORI AI SFINTELOR ALTARE

Pentru completarea unora dintre parohiile rămase vacante prin pensionarea sau transferarea unor preoți, precum și pentru a răspunde nevoilor duhovnicești ale credincioșilor, din încredințarea Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului și prin numirea făcută de Consiliul Eparhial, au primit darul hirotoniei noi candidați la preotie. Aceștia și-au făcut în prealabil pregătirea necesară la Seminarul teologic din Caransebeș:

1. *Ioan David*, hirotonit întru diacon în 26 noiembrie 1983, iar preot în 27 noiembrie, pe seama parohiei Dumbrava, protopopiatul Brad;

2. *Ioan Măcean*, hirotonit diacon în 4 decembrie 1983, iar preot în 6 decembrie, pe seama parohiei Minișul de Sus, protopopiatul Ineu;

3. *Alexa Birău*, hirotonit diacon în ziua de 6 decembrie, respectiv preot în 18 decembrie 1983, pe seama parohiei Iercoșeni, protopopiatul Ineu;

4. *Mircea Sturza*, hirotonit întru diacon în ziua de 25 decembrie, iar preot a doua zi 26 decembrie 1983, pe seama parohiei Visca, protopopiatul Deva.

După efectuarea practicii liturgice și administrative la catedrala episcopală și cancelaria eparhială, Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul a dat fiecăruia dintre noii hirotoniți îndrumări și povești duhovnicești în vederea îndeplinirii corecte a misiunii încredințate de a sluji lui Dumnezeu și oamenilor. Numiții au fost apoi instalați de către protopopi în parohiile respective.

CONSĂTUIRE DE LUCRU LA CENTRUL EPARHIAL

În 12 ianuarie 1984 a avut loc la Centrul eparhial consfătuirea de lucru cu protopopii, misionarii protopopești și personalul administrativ de la cancelariile protopopești, sub președinția Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Banatului, de față fiind și Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul.

Referindu-se la ordinea de zi, Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a subliniat însemnătatea problemelor ce urmează a fi dezbătute pentru bunul mers al eparhiei.

După analizarea întregii activități depuse pe multiple planuri în cadrul eparhiei, s-a făcut notarea administrativă a preoților pe anul 1983, în conformitate cu dispozițiile statutare și reglementare. Au fost apoi prelucrate ordine și circulare ale forurilor superioare.

A urmat consfătuirea cu misionarii protopopești. Înalț Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a subliniat că misionarii sînt colaboratorii imediați ai protopopilor, avînd îndatorirea de a fi sfătuitori ai preoților pe care să-i îndrume în desfășurarea cu înalt simț de răspundere a activității pastoral-misionare în mijlocul credincioșilor.

Consfătuirea a prilejuit o participare activă la discuții, punîndu-se în evidență și de data aceasta interesul deosebit al tuturor pentru rezolvarea problemelor eparhiei.

În încheiere, Prea Sfințitul Arhiepiscop vicar Gherasim Hunedoreanul a mulțumit Înalț Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru participarea și sprijinul acordat în rezolvarea tuturor problemelor eparhiei, pe întreaga perioadă de indisponibilitate a Prea Sfințitului Episcop Visarion al Aradului. A mulțumit de asemenea tuturor celor prezenți pentru aportul adus în cadrul dezbaterilor.

EXAMEN DE CAPACITATE PREOTEASCĂ

Cea de a doua sesiune a examenelor de capacitate preotească din anul 1983 s-a ținut în zilele de 7 și 8 decembrie la Centrul eparhial din Arad, pentru întreaga Mitropolie a Banatului. S-au prezentat 15 candidați, din care șase aparținând Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și nouă Episcopiei Aradului.

În prima zi au avut loc probele scrise.

În ziua de 8 decembrie, Prea Sfințitul Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul și membrii permanenței Consiliului Eparhial au făcut o călduroasă primire. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de Prea Sfințitul Episcop vicar Timotei Lugojanul, care au sosit pentru probele orale ale examenului.

În cuvîntul de deschidere, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a subliniat importanța examenului, arătînd că absolvirea unei școli teologice nu înseamnă întreruperea studiului și preocupărilor intelectuale, urînd succes candidaților prezenți.

După terminarea examenului, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit a adresat celor ce au promovat cuvinte de felicitare pentru rezultatele obținute, iar pe cei care nu au fost la înălțimea așteptărilor i-a povățuit să se pregătească serios în vederea reușitei. A împărtășit tuturor deopotrivă îndemnuri părintești și folositoare povești duhovnicești în viitoarea lor activitate preotească.

În încheiere, Prea Sfințitul Arhiereu vicar Gherasim Hunedoreanul a mulțumit Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae pentru binevoitoarea prezență și prezidarea examenului.

TRECUȚI LA CELE VEȘNICE

În ziua de 12 ianuarie 1984 s-a stins din viață *preotul iconom Teodor Rusu*, în vîrstă de 78 ani.

S-a născut la 24 iunie 1906 în comuna Sălăgeni din județul Arad, unde a urmat și ciclul elementar. S-a înscris, apoi, la Liceul „Avram Iancu” din orașul Brad. Dînd curs unei tainice chemări interioare a urmat ulterior cursurile Academiei teologice din Arad.

În anul 1929, după terminarea studiilor teologice, a fost hirotonit preot pe seama parohiei Neagra din protopopiatul Ineu, unde a păstorit pînă în anul 1940 cînd a fost transferat în comuna natală, funcționînd pînă în anul 1972 cînd a fost pensionat.

Pentru rodnică activitate pastorală și misionară și pentru neobosită strădanie întru zidirea sufletească a credincioșilor săi, preotul Teodor Rusu a fost distins cu rangul de iconom.

Slujba înmormîntării a fost oficiată în biserica din parohia Sebiș, protopopiatul Ineu, în ziua de 15 ianuarie 1984, de un sobor de preoți în frunte cu protopopul locului Ioan Brădean. Despre viața și activitatea preotului defunct au vorbit P. On. Părinte Ioan Brădean, protopopul Inelui și preoții Ionel Oprea din Sebiș și Pavel Dan din Ineu.

Trupul neînsuflețit al preotului Teodor Rusu a fost înhumat în cimitirul din Sebiș, fiind plîns și regretat de familie și de cei care l-au cunoscut.

Redacția

Nesțor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, *Scriseri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în secolul XVII — izvoare, traduceri, circulație* (teză de doctorat), extras din revista „Mitropolia Olteniei”, nr. 1—2, 3—4, 5—6/1983, Craiova, 1983, 447 pp. + 16 plămșe.

Numeroase eseuri și prețioase volume, mărturii înnoite ale unui proces de personalizare, anunțau această carte masivă și frumoasă, impunătoare și solemnă, o carte în ținută de sărbătoare.

De aproape trei decenii, I. P. S. Sa cercetează, comentează și publică aspecte din valorile literaturii patristice, culegînd cu sîrg fructele gîndirii umane din epoca de aur a Bisericii. Cu fiecare lucrare autorul cîștigă noi valențe, stilul — suple și limpezime, conținutul — extindere și adîncime, o cercetare exhaustivă a izvoarelor și o meticuloasă interpretare a lor. Întreg acest efort a ținut parcă realizarea valoroasei lucrări de care ne ocupăm, prezentată ca teză de doctorat și susținută în 9 aprilie 1983, la Institutul teologic universitar din București. Nu putem rezuma, în acest spațiu, pentru informația cititorilor care n-au ajuns încă în posesia cărții, vastul și variatul material tratat în cele peste 400 pagini. Notăm totuși schematic, titluri și texte, note și comentarii, unele aprecieri proprii ale autorului sau întemeiate pe scrieri de certă autoritate teologică. Este o lucrare de erudiție asupra literaturii vechi, care reflectă permanente ale etnicității și unității noastre naționale.

Într-o substanțială introducere, autorul conturează valoarea Sfinților Părinți, acești „cugetători de Dumnezeu”, și a scrierilor prin care au continuat moștenirea apostolică, au definit-o și au dezvoltat-o în profunzime și extensiune. Autorul prefigurează și problemele lucrării: primele scrieri patristice folosite sau elaborate în literatura Bisericii „Străromâne și Române”; rolul lor în viața creștină și în evoluția culturii în Biserica noastră; circulația

scrierilor patristice în spațiul pontico-danubiano-carpatic și în Bisericile surori și vecine, bulgară, sîrbă, rusă, în secolele IX—XVI; circulația unor scrieri patristice în limbile greacă, latină, slavă, în provinciile românești în secolele XIV—XVII; importanța lor bisericească și românească. Metodologia cercetării acestui material implică aportul mai multor discipline. Cercetarea interdisciplinară este indispensabilă, fiind vorba de scrieri care au influențat evoluția limbii și literaturii naționale. Cartea de cult și învățătură, textele patristice au reprezentat, secole la rînd, aproape unica modalitate de exprimare a culturii noastre scrise, fenomen întîlnit și la alte culturi europene. „Unele versiuni — copii pot reprezenta... scrișul străromân, care pare a preceda pe cel slavon la noi”. (p. 21).

Materia istorică și doctrinară a studiului este dispusă trîhotomic.

Partea întâi tratează scrierile patristice la Dunărea de Jos în vremea Sfinților Părinți, în Bisericile vecine (sec. IX—XVI) și circulația lor între Răsărit și Apus. Prima scriere patristică, alcătuită pe teritoriul țării noastre, este „Scrisoarea Bisericii din Goția către Biserica din Capadocia”, important document privind viața în Dacia sub stăpînirea goților. La cerearea Sfinților Vasile cel Mare, se trimite din Tomis la Capadocia moaștele Sfinților Sava, împreună cu epistola Bisericii din Goția și o epistolă personală a episcopului Bretanion al Tomisului. Sînt analizate alte două scrisori vasilieni, adresate Bisericii din Dacia Pontică, în legătură cu martirii creștini din aceste părți. Epistolele atestă existența unei organizații superioare a Bisericii din Dobrogea. Sînt consemnate și alte scrisori ale episcopilor din Tomis, care, în spirit irenic și patristic, au contribuit la apărarea Ortodoxiei în perioada controverselor teologice din veacurile IV—VI. Sînt tratate apoi scrierile Sfinților Ioan Cassian, născut în Scythia Minor (pe la 360), organizatorul

monahismului apusean. Numeroase manuscrise-copii în românește, din operele acestui erudit scriitor, se păstrează la noi (din sec. XVIII—XIX). Personalitate de dimensiuni ecumenice, Dionisie Exiguul, născut în Scythia Minor (pe la 470), a dus la Roma spiritul părinților răsăriteni. Remarcabilă și remarcată în această lucrare este capacitatea scriitorului scit de a selecta tetxe patristice pentru a oferi „un liant spiritual” între Europa, Africa și Asia. Traducerile lui din scrierile patristice răsăritene în limba latină, aghio-grafice, de drept canonic, de cronologie creștină (calculul pascal), au cunoscut o largă circulație și în Țările Române. Mulți călugări sciți, activând în alte părți, mai ales în Apus, au fost uitați sau confundați și fructul ostanelor lor a fost atribuit altor scriitori. Cu o bogată activitate pe teritoriul Daciei vechi se înscriu și scriitorii de limbă latină Laurențiu de Novae (identificat cu Laurențiu de Sirmium) și Niceta de Remesiana, al cărui imn „Te Deum laudamus”, cunoscut în lumea creștină, a răsunat întâi pe pământul Daciei. (Cu privire la paternitatea imnului mai sînt încă discuții). În concluzie, autorul subliniază contribuția scrierilor patristice la formarea terminologiei creștine și la istoria scrisului românesc, a literaturii, a culturii străvechi românești.

Un capitol este consacrat scrierilor patristice în Bisericiile vecine — bulgară, sîrbă, rusă — în sec. IX—XVI, relevînd rolul fraților Metodie și Chiril. Intensă este activitatea de traduceri patristice în Rusia, îmbogățind fondul literaturii creștine din Europa.

Între Răsărit și Apus, cele două mari zone geografice creștine, legăturile culturale au fost neîntrerupte. În circuitul ecumenic se înscriu și operele patristice de pe pămîntul nostru. Nici după anul 1054 dialogul cultural și patristic Răsărit-Apus nu a fost întrerupt, în pofida tuturor disensiunilor de altă natură. Prin abordarea și analiza acestor aspecte, lucrarea devine o necesară pledoarie pentru neîntrerupta comunicare a Bisericilor creștine. Ecumenicitatea patristică a menținut unitatea creștinismului. Este una dintre tezele fundamentale care susțin lucrarea pe care o prezentăm.

Partea a doua tratează perioada organizării superioare a Bisericii românești, urmînd organizarea statală. Mănăstirile mari, în care apar renumite „Scriptorium” pentru

copiere, caligrafieri, miniaturi, devin focare de cultură patristică. Între acestea este inclusă și „Școala de la Mănăstirea Hodoș-Bodrog”. Isihasmul a însemnat un reviriment în viața monahală, cu urmări pe teren teologic și cultural (renașterea patristică).

I. P. S. Mitropolit Nestor analizează critic, cu mărturii istorice și logice, apelînd uneori și la ipoteze, manuscrisele și tipăriturile vechi cu conținut patristic, proveniența și conținutul lor, variantele și periplusul lor, starea și valoarea lor, etc. Combate unele opinii eronate, completează altele, sau le îndepărtează din contextul istoric prin formulări originale, ținînd seama de ponderea tradiției, atunci cînd aceasta se dovedește compatibilă cu sensul surselor documentare.

Partea a treia urmărește investigațiile documentare, întregindu-le cu aprecieri și concluzii personale, la „Cuvîntul de învățătură al Sfîntului Ioan Gură de Aur din noaptea Sfîntelor Paști” — copii, traduceri românești din sec. XVI. Analizînd structura și controversele iscate în jurul „Cuvîntului...”, I. P. S. Sa pune sub semnul certitudinii autenticitatea hrisostomică. Întîia traducere, în literatura noastră, este cuprinsă în manuscrisul „Cărdaș” al popii Bratul din Brașov, care este și cea mai veche traducere românească din scrierile patristice.

Ultima parte, deși se încadrează perfect în ansamblul lucrării, prin structură și patetism s-ar putea autonomiza sub un titlu adecvat, cum ar fi „Umanismul hrisostomic” sau „Odă bucuriei creștine”, etc. Lucrarea este remarcabilă prin complexitate și mesaj cultural, una dintre lucrările fundamentale în patrimoniul teologiei noastre. I. P. S. Sa tratează morfologia unor scrieri mai mult sau mai puțin cunoscute, le valorifică în context istoric și revalorifică în actualitate, contribuind la elucidarea substratului culturii autohtone.

Valoarea lucrării o definește, cu mai multă competență, P. C. pr. prof. dr. Ioan G. Coman, o autoritate în materie, profesorul îndrumător al tezei de doctorat, în prefața volumului, din care reproducem cîteva aprecieri: „o lucrare masivă” (p. 9). Studiul scrierilor patristice „este făcut pe texte originale sau pe traduceri de bună calitate, iar analizele se desfășoară în spirit critic” (Idem). „Este o lucrare bogată, complexă, de înaltă ținută teolo-

gică și de interes multilateral pentru istoria națională și cea bisericească română" (p. 116). „Autorul are meritul de a nu fi evitat problemele spinoase” (Idem). „Lucrarea acceptă și contribuie la documentarea adevărului pus de curind în circulație, că istoria culturii noastre începe cu circa un mileniu mai devreme decât se credea de obicei”. (p. 16).

În ansamblul ei, cartea, străbătută de un patos al iubirii de neam, este o subtilă pledoarie pentru redimensionarea unor teze fundamentale privind structura autohtonismului nostru în perspectiva culturii umane. Concluziile autorului, bibliografia selectivă, un indice general, planșe cu ilustrații, curriculum vitae și rezumate în limba franceză și engleză încheie volumul apărut în excepționale condiții grafice.

Prot. dr. Marcu Bănescu

Dr. Kovács Lajos, episcop unitarian, *Részvétel az evangélium ügyében. Egyházi beszédek lelkészein és híveink használatára. (Împărtășanie întru Evanghelie. Cuvântări bisericești spre tolosul preoților și al credincioșilor)*, Editura Bisericii Unitariene, Cluj-Napoca, 1983, 231 pp.

După o fructuoasă activitate întru slujirea lui Dumnezeu și a credincioșilor săi, dr. Kovács Lajos, episcopul Bisericii Unitariene din România și președintele forului mondial al acestei Biserici, editează un buchet de predici și cuvântări rostite cu diferite împrejurări în decursul a trei decenii.

Volumul cu titlul general „Împărtășanie întru Evanghelie” debutează cu o scurtă prefată în care se arată că la baza cuvântărilor sale stă învățătura lui Iisus Nazarineanul și exegeza textelor biblice, în acord cu tradiția unitariană de patru secole. Cartea se vrea un îndreptar trimis preoților și credincioșilor, spre ajutor în ascensiunea lor spirituală, pentru o mai profundă cunoaștere a adevărilor de credință și morală ale Bisericii Unitariene, o modestă călăuză sufletească întru preamărirea lui Dumnezeu și slujirea oamenilor.

Cartea cuprinde trei părți, diferite ca înțeles și pondere. Prima, mai extinsă, include „Cuvântări bisericești” rostite de episcopul dr. Kovács Lajos la diferite sărbători și ocazii; cea de a doua este închinată „Exegezei biblice”, cu explicarea unor pilde și învățături evanghelice, iar ultima parte însumează două predici fune-

bre rostite cu prilejul înmormântării a două personalități bine cunoscute ale Bisericii Unitariene: fostul episcop dr. Kiss Elek și curatorul general dr. Mikó Imre.

Prima parte, formată din 27 predici, se deschide cu un „Psalm de primăvară” (cuvântare rostită în anul 1946), în care bucuria sosirii primăverii, ce aduce mereu ceva nou atît în viața fiecăruia cît și în cea a societății, este legată de bucuria împlinirii idealului de pace, de împăcare a omenirii. Cuvîntarea este o caldă chemare adresată tuturor de a trece peste greutățile lăsate în viața fiecăruia de războiul mondial abia sfîrșit, chemînd la reîntoarcerea la pilda vieții lui Iisus care să vină ca o primăvară în sufletele tuturor cu mesajul înălțător al păcii. Predica „Împărtășanie întru Evanghelie” — care oferă și titlul volumului — rostită în anul 1972, pleacă de la cele înțimplite Sfîntului Apostol Pavel în cetatea Filipi din Macedonia, care, după necazurile prin care a trecut, în cele din urmă a ieșit victorios. De aceea și Biserica Unitariană cu conducătorii și credincioșii ei se nevoiește ca prin curățenia Evangheliei lui Iisus, prin muncă și rugăciune, să tindă spre binele, dreptatea și buna înțelegere dintre oameni. Această predică — rugăciune se distinge printr-un pronunțat caracter ecumenist, un mesaj de bună înțelegere între creștini, adresat de acest erudit conducător al Bisericii Unitariene. Grijă pentru ocrotirea celor mai nevinovate vlăstare ale omenirii este cuprinsă în predica „Lăsați copiii să vină la mine”, în care autorul răspunde la întrebarea: ce așteaptă Iisus Nazarineanul de la oamenii de astăzi? Numai cei cu sufletele curate ca ale copiilor vor pătrunde în împărăția cerurilor, pentru credința lor în bunătatea lumii și frumusețea vieții. Viața acestora este plină de soare și optimism și refuză pesimismul. Frumusețea nopții Crăciunului este evocată în predica „Vi s-a născut astăzi un Mîntuitor”, care, plecînd de la minunata Naștere a Mîntuitorului din urmă cu aproape 2000 ani, accentuează necesitatea restaurării păcii sufletești, a păcii și bune înțelegeri dintre oameni.

Un mănunchi de șase predici au fost dedicate perioadelor pregătitoare pentru marea sărbătoare a Paștilor: „Căutați binele și nu răul” accentuează drumul drept în viața în care, treaptă cu treaptă, credincioșii trebuie să urce spre împărăția lui Dumnezeu; „Milă voiesc iar nu jertfă” exprimă pasul hotărîtor făcut de profetul Osea că-

tre învățătura lui Iisus și drumul indicat de această profetie pentru credincioși; „Fericii sînți voi cei săraci” exprimă încrederea în bogăția sufletească și înlăturarea căilor rele care nu duc la mîntuire; „Pilda despre oala cea pierdută” explică dorința lui Iisus ca toți cei ce cred în El să-și curețe sufletele și să se reîntoarcă la El prin vindecarea sufletului și întărirea credinței; „Cele ce le-ai pregătit ale cui vor fi?” cheamă la priveghere permanentă în viața pămîntească pentru a o câștiga pe cea veșnică; „Cine este aproapele meu?” recunoaște în aproapele nostru (la fel ca și Biserica Ortodoxă) pe orice om căzut în păcate și necazuri care are nevoie de ajutor.

Pentru duminica Florilor, autorul se oprește la textul „Osana! Binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului”, în care îndeamnă pe credincioși să se întoarcă cu gîndul la Ierusalimul lui Iisus și la semnificația primei duminici a Florilor.

Sărbătorii Paștilor autorul îi consacră două predici pline de învățăminte, intitulate: „Iisus, dascălul, trăiește!” și „Cred Doamne!”. Dacă în prima se reliefează bucuria învierii lui Iisus care trebuie să întărească viața sufletească a credincioșilor, în cea de a doua se accentuează necesitatea purificării interne pentru ca în sufletul fiecărui credincios să răsună clopotele Paștilor.

La sărbătoarea Rusalilor, autorul are ca punct de plecare textul biblic: „Și s-au umplut toți de Duhul Sfînt”. Simbolul flăcărilor apărute deasupra Apostolilor, lumina lor trebuie să fie călăuză pe drumul în tortochiat al vieții credinciosului. Pogorîrea Sfîntului Duh a insuflat Apostolilor puterea cu care au propovăduit în lume Evanghelia lui Hristos, iar după ei ucenicii lor chiar dacă mulți au plătit cu viața devenind martiri. Indemnul autorului este concludent: „frate creștine, fiule al lui Dumnezeu, lucrează, luptă, crede și roagă-te cu toată puterea sufletului tău, pentru ca din cînd în cînd să re trăiești experiența biruinței, extazul victoriei Rusalilor”. (p. 91).

O minunată predică — „Dragostea nu cade niciodată” — este consacrată mamei, pe baza textului de la I Corînteni 13, 8, în care se reliefează rolul femeii și al mamei credincioase în societate și în familie, menirea ei în educația religioasă a tinerelor vîrstare.

În seria cuvîntărilor ocazionale se află un mănunchi de 11 piese rostite la diferite alte sărbători bisericești, la instalarea sa

ca episcop cuvîntări ținute la Institutul teologic protestant din Cluj, conferințe prezentate la Brașov, Tirgu Mures, Odorheiu Secuiesc și predici rostite cu prilejul unor binecuvîntări de biserici. Axate pe cite un text din Sf. Scriptură, ele conțin — pe lîngă reamintirea mai multor momente din viața și activitatea lui Iisus Nazarineanul — repetate îndemnuri pentru reevaluarea vieții spirituale a credincioșilor pe drumul greu spre mîntuire, îndemnuri adresate studenților teologi, pastorilor și credincioșilor.

Partea a doua a volumului este consacrată explicării unor pilde și învățături biblice, cuprinzînd 12 exegeze. Autorul pleacă de la „Pilda despre construirea casei”, după textul Evanghelic de la Matei 7, 24—27, în care omul înțelept își construiește casă de piatră nu pe nisip. Similar, cei ce cred în Iisus trebuie să pună în practică poruncile și învățăturile Sale, prin străduință personală. Sub titlul „Înțelept și blind” (Matei 10, 16) se descrie rolul misionarului creștin care trebuie să dispună de cel puțin două calități fundamentale: înțelepciunea și blîndețea. În pilda „Omul bogat și săracul Lazăr” (Luca 16, 19—31), autorul îndeamnă la o viață plăcută lui Dumnezeu, căci în funcție de cum va fi trăită va fi și răsplata. El intercalează și texte culese din Vechiul Testament, cum sînt: „Iată-mă, trimite-mă pe Mine”; „Se auzea glas lîn și blind”; „Credinciosul încoronat cu mîrire și cu cinste”; „Pătimirea lui Iov” — cu scopul de a pune în lumină necesitatea aplicării unor învățăminte cu bogată roadă duhovnicească. În același scop al transformării omului celui vechi sînt explicate cu acuratețe și meticulozitate alte texte biblice, cuprinse sub titlurile: „Maria și Marta”; „Pilda despre sluga vicleană”; „Convertirea Apostolului Pavel”; „Prietenul care cere”; „Judecata cea de pe urmă”.

În cele două cuvîntări funebre din ultima parte a cărții sînt omagiate figurile episcopului dr. Kiss Elek, trecut la cele veșnice în anul 1972 și a curatorului general dr. Mikó Imre, decedat în anul 1977. Ambele predici sînt scurte rememorări ale vieții și activității celor doi slujitori ai Bisericii Unitariene din România. Autorul reamintește și chipul episcopului Ferencz József, decedat la venerabila vîrstă de 93 ani, căruia i-a succedat episcopul dr. Kiss Elek, în urmă cu 43 ani. Încununat cu alese daruri și virtuți ca profesor și episcop,

precum blindețea, dragostea și frățietatea, dr. Kiss Elek s-a identificat cu munca pe care a desfășurat-o cu sirguintă, avind o frumoasă cultură teologică dobândită la Oxford. Lucrările sale publicate s-au referit îndeosebi la profeții Vechiului Testament Amos, Isaia și Ieremia. A insuflat tuturor credincioșilor un „sfințit optimism”, o înaltă trăire duhovnicească al cărei izvor o constituie învățătura lui Iisus, dragostea față de semenii și tendința spre o lume mai fericită.

Dl. necrologul închinat lui Mikó Imre, reținem că a desfășurat o muncă asiduă pentru slujirea lui Dumnezeu, a Bisericii sale și a patriei noastre, reputația sa trecând peste hotarele țării.

Întreaga carte conturează discret personalitatea autorului ei, episcopul unitarian dr. Kovács Lajos, ca un talentat orator, înzestrat cu o caldă și elegantă exprimare presărată cu numeroase figuri de stil, ceea ce oferă lucrării o notă de distincție aparte. Orizontul exegezei sale relevă, de asemenea, un teolog de mare deschidere ecumenică spre slujirea creștină, apreciat deopotrivă în mediul religios al țării noastre și dincolo de fruntăriile ei.

Pr. Gh. Naghi

Îndrumător bisericesc misionar și patriotic, Editat de Episcopia Ortodoxă a Aradului și Hunedoarei, Timișoara, Anul I, 1984, 101 pp.

Se împlinesc 104 ani de când s-a tipărit la Arad pentru prima dată calendarul — almanah, prin purtarea de grijă a vrednicului de pomenire episcopul Ioan Mețianu, ajuns apoi mitropolit la Sibiu. Calendarul a apărut ulterior sub denumirea de „Îndrumător bisericesc”. Prin „Îndrumătorul bisericesc misionar și patriotic”, se reia tradiția merituoasă, pusă acum în legătură cu nevoile noastre de astăzi, cu năzuințele societății din vremea pe care o trăim („Cuvînt înainte” de înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului).

Urmează două articole în legătură cu cele două momente importante din cronică de aur a poporului și patriei noastre: „Patru decenii de la victoria revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă de la 23 august 1944” și „România, Ceaușescu, Pace” — ce marchează împlinirea a 10 ani de la alegerea primului Președinte al Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu.

Calendarul fiecărei luni cuprinde câte un text din Sf. Scriptură și un altul din Sfinții Părinți, cu conținut semnificativ, spre exemplu pentru luna februarie: „nimeni, aprinzînd făclie, nu o pune în loc ascuns, nici sub obroc, ci în sfeșnic, ca aceia care intră să vadă lumina” (Luca 11, 33), sau pentru luna mai: „mîntea iubitoare de Dumnezeu este binefăcătoare și mîntuitoare sufletului omenesc” (Antonie cel Mare). Rubricile lunare „Spre aducere aminte” cuprind date și momente importante din trecutul patriei, oameni de seamă etc.

Almanahul cuprinde, apoi, date despre organizarea Bisericii Ortodoxe Române: Mitropolii, Arhiepiscopii, Episcopii și în special date privitoare la Episcopia Aradului și Hunedoarei.

Capitolul „Dreapta învățătură a Bisericii” înserează nouă articole (din care notăm „Lucrarea adevărului” de I. P. S. Mitropolit Nicolae și „Folosul citirii psalmilor” de P. S. Arhieru vicar Gherasim Hunedoreanu) în care se evidențiază tezaurul de credință și trăire al Bisericii Ortodoxe.

Capitolul „Pentru pacea a toată lumea” cuprinde trei articole care arată că astăzi mai mult ca oricînd trebuie „să ne mobilizăm toate forțele și să luptăm cu toată hotărîrea pentru impunerea păcii... Cine așteaptă să-i vină pe lume un copil, nu-i pregătește un sicriu, ci un climat de înțelegere și cooperare”. (P. Dimitrie Cuzman, „Dezarmarea — cheia unei lumi mai drepte și mai bune”, p. 35).

Capitolul „File din istoria patriei” cuprinde 12 prezentări, tratînd diferite probleme ca: „125 de ani de la Unirea Principatelor”, „Ideea de unitate națională la români și anul 1918”, „200 de ani de la răscoala lui Horia. Contribuția preoților arădeni și hunedoreni la acest eveniment”, „200 de ani de la strămutarea scaunului eparhial la Arad”, „Zărandul în trecut și astăzi”, ș.a.

Urmează „Șematismul parohiilor din cuprinsul Episcopiei Aradului și Hunedoarei”, cu păstorii lor sufletești, apoi numele preoților hirotoniți, pensionați și al celor decedați în anul 1983.

„Îndrumătorul” mai cuprinde reproduceri de icoane, fotografii de biserici și mănăstiri, a mormîntului lui Vasile Goldiș din cimitirul „Eternitatea” — Arad și crucea închinată celor ce au luptat pentru

Unirea de la 1918, aflată în incinta mănăstirii Arad-Gai.

Prin cuprinsul său bogat și variat, „almanahul” se recomandă de la sine clericului, credincioșilor și tuturor cititorilor din cuprinsul Episcopiei Aradului și Hunedoarei.

Pr. Zaharia Iova

Mihail Gașpar, *Din vremuri de mărire*, Timișoara, 1982.

Este meritul de necontestat al prestigioasei edituri timișorene „Facia” care a reușit într-un timp relativ scurt să reediteze o operă aproape uitată a scriitorului bănățean Mihail Gașpar. Este vorba despre cele două romane istorice „Fata vornicului Oană” și „Din vremuri de mărire”, ambele romane avînd un amplu studiu introductiv, un tabel cronologic și o bibliografie datorată cunoștințelor cercetătorilor literari George C. Bogdan și Doina Bogdan Dascălu.

De fapt, numele lui Mihail Gașpar, puțin cunoscut pînă la actualele reeditări, este oferit astăzi unui circuit de interes național, nu numai prin subiectul pe care-l descrie — momente istorice din viața marelui domnitor al Moldovei Ștefan cel Mare — ci și prin stilul său de rezonanță epică, ceea ce dovedește pe de o parte multe cunoștințe de factură istorică, iar pe de alta un talent literar deosebit de viguros.

Prin cele două romane ale sale apărute la îndemnul marelui istoric Nicolae Iorga, în ajunul primului război mondial (1914) la Vălenii de Munte, Mihail Gașpar poate fi considerat printre primii prozatori de roman istoric la noi. Alegerea lui Ștefan cel Mare ca personaj principal al romanului, prin dimensiunea sa istorică avea să răspundă „orizontului de așteptare” al contemporanilor săi.

De altfel și celelalte personaje ale romanului, reale sau imaginare, vin să întregască minunata frescă a unor vremuri de mărire, vremuri pe care le doareu și așteptau și românii de dincoace de munți, care se simțeau legați de cei din celelalte ținuturi românești, prin originea lor comună și legea străbună.

Meritul de necontestat al lui Mihail Gașpar este acela că a reușit să contureze epic diferite personaje pozitive și ne-

gative, folosind un limbaj deosebit de atractiv care și azi este savurat cu multă plăcere.

Pentru mulți dintre noi se cuvine să evidentiem faptul că romancierul nu este altul decît una și aceeași persoană cu protopresbiterul Mihail Gașpar, fostul protopop al tractului Bocșa între anii 1911—1929.

Pr. Alexandru Bălaș

Lt. col. Liviu Groza, *Grănicerii bănățeni*, Editura militară, București, 1983, 178 pp. + 8 planșe.

Exceptînd masiva lucrare „Grănicerii bănățeni și Comunitatea de Avere” de dr. Antoniu Marchescu (Caransebeș, 1941), elaborată pe coordonate juridice în context istoric, prezenta lucrare depășește, prin acuratețe și documentare, tot ce s-a scris pînă acum despre „granița bănățeană” și oamenii ei.

Este justă aprecierea autorului referitoare la scrierile anterioare despre regiunile grănicerești. Mai toate lucrările, semnate de autori străini, au analizat și prezentat problemele de istorie militară din puncte de vedere diferite și în momente diferite, fiind influențate de istoriografia epocii respective, prin urmare cu accente părtinitoare. Sinteza pe care o prezentăm acum, utilizînd numeroase izvoare scrise și documente de arhivă, realizează o imagine completă și obiectivă a vieții din vechiul confiniu militar bănățean. Materialul documentar este vast și variat, filtrat și dispus cu măiestrie într-o viziune proprie. Sigur că documentele interne, într-o problemă cu atîtea implicații socio-politice, ar trebui completate cu cele externe, aflate în arhive străine. Grănicerii bănățeni au luptat pe diferite fronturi, au ajuns la grade superioare, au îndeplinit misiuni importante, au studiat în marile orașe ale Europei, au stabilit contacte cu alte neamuri, și peste tot, în orice împrejurare, au purtat cu demnitate numele de român.

Liviu Groza analizează cu meticulozitate rațiunile militare care au determinat înființarea regimentelor grănicerești, adică acel cordon militar format din sirbi, români, secui și alte neamuri, de-a lungul hotarului cu turcii. Cordonul însemna o armată permanentă și fără cheltuieli pentru Imperiul habsburgic. Imperialii au urmărit să facă din regimentele grănicerești un instrument

al propriei lor puteri, dar documentele vremii ne arată că acești grăniceri și-au dobândit „conștiința propriei lor puteri” — cum conchide istoricul Hadian Daicoviciu, în prefața la lucrare. Dacă imperiile de la Viena își urmăreau țelurile lor, grănicerii români aveau și ei idealul lor. Ei căutau libertatea de altădată, doreau reînvierea vechilor drepturi și privilegiile din districtele valahe. În aprilie 1609 Gavril Báthory, principele Ardealului, care stăpânea și părțile Banatului nesupuse turcilor, confirmă „pe vecie” drepturile și privilegiile garantate anterior românilor din cele opt districte valahe, printre care districtele Caransebeș (Sebeș), Mehadia (Media) și Almaj adică spațiul geografic al batalionului și apoi al regimentului grăniceresc. Regimentul încorporează 99 comune grănicerești. Prea mult înșelați, grănicerii bănățeni urau supușenia, robia, indiferent de cine era exercitată — de nobilii maghiari, de turci sau de imperiile Habsburgi —, stare pe care plastic o exprimă cîntecul popular, reprodus de cronicarul Nicolae Stoica de Hațeg: „Ține, Doamne, tot așa nici cu turcu, nici cu neamtu!” (Cronica Banatului, ediția Dămaschin Mioc, 1969, p. 180). Conștiința că acceptând militarizarea ei schimbă „jugul de lemn” (otoman) cu „jugul de fier” (habsburgic), cum se spunea, grănicerii se opuneau, se sustrăgeau, se ascundeau în păduri, treceau în Țara Românească sau în Banatul nemilitarizat, cum ne informează același cronicar (pe care Liviu Groza nu-l folosește). Așa se explică și răscoalele țărănești antihabsburgice din Banat în prima jumătate a secolului XVIII. Amenințați cu dislocarea, grănicerii bănățeni au acceptat „starea militară”. Cei care optau pentru „starea civilă”, ar fi trebuit să se transfere în interiorul imperiului, în locul lor urmînd să se aducă populație germană. Oricum, grănicerii au beneficiat de anumite privilegii, în raport cu traiul bănățenilor din afara graniței. Liviu Groza analizează cu obiectivitate științifică beneficiile grănicerilor, avantajele, dar și suferințele, greutățile lor. Printre beneficii, subliniem absența marilor latifundiari. Aici nu existau feudali. Pămîntul, munții și pădurile, chiar dacă juridic erau atribuite „coroanei” (marele exploatare), grănicerii le foloseau. „Privite în ansamblu, în condițiile generale ale epocii feudale și ale stăpînirii străine, regimetele grănicerești au constituit un fenomen istoric pozitiv”. (p. 5).

În anul 1752 a fost organizată „miliția bănățeană”, care avea și paza graniței. Batalionul grăniceresc a fost constituit în aprilie 1768 și definitivat în anul 1773. După doi ani (1775), batalionul român, cu sediul în Mehadia, se contopește cu regimentul iliric într-o singură unitate: „Regimentul româno-iliric” cu sediul la Biserica Albă, iar din 1804 la Caransebeș. La 1 noiembrie 1838, această formație prea extinsă se scindează, formîndu-se un batalion iliric, cu sediul la Biserica Albă, care se va transforma, în 1845, în „Regimentul iliric bănățean” și batalionul 1 românesc, care se va transforma în „Regimentul valaho-bănățean nr. 13”, cu sediul în Caransebeș. În cadrul regimentelor de linie, numerotarea începea de la Marea Adriatică.

După etapele înființării regimentului româno-bănățean, în următoarele 12 capitole este expusă viața graniței în toată complexitatea ei: organizarea și dispunerea teritorială a regimentului; îndatoririle grănicerilor și modul de funcționare a posturilor de pază și al întregului sistem de apărare în cadrul cordonului militar; instrucția ostașilor, trecerea de la organizarea de pace la cea de război; corpul de serezeni (un fel de jandarmi), legislația militară în graniță. Sînt analizate mai ales „Statutul grăniceresc din anul 1754”, legea din 1807 și legea din 1850 — o încercare de adaptare la realitățile create de revoluția din 1848 —, tratînd despre datorile și drepturile grănicerilor într-un spirit mai larg. În această perioadă se înregistrează vădite progrese în dezvoltarea comerțului, meseriilor, școlilor, dreptul naționalităților la învățămînt în limba lor —, organizarea gospodăriilor (comunităților) grănicerești, etc. Ca o consecință a drepturilor naționalităților și ca un ecou al revoluției din 1848, se produce și schimbarea titulaturii regimentului. În loc de „Regimentul de graniță valaho-bănățean nr. 13” se adoptă titulatura: „Regimentul de graniță româno-bănățean nr. 13”.

Organele de judecată și procedurile respective sînt, se înțelege, militare, de la prima instanță (compania), pînă la ultima — tribunalul de regiment și comandantul de regiment. Asistența sanitară sub administrația militară este mult mai bine organizată decît în restul Banatului de sub administrație civilă (camerală), ca și serviciul de poștă.

Ne reține atenția capitolele care tratează arhitectura locuințelor grănicerești

și faptele de arme ale grănicerilor pe diferite fronturi. Informații și interpretări inedite găsim în capitolul care tratează metodele de instruire a grănicerilor — un fel de tratat de specialitate militară, bazat pe documente de arhivă.

Prin însăși condiția ei, granița bănățeană a dat peste 200 ofițeri și peste 20 generali, care, prin cultura și patriotismul lor, au avut un rol important în pregătirea și lupta pentru înfăptuirea Unirii din 1918.

Evidențiind și valențe literare, istoricul Liviu Groza ne prezintă, în încheierea lucrării, profilul epopeic al generalilor bine cunoscuți: Traian Doda, Moise Groza, Ion Drăgălina, Mihail Trapsa, Alexandru Guran și Nicolae Cena. Fiecare, mîndru ca un român, dîr ca un dac, întruchipăază pregnant sinteza daco-romană — cum îi plăcea lui Nicolae Cena să se prezinte.

Viața acestor destoinici militari și strategii, oameni ai cărții și artiști, patrioți și vizionari, apropiați de popor, este valorificată în context istoric și revalorificată din perspectiva istoriografiei contemporane.

Prot. dr. Marcu Bănescu

Dr. Vasilije Dj. Krestic, *Istorijske stampe u Ugarskoj 1791—1914 (Istoria presei sîrbești din Ungaria între anii 1791—1914)*, Novi Sad, 1980, 506 pp. (text, reproduceri, rezumate în limbile germană și maghiară, index).

Cartea umple un mare gol resimțit de multă vreme în istoriografia iugoslavă, în literatura și istoria literară a țării vecine și prietene. Autorul și-a asumat sarcina anevoioasă și ingrată de a alcătui un volum cit de cit exhaustiv într-un domeniu aflat pînă acum în fază de pionierat. A reușit totuși, grație unor eforturi considerabile, unor căutări și studii sistematice de bibliotecă, în care cercetările documentare, deloc neglijate, au oferit cărții optică și echilibru. Exceptînd periodicele și diferitele organe de specialitate omise din cuprins, cele aproape 200 titluri de ziare sîrbești apărute în spațiul și pe intervalul menționat în titlu au fost prezentate în perspectiva complementară oferită de studiile arhivistice efectuate la Novi Sad, Sremski Karlovci, Belgrad, Budapesta, Viena și Praga. În funcție de ceea ce și-a propus, autorul pedalează nu pe conținutul cotidianelor respective — prezentat

doar în tematică și problemele majore dezbătute — ci pe aspectele colaterale, poate mai importante pentru înțelegerea subiectului abordat: inițiatorii ziarelor și scopurile urmărite, baza lor materială, colaboratorii și cititorii, succesul sau eșecul înregistrat în sînul opiniei publice, componenta socială și fizionomia culturală a cititorilor, atitudinea habsburgică față de redactori și colaboratori, manifestările sociale, politice, culturale, naționale, educative și religioase oferite de presă în contextul evenimentelor europene în general și din interiorul imperiului în special (p. 8). Partea cea mai mare a acestor ziare a apărut pe teritoriul actual al Voevodinei (cu deosebire la Novi Sad) dar multe dintre ele au fost editate dincolo de fruntariile iugoslave — la Viena, Budapesta, Seghedin, Timișoara și Sinnicolaul Mare (p. 9).

Cele șapte capitole ale cărții coincid cu tot atâtea mari compartimente ce grupează diferitele organe de presă, în ordine cronologică dar și în funcție de condițiile politico-sociale în care apăruseră, de promotorii, programul și conținutul lor. Prezentarea și analiza efectuată se interferează permanent cu mini-biografiile inițiatorilor și redactorilor, datorate fie materialelor arhivistice studiate fie însăși amănuntelor inserate în ziarele respective. De la „Serbskija novini” (1791—1792 și pînă la presa socialistă din preajma primului război mondial, V. Krestic urmărește cu consecvență evoluția ascendentă a profilului și conținutul, a mijloacelor și surselor de informație, longevitatea și ritmicitatea crescîndă de apariție, îmbogățirea experienței ziaristice, atitudinea proprie față de evenimentele consemnate, dependența sau independența redactorilor vizavi de omologii aflați la papirul presei oficiale habsburgice. Tematica bogată și variată sau dimpotrivă săracă și anostă, apropierea sau depărtarea de idealurile maselor și modalitatea expunerii au condiționat interesul cititorilor și în ultimă instanță durata lor de existență. Așa se explică și întinderea inegală a capitolelor cărții, în care „Zastava” (Drapelul), apărut între 1866—1884, și „Branik” (Bastionul), apărut între 1885—1914, ocupă o poziție centrală tocmai datorită motivelor menționate. Firește, nu au fost neglijate nici ziarele cu apariție scurtă și efemeră sau de interes pur local și nici presa umoristică născută în ultimele decenii ale vea-

cuiui trecut căreia autorul i-a rezervat numeroase pagini.

Se pune întrebarea: ce importanță are cartea cercetătorului V. Krestic pentru istoriografia românească? După cum subliniam mai sus, autorul nu și-a propus o descriere amănunțită a sumarului presei studiate și nici alcătuirea unui index de probleme din care să rezulte ușor și informațiile istorice de proveniență, nuanță sau colorit românesc. Mai întâi de toate, cartea este ea însăși un index al tuturor organelor sîrbești de presă apărute în fostul Imperiu habsburgic, un necesar instrument de lucru aflat la îndemîna tuturor cercetătorilor, de acum încolo scutiți de căutări inutile și risipă de timp. Prezentarea fiecărui ziar, în funcție de scopurile urmărite, este ușor simptomatică și pentru eventualitatea informațiilor istorice căutate. Spre exemplu, despre „Serbskija novini” (Jurnalul sîrbesc) — primul organ de presă — autorul reține că era sîrbesc „doar în mică măsură, deoarece publicase știri, corespondențe, articole și alte numeroase evenimente despre multe alte state europene” (p. 17), printre care trebuie să se fi aflat cu siguranță și principatele române limitrofe imperiului. La fel procedase și „Slaveno — serbskija vjedomosti” (Știri slavo-sîrbe), apărut între 1792—1794, consacrat în special „știrilor externe și evenimentelor militare” printre care evenimentelor din Imperiul otoman și respectiv operațiilor militare antinapoleoniene (p. 21). Mai departe, „Serbske narodne novine” (1835—1848) insera permanent în coloanele sale evenimente și amănunte din Transilvania (p. 40), informații ce se amplifică în organe de presă începînd cu epoca revoluției din 1848. „Srbski dnevnik” (1852—1859—1864) număra printre numeroșii săi colaboratori și pe cei din București și Orșova (p. 117), iar unul dintre promotorii ziarului, Miša Anastasievici, călătorise în principate. Prestigiosul cotidian „Zastava” editat la Novi Sad abunda în relatări asupra războiului nostru de independență din 1877—1878, luînd tot de altă ori poziție împotriva criticilor și insinuărilor formulate în organele oficiale habsburgice. Ziar de avangardă fondat de cunoscutul revoluționar și om de cultură Svetozar Miletić, „Zastava” militase deschis pentru egalitatea juridică și politică a tuturor națiunilor din Austro-Ungaria și chiar pentru dezmembrarea imperiilor otoman și habsburgic și crearea statelor balcanice independente

(p. 184—185). Cotidianul de scurtă viață „Novi Vek” apărut la Budapesta în 1900 se ocupase preponderent de relațiile sîrbocroato-româno-bulgare (p. 296). La Timișoara apăruse în 1829 „Banatski almanah”, editat de Dimitrie Tiron, prieten apropiat al celebrului reformator literar sîrb Vuk Karadjic (p. 36). Același oraș fusese gazda ziarelor „Juzna pcela” (Albina sudică) din 1851 ce rezervase multe coloane implicațiilor și împrejurărilor existente pe atunci în Peninsula balcanică (p. 100) și „Svetovid” (Universul) din 1852, preocupat în principiu de literatură și artă, dar avînd mulți abonați, printre care se numărau și cei din Constantinopole, Varșovia, Odesa, Praga, și București (p. 127). Oricum, „Narodni glasnik” (Curierul popular), apărut la Timișoara între 1878—1880, le depășește pe celelalte două anterioare prin succesul înregistrat în sînul opiniei publice, tiraj, frecvența apariției (de trei ori săptămînal) și actualitatea temelor și textelor culese din diferite alte organe de presă, printre care și cele din principate (pp. 247—252). În 1880 apăruse la Timișoara și organul „Smotra” (Revista) de orientare socialistă (p. 443), inițiat de Nikola Markovic cu scopul de a propaga știința, literatura și mai cu seamă noile idei sociale ce traversau Europa încă din acea vreme. În sfîrșit, la Sînnicolaul Mare apăruse între 1895—1896 săptămînalul „Pomorisanin” (Mureșanul) „pentru educație economică și distracție”, editat inițial în 16 și ulterior în 8 pagini (p. 318). Materialele oferite de ziarele „Pancevac”, „Granicar”, „Pravo naroda”, etc., de colorit local, nu pot fi nici ele lipsite de importanță istorică. Exemplele sînt cel puțin suficiente pentru a atrage și stimula atenția cercetătorilor noștri asupra unei prese încă nestudiate în amănunt.

Pentru istoriografia bisericească presa respectivă este la fel de importantă, cuprinzînd numeroase elemente ce constituie astăzi o indiscutabilă sursă documentară. „Serbskija novini” și „Slaveno — serbskija vjedomosti” urmăriseră cu mare atenție viața bisericească ortodoxă din imperiu, activitatea clerului superior și noutățile din rețeaua de învățămînt (p. 17, 24). Pilda lor o vor lua și alte organe de presă, dintre care o bună parte chiar stimulate și sprijinite material de membrii clerului. În 1849 apărea pentru scurtă durată „Pozornik” (Observatorul) — organ de presă al patriarhului Iosif Raiacici de Karlović ce accentuase egalitatea între națiunile imperiului, dar în același timp urmărise cu

mare interes toate evenimentele contemporane din Ungaria, Imperiul otoman și Bucovina, pe lângă sumedenia de date de caracter oficial inserate în ziar (p. 84—85). „Srbsko-narodni glasnik” (Vestitorul popular sârbesc), din 1852—1853, fusese ziarul ierarhiei bisericești, organ „ce se ocupase foarte puțin de problemele sârbești, acordînd cea mai mare atenție culturii și învățămîntului” (p. 103). Nu este mai puțin adevărat că unele organe de presă intraseră în conflict cu ierarhia sârbească a veacului XIX. „Zastava” militase pentru creșterea influenței poporului în toate instituțiile bisericești și școlare, ducînd o luptă aspră împotriva patriarhilor de Kar-

loviț Samuil Maširevic, Gherman Anghelici, Gheorghe Brankovici și Luchian Bogdanovici (p. 185), iar săptămînalul umoristic „Zmaj” (Zmeul), editat între 1865—1872, ridiculiza aspectele negative surprinse în viața bisericească (p. 164).

Toate cele evocate recomandă de la sine cartea cercetătorului V. Krestic. Nu este o istorie a întregii presă sârbești, ci doar a celei apărute în fostul Imperiul habsburgic, dar studiată amănunțit și temeinic. Un indice bibliografic fina ar fi fost la fel de bine venit în iconoma unei cărți de incontestabilă valoare.

Arhic dr. Silviu Anuichi

S O M M A I R E

Année XXXIVe, numéros 1—2

janvier — février 1984

Rédaction: L'Unité des Principautés roumaines à l'âge de 125 ans. — — — 3

ETUDES

Prêtre Prof. DUMTRU ABRUDAN: Le livre de Job et sa valeur anthropologique.	7
Dr. DAN-ILIE CIOŢEA: Jésus Christ — La vie du monde célébré et confessé à Vancouver.	21
Prêtre Dr. MIRCEA BASARAB: Le renouvellement de l'homme dans la conception orthodoxe.	36

LA CHAIRE DES PRÊTRES

Prêtre GABRIEL ERNAŢEANU: La vertu de la persévérance.	47
Prêtre VASILE MUNTEAN: Le valeur de l'être humain.	49
Prêtre IONEL OPEA: Comment peut-on entrer dans le Royaume de Dieu.	52
Prêtre Prof. SORIN COSMA: Catéchèse au sujet du Sacrement de l'Ordination.	54

PROBLÈMES PASTORAUX ET LITURGIQUES

Archimandrite Dr. IRINEU CHEORBEJA: L'importance des icônes. La peinture ecclésiastique.	60
Archiprêtre Dr. VASILE PETRICA: Temps et dimension dans l'homélie ecclésiastique.	68

ANNIVERSAIRES

Prêtre ANDREI LUŢOJANU: Le habitants de Banat et l'Union des Principautés de 1859.	71
--	----

VESTIGES DU PASSE

IOAN SABĂU-LUCĂCI: Du passé de la paroisse Reşiţa Montană.	77
--	----

ÉTAPES DANS LE DÉVELOPPEMENT DE LA PATRIE

Réalisations de Banat dans l'agriculture et la zootechnie. Nouveaux produits assimilés dans la fabrication. Installation de grand rendement dans l'exploitation minière. Agregat de haute complexité. Nouveaux produits. Travaux d'investissements. Nouvelles machines agricoles. Récupération du métal de la scorie. Nouvelles capacités minières. Reconditionnement des batteries d'accumulateur. Appartements au-dessus des prévisions. Nouveau cinématographe. Une nouvelle confirmation internationale.	83
--	----

CRONIQUE ECCLÉSIASTIQUE

Participation de l'Église Orthodoxe Roumaine aux festivités de „L'Année Luther“ en R.F. d'Allemagne et R. D. Allemande. Le dialogue entre les Églises Ortho-

doxe et Vielle — Catholique à la V-e session plénière Prêtre Prof. Dumitru Stăniloae à 80 ans. Anniversaire de 60 années depuis la constitution de l'Académie spirituelle „St. Clément d'Ochride" de Sofia. Visite du pasteur Paul Hansen de Danemark. Le délégué de la Société Biblique Canadienne à Bucarest. Inauguration d'un centre orthodoxe à Avignon. La science au service de la paix. L'Eglise Evangélique de l'Allemagne Démocrate et de l'Allemagne Fédérale insiste en faveur de la paix. Chefs de l'Eglise d'Ecosse lancent un avertissement sur „la spirale de la destruction". L'Eglise norvégienne condamne la stratégie atomique de l'OTAN. — — — — —

87

NOTES ET COMMENTAIRES

Diacre Conf. PETRE I. DAVID : Martin Luther et les conséquences de la réforme religieuse. Quelques considérations. — — — — —

LA VIE ECCLESIASTIQUE DANS LA METROPOLE DU BANAT

L'Archevêché de Timișoara et Caransebeș

Fêtes d'hiver au Centre diocésain. Distinction ecclésiastiques. Réunions du personnel de direction de l'éparchie. Moment de la chronique de l'oecuménisme local. Fête patronale de la cathédrale métropolitaine. Coutumes de Noël au Séminaire théologique de Caransebeș. Anniversaire de l'Union des Principautés roumaines au Séminaire théologique de Caransebeș. Fête des Trois Saint Hierarchy-Patrons du Séminaire théologique de Caransebeș. Consultations avec les parents des élèves et les curés au Séminaire théologique de Caransebeș. Participation à la commémoration du métropolite Andrei Șaguna. In memoriam. — — — — —

92

L'Evêché d'Arad et Hunedoara

Missions et liturgies épiscopales. Noël et Nouvelle Année. Nouveaux servants des saints autels. Seance de travail au Centre éparchial. Examen de capacité pour les prêtres. Décès. — — — — —

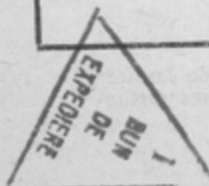
101

PRESENTATIONS BIBLIOGRAPHIQUES

Nestor Vornicescu, Métropolite d'Olténie, *Ecrits patristiques dans l'Eglise Orthodoxe Roumaine jusqu'au XVII-e siècle — sources, traductions, diffusion* (thèse de doctorat), Craiova, 1983 (M. Bănescu); Dr. Kovács Lajos, évêque unitarien, *Részvétel az Evangélium Ungyében*, Cluj-Napoca, 1983 (Gh. Naghi); *Guide ecclésiastique missionnaire et patriotique* édité par l'Evêché d'Arad, Timișoara, 1984 (Z. Iova); Mihail Gaspar, *Des époques glorieuses*, Timișoara, 1982 (Al. Bălaș); Liviu Groza, *Soldats de Banat à la garde des frontières*, București 1983 (M. Bănescu); Dr. Vasilije Dj. Krestic, *Istorija srpske stampe u Ugarskoj 1791—1914*, Novi Sad, 1980 (S. Anuichi). — — — — —

105

Cîțitorii din străinătate pot abona revista „Mitropolia Banatului" adresîndu-se la ILEXIM Departamentul Export-Import Presă, P. O. Box 136—137; Telex: 11226; București, strada 13 Decembrie, nr. 3.

T.A.T.

CRONICA BISERICEASCĂ

Participarea Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile „Anului Luther” din R.F.G. și R.D.G. Dialogul dintre bisericile Ortodoxă și Vechi-Catolică la a V-a sesiune plenară. Pr. prof. Dumitru Stăniloae la 80 ani. Aniversarea a 60 ani de la înființarea Academiei duhovnicești „Sf. Climent de Ohrida” din Sofia. Vizita pastorului Paul Hansen din Danemarca: Delegatul Societății Biblice Canadiene la București. Inaugurarea unui centru ortodox la Avignon. Știința în serviciul păcii. Biserica Evanghelică din R.D.G. și R.F.G. insistă pentru pace. Conducători ai Bisericii scoțiene avertizează asupra „spiralei distrugerii”. Biserica norvegiană condamnă strategia atomică a NATO. — — — — —

87

NOTE ȘI COMENTARII

Diac. conf. PETRE I. DAVID: Martin Luther și urmările reformei religioase. Cîteva considerații. — — — — —

92

VIATA BISERICEASCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului

Sărbătorile de iarnă la Centrul eparhial. Distincții bisericești. Consfătuiri ale personalului de conducere din eparhie. Filă din cronica ecumenismului local. Hramul catedralei mitropolitane. Datinile de Crăciun la Seminarul teologic din Caransebeș. Aniversarea Unirii Principatelor la Seminarul teologic din Caransebeș. Serbarea Sfinților Trei Ierarhi — Patronii Seminarului teologic din Caransebeș. Consfătuire cu părinții elevilor și preoții parohi la Seminarul teologic din Caransebeș. Participarea la comemorarea mitropolitului Andrei Șaguna. În memoriam. — — — — —

95

Episcopia Aradului și Hunedoarei

Misiuni și slujiri arhieresti. De Crăciun și Anul Nou. Noi slujitori ai sfintelor altare. Consfătuire de lucru la Centrul eparhial. Examen de capacitate preotească. Trecuți la cele veșnice. — — — — —

101

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei. *Scrieri patristice în Biserica Ortodoxă Română pînă în secolul XVII — izvoare, traduceri, circulație* (teză de doctorat), Craiova, 1983 (M. Bănescu); Dr. Kovács Lajos, episcop unitarian, *Részvétel az Evangélium Ugyében*, Cluj-Napoca, 1983 (Gh. Naghi); *Indrumător bisericesc misionar și patriotic*, editat de Episcopia Aradului, Timișoara, 1984 (Z. Iova); Mihail Gașpar, *Din vremuri de mîrire*, Timișoara, 1982 (Al. Bălaș); Liviu Groza, *Grănicerii bănățeni*, București, 1983 (M. Bănescu); Dr. Vasilije Dj. Krestic, *Istorija srpske stampe u Ugarskoj 1791—1914*, Novi Sad, 1980 (S. Anuichi). — — — — —

105

52419